

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BİTLİS İLİ TURİZM POTANSİYELİ: ÖZEL VE KAMU
SEKTÖR YÖNETİCİLERİNİN KANAATLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

E. Ceren ULUER

Enstitü Anabilim Dalı: Turizm İşletmeciliği

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muhsin HALİS

ŞUBAT-2009

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİTLİS İLİ TURİZM POTANSİYELİ: ÖZEL VE KAMU
SEKTÖR YÖNETİCİLERİNİN KANAATLERİNİN
ARAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

E. Ceren ULUER

Enstitü Anabilim Dalı: Turizm İşletmeciliği

Bu Tez 30/01/2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhsin HALİS

Jüri Başkanı

- Kabul
- Red
- Düzeltme

Doç.Dr. Orhan BATMAN

Jüri Üyesi

- Kabul
- Red
- Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Ali Taş

Jüri Üyesi

- Kabul
- Red
- Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

E. Ceren ULUER

02.01.2009

ÖNSÖZ

Bitlis ili turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik yapılmış olan bu çalışma ile il turizmine bir damla da olsa katkı yapabilmeyi, bu tarz çalışmaların arkasının gelmesini ve bu damlaların birleşerek il turizmine önemli katkılar sağlamasını umuyoruz.

Yapmış olduğum çalışma sırasında sabırla bana destek veren ve önerilerde bulunan değerli danışmanım Prof. Dr. Muhsin HALİS'e ve çalışma sırasında desteğini benden esirgemeyen Sayın Faik TARIMCIOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Tez hazırlık aşamasından itibaren geçen süre içerisinde karşılaştığım her türlü sıkıntının aşılmasında benden maddi manevi desteğini esirgemeyen Sayın Şakir SAVGIN'a ve tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

E. Ceren ULUER

02.01.2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BİTLİS İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİ	7
1.1. Bitlis İlinin Genel Tanımı	7
1.2. Bitlis İlinin Tarihçesi.....	8
1.3. Sektörel Yapı.....	11
1.3.1. Tarım.....	12
1.3.2. Hayvansal Üretim	13
1.3.3. Sanayi	13
1.4. Nüfus Yapısı	14
BÖLÜM 2: TURİSTİK DESTİNASYONU BELİRLEYEN UNSURLAR VE BİTLİS İLİ TURİZM ARZ KAYNAKLARI	16
2.1. Turistik Destinasyonu Belirleyen Unsurlar	16
2.1.1. Doğal Çekicilikler.....	16
2.1.2. Tarihi ve Sosyo-Kültürel Çekicilikler.....	18
2.1.3. İnsan Yapısı Çekicilikler.....	19
2.1.4. Alt ve Üst Yapı Kaynaklarının Durumu	20
2.1.5. Turizm İşletmelerinin Varlığı	21
2.2. Bitlis İli Turizm Arz Kaynakları	21
2.2.1. Doğal Arz Kaynakları	21
2.2.1.1. Yeryüzü şekilleri.....	22
2.2.1.2. İklim ve Hava	29
2.2.1.3. Bitki Örtüsü ve Orman Varlığı.....	30
2.2.1.4. Yabani Hayvan Varlığı	32
2.2.1.5. Nemrut Kalderası Tabiat Anıtı	32
2.2.2. Tarihi ve Arkeolojik Kaynaklar.....	34
2.2.2.1. Kaleler	34

2.2.2.2. Mezarlıklar-----	36
2.2.2.3. Türbeler (Kümbetler) -----	37
2.2.2.4. Külliye ve Medreseler-----	39
2.2.2.5. Hanlar ve Kervansaraylar-----	40
2.2.2.6. Hamamlar ve Köprüler -----	42
2.2.2.7. Tarihi Kalıntılar -----	43
2.2.2.8. Sit Alanları -----	45
2.2.3. Sosyo-Kültürel Arz Kaynakları-----	47
2.2.3.1. Yöresel El Sanatları -----	47
2.2.3.2. Halk Müziği, Halk Oyunları -----	48
2.2.3.3. Geleneksel Halk Giysileri -----	50
2.2.3.4. Yöre Mutfağı, Yerel Yemekler -----	50
2.2.4. Alt ve Üst Yapı Arz Kaynakları-----	51
2.2.4.1. Kentsel Alt Yapı-----	52
2.2.4.2. Ulaştırma Olanakları -----	53
2.2.4.4. Üst Yapı -----	55
2.2.4.5. Talep Yapısı-----	58
2.3. Bitlis İlinde Geliştirilebilecek Turizm Çeşitleri-----	60
2.3.1. Kış Turizmi -----	60
2.3.2. Kültür Turizmi-----	64
2.3.3. İnanç Turizmi -----	65
2.3.4. Av Turizmi-----	67
2.3.5. Yayla Turizmi -----	68
2.3.6. Sağlık ve Termal Turizm -----	69
2.3.7. Kıyı Turizmi -----	72
2.3.8. Kongre, Fuar ve Festival Turizmi -----	74
2.3.9. Dağ ve Doğa Yürüyüşü -----	75
2.3.10. Kuş Gözlemciliği -----	77

BÖLÜM 3. ÖZEL VE KAMU SEKTÖR YÖNETİCİLERİNİN BİTLİS İLİ	
TURİZM POTANSİYELİNE YÖNELİK KANAATLERİNİN	
ARAŞTIRILMASI-----	79

3.1. Araştırmanın Yöntemi -----	79
3.2. Araştırmanın Tasarımı -----	79
3.3. Evren ve Örneklem -----	80
3.4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları-----	81
3.5. Anket Formunun Niteliği ve Anketin Güvenilirliği -----	81
3.6. Araştırmanın Bulguları -----	87
3.6.1. Demografik Bulgular -----	87
3.6.2. Özel ve Kamu Sektör Yöneticilerinin Bitlis İli Turizm Potansiyeline Yönelik Kanaatlerine İlişkin Bulgular -----	88
3.6.2.1. Bölgesel Yeterlilik İle İlgili Görüşler -----	88
3.6.2.2. Bölgesel Yetersizlikler İle İlgili Görüşler-----	91
3.6.2.3. Geliştirme Potansiyeli İle İlgili Görüşler -----	94
3.6.2.4. Koordinasyon ve Planlama İle İlgili Görüşler-----	95
3.6.2.5. Turizm Hizmet Kalitesi İle İlgili Görüşler-----	96
3.6.2.6. Ulaşım İle İlgili Görüşler-----	97
3.6.2.7. Turizm İşletmelerinin Sayısal Yeterliliği İle İlgili Görüşler -----	102
3.6.2.8. Tanıtım İle İlgili Görüşler-----	103
3.6.2.9. Turistik Ürün Çeşitliliği İle İlgili Görüşler -----	104
3.6.2.10. Güvenlik İle İlgili Görüşler-----	109
3.6.3. Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösteren Önermeler -----	110
3.6.3.1. Cinsiyete Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek Değişkenler Açısından Anova Analizi -----	110
3.6.3.2. Kamu-Özel Sektör Ayrımına Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek Değişkenler Açısından Anova Analizi-----	111
3.6.3.3. Eğitim Durumuna Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek Değişkenler Açısından Anova Analizi -----	112
SONUÇ VE ÖNERİLER -----	116
KAYNAKÇA -----	120
EKLER -----	126
ÖZGEÇMİŞ -----	129

KISALTMALAR LİSTESİ

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi

SPSS : Statistical Package for the Social Sciences Software

TCDD : Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TABLolar LİSTESİ

Tablo1: Bitlis İli Kronolojisi-----	10
Tablo 2: Bitlis İlindeki Göllerden Faydalanma Şekilleri -----	25
Tablo 3: Nemrut Kalderası'nın Özellikleri -----	33
Tablo 4: Bitlis İlindeki Mevcut Konaklama Tesisleri ve Kapasiteleri-----	56
Tablo 5: Kamuya Ait Tesisler -----	57
Tablo 6: Yiyecek İçecek İşletmeleri -----	57
Tablo 7: Seyahat Acenteleri -----	58
Tablo 8: Bitlis İli Konaklama İstatistikleri -----	59
Tablo 9: Turizm Belgeli Tesislerde, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (Türkiye ve Bitlis İli Karşılaştırması) -----	60
Tablo 10: Tatvan Turizm Danışma Bürosuna Müracaat Eden Turist Sayısı-----	60
Tablo 11: Dağcılık ve Kış Sporları Kaynak Potansiyeli -----	62
Tablo 12: Van Gölü Kıyı Nitelikleri-----	73
Tablo 13: Güvenirlilik Analizi İstatistikleri -----	81
Tablo 14: Katılımcıların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı -----	87
Tablo 15: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı -----	88
Tablo 16: Katılımcıların Meslek Gruplarına (Kamu – Özel) Göre Dağılımı -----	88
Tablo 17: Katılımcıların Mesleki Tecrübelerine Göre Dağılımı -----	88
Tablo 18: Bölgesel Yeterlilik İle İlgili Görüşler -----	89
Tablo 19: Bölgesel Yetersizlikler İle İlgili Görüşler -----	92
Tablo 20: Geliştirme Potansiyeli İle İlgili Görüşler -----	95
Tablo 21: Koordinasyon ve Planlama İle İlgili Görüşler -----	96
Tablo 22: Turizm Hizmet Kalitesi İle İlgili Görüşler -----	97
Tablo 23: Ulaşım İle İlgili Görüşler -----	98
Tablo 24: Turizm İşletmelerinin Sayısal Yeterliliği İle İlgili Görüşler-----	102
Tablo 25: Tanıtım İle İlgili Görüşler -----	103
Tablo 26: Turistik Ürün Çeşitliliği İle İlgili Önergeler -----	105
Tablo 27: Güvenlik İle İlgili Görüşler-----	109
Tablo 28: Cinsiyete Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek Değişkenler Açısından Anova Analizi -----	111
Tablo 29: Kamu-Özel Sektör Ayırımına Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek	

Değişkenler Açısından Anova Analizi-----	112
Tablo 30: Eğitim Durumuna Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek Değişkenler Açısından Anova Analizi -----	113
Tablo 31: Hangi Eğitim Durumları Arasında Farklılık Olduğunun Belirlenmesine Yönelik Anova Analizi -----	114

Tezin Başlığı: Bitlis İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi: Özel ve Kamu Sektör Yöneticilerinin Kanaatlerinin Araştırılması

Tezin Yazarı: E. Ceren ULUER **Danışman:** Prof. Dr. Muhsin HALİS

Kabul Tarihi: 30 Ocak 2009 **Sayfa Sayısı:** VIII (ön kısım) + 125 (tez)+ 4

Anabilim dalı: Turizm İşletmeciliği

Bitlis ili turizm potansiyelini belirlemeye yönelik bu tezin temel amacı; Bitlis'in doğal, tarihi ve sosyo-kültürel açıdan turizm arz kaynakları ve turizm alt yapısı değerlendirilerek ilin turizm potansiyelinin belirlenmesidir. Bitlis ilinin sahip olduğu turizm potansiyelinin doğru plan ve politikalar ile il ve yöre ekonomisine olumlu katkılar sağlayacak doğrultuda geliştirilmesi açısından çalışma önem arz etmektedir.

Çalışmada öncelikle il hakkında genel bilgiler, ilin sahip olduğu turistik değerler ve bu değerler çerçevesinde ilde geliştirilebilecek turizm çeşitleri hakkında bilgilere ve il turizm arz kaynaklarının belirlenmesine yönelik yapılan araştırmaya yer verilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket uygulanmıştır. Bitlis ili üst düzey sosyal sınıfı içerisinde yer alan kamu ve özel sektör yöneticilerinin il turizmine ilişkin görüşlerinin alınmasına yönelik yapılan ankette çoğunlukta kapalı uçlu sorular kullanılmış, katılımcı görüşlerinin daha ayrıntılı biçimde alınması amacıyla sorulan dört adet açık uçlu soru ile araştırma bulguları desteklenmiştir. Daha sonra anket verileri SPSS programında işlenmiş, güvenilirlik analizleri, demografik bulgulara ilişkin analizler yapılmış, il turizm arz kaynakları ile ilgili sorulara yönelik katılımcıların yüzde ve frekans dağılımları incelenmiş ve demografik değişkenlere göre farklılık gösteren görüşlerin belirlenmesi amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan anlaşıldığı üzere il doğal, tarihi ve sosyo-kültürel anlamada turizm çekiciliğine sahiptir. Ancak turistik alt yapı ve turizm hizmet kalitesindeki yetersizlikler, tanıtım eksiklikleri ve ilin coğrafi konumunun getirdiği dezavantajlar başta olmak üzere ilde turizm faaliyetlerinin gelişimini engelleyen olumsuzluklar olduğu yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular arasındadır. Anket sonucunda elde edilen bulgular yardımı ile il turizminin gelişimini olumsuz yönde etkileyen önemli sorunlar sıralanmış ve bu sorunlara yönelik geliştirilen çözüm önerileri ile çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Bitlis, turizm potansiyeli, turizm arz kaynakları

Title of the Thesis: To Specify The Tourism Potential Of Bitlis Province: Search The Opinion Of Administrators Private And Public Sector	
Author:: E. Ceren ULUER	Supervisor: Prof. Dr. Muhsin HALİS
Date: 30 January 2009	Nu. of pages: VIII (pre text) + 125 (main)+ 4 (appendices)
Department: Tourism Management	
<p>The main aim of this thesis is to define the tourism potential of Bitlis province from estimate of the source of tourism supply and infrastructure for its historical, social and cultural richness. This study is important, because it shows us that if the tourism potential of Bitlis province can be developed via appropriate plan and programmes, it contributes positively to the budget of province.</p> <p>First of all in this study; general informations about the province, touristic values of the province, informations about the touristic activities that can be developed in the province by means of its values and the research that indicates the sources of tourism supply have been given to the readers. Poll has been used in the research as data collecting technique. Mostly, backhanded questions have been used in the poll which was made for collecting ideas of private and public administrators in the elite class of Bitlis province. The findings of research have been supported by four open questions that had been asked for getting the ideas of actors more detailed in the poll. Later, poll datas processed into SPSS programme, stability analysis and analysis about demographic findings have been finished. The proportion of percentage and frequency for actors' answers about the source of tourism supply in the province have been analysed and then the ANOVA analysis has been made to specify the opinions that change according to demographic factors.</p> <p>According to the findings taken from the research, the province has a touristic attraction over natural, historical, social and cultural point of province. We discovered through the research that the province has lots of disadvantages that obstruct touristic activities in the province, for example deficiencies about touristic infrastructure, quality of touristic services, presentation deficiencies and disadvantages of location of province. With the help of findings obtained form the poll, the most important problems that make negative effects over the touristic activities in the province have been put in order and the study has been finished with the solution suggestions for these problems.</p>	
Key words: Bitlis , tourism potential , supply source of tourism	

GİRİŞ

Turizm sektörü, dünyada hızlı gelişen ve büyüyen önemli ekonomik getirileri olan bir sektördür. Hayat standardındaki gelişmeler, teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik gelişmeler ve ülke sınırlarının ortadan kalkması sonucunda her yıl turizm faaliyetlerine katılan kişi sayısı artmaktadır.

Doğal zenginlikleri bitki ve hayvan türleri bakımından küçük bir kıta özeliği gösteren, bir dünya mirası olarak nitelendirilebileceğimiz kültürel ve tarihi değerleri bünyesinde barındıran ülkemizin nadide illerinden biri olan Bitlis sahip olduğu doğal, tarihi ve sosyo-kültürel arz kaynakları ile önemli derecede turizm potansiyeline sahiptir. Geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış günümüzde ise ekonomik anlamda geri kalmış bir il olarak niteleyebileceğimiz Bitlis ili için sahip olduğu turistik arz kaynaklarının verimli şekilde değerlendirilerek doğru plan ve politikalar ile turistlerin kullanımına sunulması ve turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi il ekonomisine olumlu katkılar sağlayacaktır.

Turizm faaliyetlerinin ekonomi üzerinde yatırım, istihdam ve gelir yaratıcı etkiler gibi birçok önemli ve yöresel kalkınmayı tetikleyici etkileri vardır. Bitlis ilinin turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik hazırlanan bu çalışmada, ilin bu ekonomik getirilerden faydalanabilmesi için öncelikli olarak turizm alanındaki sorunların ve eksikliklerin ortaya çıkartılması ve bu eksikliklerin giderilmesi için yapılması gerekenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Turizmde farklı destinasyonlara olan ilginin hızla arttığı günümüzde artık turistler deniz, kum, güneş turizminden daha farklı alanlara yönelmeye başlamıştır. Tarih ve kültür turizminin ve alternatif turizm türlerinin ilgi odağı olduğu şu günlerde Bitlis sahip olduğu değerlerin bilinçli yatırımcılarca değerlendirilmesiyle turizmde markalaşan illerden birisi olabilir.

Anadolu'daki keşfedilmemiş destinasyonlardan biri olan geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ilde; inanç turizmi, termal turizm, kış ve dağ turizmi, av turizmi ve alternatif turizm çeşitleri için zengin bir potansiyel mevcuttur. Sahip olunan değerlere rağmen Bitlis ilinin turizmde markalaşmamış olması doğrusu bir kayıp olarak nitelendirilebilir. Turizmde farklı destinasyonlar aranırken, alternatif turizm türlerine,

eko turizme ve doğu turlarına talep artarken il sektördeki tüm bu değişmeler doğrultusunda turizmin bölgelere sağladığı imkanlardan hak ettiği payı alabilir. Yörede başlatılacak turizm hareketleri iyi planlanır ve yönetilirse, Bitlis için önemli ekonomik yararlar sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Son yıllarda tatil alışkanlıklarında yaşanan değişiklikler ile kitle turizminden uzaklaşmaya başlanmıştır. Özellikle doğal güzellikleri görmek ve eski medeniyetlerin günümüze kadar gelmiş olan eserlerini incelemek ve farklı kültürleri tanımak gibi eğilimlerinin ortaya çıkması ile alternatif turizm türlerine olan talep artmaya başlamıştır. Bu durum doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklerinin keşfedilmesi ve turizm talebinin ilgisinin Bitlis'e çekilmesi açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Bu fırsatın doğru kullanılması ve ilin ekonomik ve sosyal anlamda turizm hareketlerinin getirilerinden en verimli şekilde faydalanabilmesi için ildeki turizm arz kaynaklarının saptanması ve turizm potansiyelinin ortaya konması gerekmektedir.

Bu gerekçeler ile yapmış olduğumuz bu çalışmada temel amacımız; geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan ilin; doğal, coğrafi, kültürel özelliklerinin, sosyal yapısı ve ekonomik kaynaklarının turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilmesi, ilin turizm arz kaynaklarının belirlenmesi, turizm potansiyeli olan yerlerin tanıtılması, sorun ve eksiklerin ortaya çıkartılması ve turizmin getireceği sosyal ve ekonomik getirilerden ilin faydalanabilmesi için yapılması gerekenlerin neler olduğunun saptanmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik gelişmeler, hayat standardındaki gelişmeler ve ülke sınırlarının ortadan kalkması sonucunda her yıl turizm faaliyetlerine katılan insan sayısı daha da artmaktadır. Turizm faaliyetlerinin doğal çevreye, ülke ekonomisine ve sosyo-kültürel çevreye olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır.

Turizm faaliyetlerinin ekonomi üzerindeki olumlu etkisi kendini yalnızca turizm sektörü için değil, yatırım, istihdam ve gelir yaratıcı etkiler olarak ta gösterir. Bu bağlamda ekonomik anlamda geri kalmış bir il olarak niteleyebileceğimiz Bitlis için sahip olduğu turistik arz kaynaklarının en verimli şekilde değerlendirilerek doğru plan ve politikalar ile il ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yapılan bu çalışma; il turizm arz kaynaklarının ortaya konması ve ekonomik açıdan olumlu etkilerin kazanımı için yapılması gerekenlerin belirlenmesi ayrıca ile ve yöreye yönelik turizm talebinin artırılması için sahip olunan turizm arz kaynakları doğrultusunda geliştirilebilecek turizm çeşitlerinin belirlenmesi, turizm faaliyetlerini destekleyici ürünler geliştirilmesi için yapılacakların belirlenmesi ve il turizminin gelişimini engelleyen faktörlerin neler olduklarının tespiti ve bu engellerin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenleri ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Problemi ve Problem Cümlesi

Doğal güzellikleri, geçmiş medeniyetlerden bu güne gelen tarihi eserleri ve kendine has sosyo kültürel özellikleri ile zengin bir potansiyele sahip olan Bitlis ilinde turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik yapılmış akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan çalışma Bitlis ilinde turizm arz kaynaklarının ortaya konması ve tanıtımı açısından önem taşımaktadır.

Bu çerçevede problem cümlesi şu şekilde ifade edilebilir;

“Tarihi, kültürel ve doğal açıdan önemli turizm potansiyeline sahip olan Bitlis ilindeki turistik arz kaynaklarının belirlenmesi ve turizm potansiyelinin ortaya konması ilde turizmi geliştirmek açısından bir farkındalık yaratacak ve turizm hareketlerinin gelişimine katkı sağlayacaktır.”

Araştırma Alanında Önceden Yapılmış Çalışmalar

Bitlis ili turizm arzının belirlenmesine yönelik önceden yapılmış akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak ilde Doğu Anadolu Kalkınma Programı Turizm ve Çevre Bileşeni başlığı altında DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) ve Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından ‘Bitlis’in Turizm Potansiyelini Tanıtım Projesi’ hazırlanmıştır.

İlin turistik çekiciliğinin büyük bir kısmını oluşturan tarihi, kültürel ve arkeolojik değerlerin saptanmasına yönelik tarihi kültürel ve arkeolojik alanlarda yapılmış bazı çalışmalar mevcuttur.

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Kadir Pektaş başkanlığında 2004 yılında başlatılan Bitlis Kalesi kazıları, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi

Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı ve ekibi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanan proje çerçevesinde Selçuklu Mezarlığı kazı ve restorasyon çalışmaları, Gazi Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi Nakış Karamağaralı başkanlığında sürdürülen Tarihi Selçuklu mezarlığı kazıları yapılmıştır.

Ayrıca Bitlis İlinin de içerisinde yer aldığı Van Gölü Havzasında İstanbul Üniversitesi, Avrasya Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Oktay Belli başkanlığında Urartu Medeniyeti ve Doğu Anadolu mutfak kültürü ile ilgili araştırmalar yapılmıştır.

Araştırma alanı olarak Van gölü havzasında yer alan Bitlis iline komşu olan Van ilinde turizm potansiyelini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar mevcuttur. 2006 yılında Faruk Alaaddinoğlu tarafından “Van İli'nin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler” başlıklı doktora tezi hazırlanmıştır. Altı bölümden oluşan bu çalışmada öncelikli olarak ilin turizmini destekleyen coğrafi özellikleri ve turizm çekiciliklerine yer verilmiş sonraki kısımlarda ilin turizm altyapısı ve turizm faaliyetlerinin ildeki etkilerine dair bilgiler verilmiş ve son olarak planlamaya yönelik öneriler ve sonuç kısmına yer verilmiştir. Araştırma sahasında yapılan anket ile Van halkının birçok açıdan turizmi nasıl algıladığı ve neler beklediği sorularına cevaplar aranmış ve bu amaçla toplam 261 kişiye anket uygulanmıştır.

Van ilinde yapılan bir diğer çalışmada, Hasan Köşkerin 2001 yılında hazırlamış olduğu ‘Van İli'nin Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri’ başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada öncelikli olarak Van ilinin genel özellikleri ve ilin turizm potansiyeli, turizm arzı ve talebi incelenmiş ve çalışma Van İlinin turizm sorunlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma ile desteklenerek ilde geliştirilebilecek turizm çeşitleri ortaya konmuştur.

Van Gölü havzasındaki doğal, tarihi ve kültürel turizm arzına sahip bir il olan Van'ın turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmışken, aynı coğrafyada yer alan ve turizm açısından oldukça zengin kaynaklara sahip Bitlis ilinin turizm potansiyelini ortaya koyacak bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle bu çalışmayı gerekli gördük.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmaya konu olan Bitlis turizm arz kaynakları ve çalışma konusu olan “Bitlis İli'nin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi” isimli çalışmamız için, öncelikle veri toplama ve literatür taraması yapılmış, araştırma sahası ve konu ile ilgili çalışmaların incelenmesi ve derlenmesi yapılmıştır ve çalışma Bitlis İl Turizm Müdürlüğü ve İl Çevre ve Orman Müdürlüğünden alınan istatistik verileri ile desteklenmiştir. Bu süreçte bir sene boyunca ilde konu ve alan ile ilgili coğrafik ve sosyolojik gözlemler yapılmıştır. İlde turizm çekiciliği olan yerlere konunun uzmanları ile yapılan gezilerde bilgiler toplanmıştır.

Bütün bu çalışmalar eşliğinde araştırma sahasına ilişkin verilerin toplanması ve işlenmesi sonucunda elde edilen bulgular ile Bitlis ilinin turizm arz kaynakları ve bu kaynaklardan turizm açısından etkin yararlanmak adına yapılması gerekenler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırma sahasının genel turizm özellikleri, ildeki turizm arzı, ile yönelik turizm talebi ve turizm altyapısının durumu ve mevcut turizm koşulları değerlendirilmiştir.

İlin turizm arz kaynaklarını belirlemek için Bitlisin üst düzey sosyal sınıfı içinde yer alan kamu ve özel sektör yöneticilerine anket uygulanmış, anketi desteklemek amacıyla yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla katılımcıların Bitlis'in turizmine ilişkin görüşleri sorulan sorulara göre sınıflandırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Uygulanan anketlerin tamamı SPSS programında işlenmiş ve analizleri yapılmıştır.

Bütün bu araştırma bulguları ve yapılan çözümlenmeler sonucunda ortaya çıkan çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Bitlis ili hakkında genel bilgi verilmiş, tarihi ve sektörel yapısı incelenmiştir.

İkinci bölümde turistik ürün çeşitlendirmesi bakımından Bitlis ilinin turizm çekicilikleri ele alınmış ve bu bağlamda ilin doğal arz kaynakları, tarihi kültürel ve arkeolojik kaynakları, sosyo-kültürel arz kaynakları alt ve üst yapı arz kaynakları incelenmiş ve ile yönelik turizm talebi hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak, ilde geliştirilebilecek turizm çeşitleri değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde yer alan anket ile Bitlis ili üst düzey sosyal sınıfı içerisinde yer alan kamu ve özel sektör yöneticilerinin Bitlis'in turizmine ilişkin görüşleri alınarak elde

edilen bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde araştırmanın yöntem ve modeli açıklanmış, veri toplama sürecinden bahsedilmiş, araştırma verilerinin analizleri yapılmış ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM 1: BİTLİS İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Bitlis İlinin Genel Tanımı

Bitlis; Doğu Anadolu'yu Güney Doğu Anadolu'ya bağlayan boğaz geçitleri, tarihi İpek Yolu ve hac yolu üzerinde kurulmuş, etrafı dağlarla çevrili tarihi bir şehirdir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümü ile Yukarı Murat-Van bölümündeki Bitlis'in toprakları doğudan Van ili ve Van gölü, güneyden Siirt ve Batman, batıdan Muş, kuzeyden Ağrı ile çevrilidir. Bitlis ili, 41° 33' ve 43° 11' doğu boylamları (meridyenleri), 37° 54' ve 38° 58' kuzey enlemleri (paraleller) arasında yer alır. İlin yüzölçümü 6.707 km² dir. Bitlis ili sınırları içerisinde kalan Van Gölünün 1.876 km²'lik kısmı da ilave edildiğinde toplam yüzölçümü 8.582 km² ye ulaşmaktadır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 1- 11).

Bitlis; Doğu Toroslarını teşkil eden ve bir set görevi oluşturan bu dağların nispeten daralmış olduğu bir vadinin üstünde kurulmuştur. Bundan dolayı seyyah ve araştırmacılar Bitlis için 'Vadideki Yeşil Şehir' ismini kullanmışlardır. Bu özellikleri Van Gölü havzasını Güney Anadolu bölgesine bağlamaktadır. Anadolu'nun batısından gelerek Harput Bingöl Solhan Muş ve Bitlis üzerinden İran'a giden yol ile Musul, İskenderun, Adana, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır ve Bitlis üzerinden kuzeye giden yol bu stratejik önemi sağlamıştır. Bitlis; merkez ilçe hariç Adilcevaz, Ahlat, Güroymak, Hizan, Mutki ve Tatvan olmak üzere 6 ilçeden oluşmuştur. Günümüzde 14 bucak, 334 köy ve 295 mezrası bulunmaktadır (Törehan, 2007).

Bitlis, ismini Makedonya Kralı Büyük İskender'in (Alexander), şehirde bulunan kaleyi yaptırttığı komutanlarından "Bedlis'ten" aldığı iddiası yaygındır. Tarihsel yapıların ağırlıkta olduğu bir vadi içinde kurulduğundan "Vadideki Güzel Şehir" diye anılmıştır. Bitlis; 16. yüzyılda çevresindeki Tatvan, Ahlat, Muş, Bulanık ve Hınıs nahiyeleri kendisine bağlı olan bir Osmanlı Vilayeti iken daha sonraları Muş Sancağına bağlı bir kaza olarak 19. yüzyılın ortalarına kadar gelmiştir. 1879'da Siirt, Muş, Genç, Bitlis merkez sancaklarının bağlı olduğu 4 sancak, 19 kaza, 8 nahiyeye ve 2088 köyden oluşan bir vilayet olan Bitlis 1919 yılında yeni bir düzenlemeyle ikinci sınıf vilayet olmuş, 1929'da Muş Vilayetine bağlı bir kaza haline getirilmiştir. 6 yıl ilçe olarak yönetilen Bitlis, 25 Aralık 1935 tarih ve 2885 sayılı Kanunla tekrar il haline getirilmiştir. 4 Ocak

1936 tarihinde yürürlüğe giren bu kanunla Bitlis, Mutki, Ahlat, Hizan ve Kotum ilçelerinden müteşekkil Bitlis Vilayeti kurulmuştur. Bu kanundan kısa bir süre sonra ilçe merkezi Kotum'dan Tatvan'a nakledilmiştir. Ahlat'a bağlı bir bucak merkezi olan Adilcevaz ilçe haline getirilmiş, 1 Mart 1953 yılında son idari şeklini almış iken, 04.07.1987 tarihinde 3392 sayılı kanunla Güroymak Bucağının da ilçe haline gelmesiyle ilimiz bugünkü idari yapısına kavuşmuştur (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 1-2).

1.2. Bitlis İlinin Tarihçesi

Bitlis bölgesinde insanlık tarihi Neolitik Çağa kadar uzanmaktadır. Neolitik Çağ M.Ö. 9000-5000, Avrupa ülkelerindeki Neolitik Çağ M.Ö. 6500, Tuna kıyılarında M.Ö. 5500 olduğuna göre Bitlis'in tarihinin 5000 yıldan fazla olması, 5000 – 7000 yıllık olması muhtemeldir. Bitlis M.Ö.400 yıllarında Urartular'ın yerleşim alanıydı. M.Ö. XI. yüzyıla kadar Urartular'ın yurdu olmaya devam eden ve VII. Yüzyıla kadar Asurluların, VI. Yüzyıla kadar ise Medler'in yönetimi altında kalan Bitlis, daha sonra Pers Krallığının kurulması ile II. Darius tarafından ele geçirilmiştir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 1-2).

M.Ö. VI. yüzyılda bütün Doğu Anadolu gibi Bitlis de Pers egemenliğine girmiştir. İskender Ordularının M.Ö.331'de Pers egemenliğine son vermesinden sonra Bitlis Selevkos Krallığına bağlanmıştır. Daha sonra Nebatilerin egemenlik alanında kalan yöreye M.S.106'da Romalılar egemen olmuştur. Sasanilerle Romalılar arasında sık sık el değiştiren Bitlis, M.S.395'ten sonra Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmakla birlikte, yönetim gücü yerel beylerin eline geçmiştir (Sönmez, 2007: 41).

641'de Arapların egemenliğine giren Bitlis, Bizans ve Araplar arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Daha sonra Mervani Devletlerine katılan yöre, Bizansla Mervani devleti arasında bir sınır kenti olmuştur. 1085'te Dilmaçoğulları Beyliğinin, daha sonra Sökmenlilerin, ardından da Eyyubilerin eline geçmiştir.

XIII. yüzyıldan sonra Bitlis yöresinde Şerefhanlar etkili olmuştur. 1243'te İlhanlılara, 1394'te Timur'a, 1405'te Karakoyunlulara bağlanan Şerefhanlar, 1467'de Akkoyunlular tarafından Bitlis'ten sürüldülerse de 1495'te yeniden geri dönmüşlerdir. 1507'de Safavi egemenliğine giren yöre, Bitlisli ünlü tarihçi ve devlet adamı İdrisi Bitlisi öncülüğünde

1514'de Osmanlı egemenliğine geçmiş ve merkezden atanan beylerle yönetilmeye başlanmıştır(Sönmez, 2007: 41).

Türklerin X. Yüzyılla birlikte başlayan Anadolu akınları sırasında önemli uğrak yeri haline gelen ve bu tarihlerde Alparslan ve ordularını Ahlat'ta konuk eden Bitlis, Türklerin Anadolu'ya açılmasında çok önemli bir rolü de üstlenmiştir. XIII. Yüzyılda Eyyübiler ve daha sonra Harzemşahlar ve Moğolların saldırısına uğrayan ve 1514 yılındaki Çaldıran Savaşıyla Osmanlı egemenliğine giren Bitlis, Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altında ilim, sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000:1).

Bitlis, Osmanlı'nın son dönemlerinde eski önemini yitirmiş ve daha sonra araya giren savaş yılları sırasında önemini iyice kaybetmiştir. 1. Dünya Savaşı sırasında şehir, Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Bitlis, 8 Ağustos 1916 tarihinde düşman işgalinden kurtulmuştur. 1929 yılında kaza haline getirilen şehir, Muş Valiliği'ne bağlandı. Daha sonra 25 Aralık 1935 tarih ve 2885 sayılı kanunla tekrar il haline getirilmiştir (Öztürk, 2004:7).

Bitlis ili sınırları içerisinde bulunan Süphan ve Nemrut dağlarındaki obsidyen (doğal cam yatakları), doğrudan olmasa bile dolaylı olarak bu yöre tarihinin Neolitik dönemine kadar çıktığını göstermektedir. Obsidyen yataklarından elde edilen doğal camın yontucu, kesici, kazıyıcı olarak çevredeki yerleşim yerlerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yine yapılan çalışmalar sonucunda o döneme ait ticaret yolu Van Gölünün doğusundan güneye (Maden Dönemi, yerleşme alanı olan Tilkitepe), batıda ise Diyarbakır il sınırlarına (Ergani yakınındaki çanak-çömleksiz bir Neolitik yerleşme yeri olan Çayönü) dek uzanmaktadır.

Tablo 1' de ilin Rus işgalinden kurtuluşuna kadar geçen sürede ilde hakimiyet kurmuş olan beylikler kronolojik olarak verilmiştir.

Tablo1. Bitlis ili kronolojisi

M.Ö.1000	Urartuların bölgeye yerleşmesi
M.Ö. 550	Doğu Anadolu'nun Pers egemenliğine geçmesi
M.Ö. 331	Makedonya ordularının Pers egemenliğine son vermesi
MS. 641	Bitlis'in Araplarca alınışı
927	Bizanslıların 200 yılı aşkın Arap egemenliğine son verişleri
990	Bitlis'te Mervani egemenliği
1085	Bitlis'te Dilmaçoğulları Beyliğinin kuruluşu
1100	Ahlat'ta Sökmenli Beyliğinin kuruluşu
1192	Bitlis'in Sökmenli egemenliğine girişi
1207	Eyyubilerin Sökmenli egemenliğine son verışı
1220	Bitlis'te Şerefhanların egemenliği
1229	Celaleddin Harzemşahın Bitlis'i alması
1230	Bitlis'te Anadolu Selçuklu egemenliği
1243	Şerefhanların İlhanlı egemenliğine bağlanması
1394	Şerefhanların Timur egemenliğine bağlanması
1405	Şerefhanların Karakoyunlu egemenliğine bağlanması
1467	Bitlis'te Akkoyunlu egemenliği, Şerefhanların sürülmesi
1495	Şerefhanların Bitlis'e dönüşleri
1507	Bitlis'te Saferi egemenliği
1514	Bitlis'te Osmanlı egemenliği
1534	Bitlis'in Şerefhanlar yerine merkezce atanan beylerce yönetilmeye başlanması
1578	Şerefhanların Bitlis'e yeniden dönüşü
1670	Şerefhanların egemenliğinin sona ermesi
1879	Bitlis'in il merkezi haline getirilmesi
1894	Şerif Beyin Reşit Paşa hareketinde yenik düşmesi
1914	Ermenilerin Bitlis'te ayaklanmaları
21 Temmuz 1914	Osmanlı Hükümetinin seferberlik ilam üzerine 40.000 kadar Bitlislinin Van'daki 10. Kolorduya katılması
Temmuz 1915	Rusların Malazgirt ve Pasinler'i ele geçirmeleri, Başhan yakınlarına gelmeleri
1 Mart 1916	Rusların Bitlis'i işgali
8 Ağustos 1916	Bitlis'in Ruslardan geri alınması

Kaynak: Sönmez (2007:42)

Bitlis ilinin Van ve Diyarbakır arasında yerleşmiş olması, Van'dan Diyarbakır'a yapılacak ticaretin o dönemlerde ancak Bitlis üzerinden yapılacağı dikkate alındığında, Bitlis'in Neolitik dönemden beri yerleşme yeri olduğu bir gerçektir. Neolitik Çağ, M.Ö.3000 yıllarında sona ermiştir. Bu tarihi baz aldığımızda Bitlis'in 5000 yıllık bir tarihe ve geçmişe sahip olduğunu görmekteyiz. Büyük bir ihtimalle Bitlis'in tarihi bundan daha da eskidir. Güneybatı Asya ülkelerindeki Neolitik Çağ M.Ö. 9000-5000, Avrupa ülkelerindeki Neolitik Çağ M.Ö. 6500, Tuna kıyılarında M.Ö. 5500 olduğuna göre Bitlis'in tarihinin 5000 yıldan fazla olması, 5000 - 7000 yıllık olması çok kuvvetle muhtemeldir (www.bitlis.gov.tr, 10.09.2008).

1.3. Sektörel Yapı

Bitlis sektörel bazda incelendiğinde; Sanayide gerekli atılımlar gerçekleştirilememiştir. Ülkemizde bölgeler arası kalkınmışlık farklılığının altında yatan temel nedenlerden biri de girişimcilik kültür eksikliğidir. Sanayiye, hizmetler sektörlerine ilişkin yatırımların, belirli bölgelerde toplanmasının önemli bir gerçeği de, bu bölgelerde girişimcilik kültürünün gelişmiş olmasıdır. Bitliste de girişimcilik kültür eksikliği ve sermaye yetersizliği gibi nedenler, sanayileşmeyi geciktirmiştir.

Tarımda komşu illerle aynı üretim çeşitliliğine sahip olmamız bu ürünlerin iç pazarlarda pazarlanmasında sorununu oluşturmuştur. GAP projesinin tam olarak hayata geçmesiyle, tarımsal ürünlerimizin işlenmemiş olarak, fazla pazar payı bulamayacağı da göz önünde bulundurulması gereken bir gerçektir.

Hizmetler sektörü bilimsel işletmecilik kültürüyle başarı kazanır. Bu bağlamda da girişimcilik ve işletmecilik kültürünün önemi vurgulanabilir. Bitlis turizm potansiyeli açısından son derece zengin kaynaklara sahiptir. Mevcut potansiyellerden katma değer yaratma adına gerekli yatırımlara ve işletmeciliğine önem verilmesi gerekmektedir. İlide kurulan üniversitenin hizmetler sektörüne kazandıracığı kalifiye eleman ve bilimsel yaklaşımlar bu konudaki eksiklikleri giderecektir (Üryanoğlu, 2008: 86).

Günümüzde Bitlis ili tarım ve hayvancılıkta göç verme sebebiyle gerilemiş durumdadır. Evliya çelebi seyahatnamesinde Sübhan dağının eteklerinde üç bin adet süt sarnıcı olduğunu belirtmekte ve çok sayıda bağ- bahçe bulunduğundan bahsetmektedir (Dağlı ve Kahraman, 2001:92).

1.3.1.Tarım

Bitlisin büyük bir bölümün dağlık, kayalık ve ormanlık olması nedeniyle bitkisel üretim yapılan alanlar sınırlıdır. Tarım ve hayvancılık, Bitlis halkının temel geçim kaynağıdır. Bitkisel üretimin Bitlis ekonomisine katkısı hayvancılığın gerisindedir. İl topraklarının %18,9'u tarım arazisidir, tarıma elverişli olup kullanılmayan arazi oranı %2,09'dur. 126,761 hektar olan tarım arazisinin %20,6'sı sulanmaktadır. Sulanan arazilerde tütün, pancar, patates ve meyve üretilmektedir. Tarım alanlarının %73,61'i ekili alanlardan oluşmaktadır, %25.24'ü nadas, %0,61 sebze %054'ü mera ve bağlıktır. Yetiştirilen önemli ürünler çavdar ve tütündür. Bitlis tütünü sert içimli ünlü bir tür olup, Bitlis Sigara Fabrikasında işlenmektedir. İlde yetiştirilen en önemli meyve ise ceviz olup, yüksek verimliliği ve kalitesi ile tanınmaktadır. Bitlis tarımında makineleşme 1970'lerde ve çok sınırlı bir şekilde başlamıştır. Tarımda teknoloji kullanımı ve sulama da sınırlıdır. Bitkisel üretimde geleneksel yöntemler kullanılmaktadır(Sönmez, 2007: 17).

İlde 22.945 adet tarım işletmesi faaliyette bulunmaktadır. Bu işletmelerin tamamı aile işletmesidir. İlde tarım işletmeleri genellikle bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapmakta ve bu işletmelerin oranı da %81'i bulmaktadır. Bu işletmeleri sırasıyla %41'le yalnızca hayvansal üretim yapan işletmeler ve %5'le yalnızca bitkisel üretim yapan işletmeler izlemektedir. İlde sosyal ve ekonomik hayatta tarımın önemli bir yeri vardır. Mevcut sanayi kuruluşları tarıma dayalıdır. Halkın geçim kaynağı büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Genelde kuru şartlarda yapılan tarımsal üretim yaygındır. Tarım potansiyelinin büyük bir kısmını hububat oluşturmakla beraber, sanayi bitkilerinden tütün ve pancar da önemli bir yer teşkil eder. Sulama imkanları daha gelişmiş olan Adilcevaz, Ahlat, Güroymak ve Tatvan İlçelerinde pancar yetiştirilmektedir. İldeki bitkisel üretim durumu sıra ile tarla ürünleri, meyve sebze bitkileri olarak üç grupta toplanır. Geniş tarım alanlarında genelde kuru şartlarda yapılan hububat tarımı içerisinde birinci sırayı buğday alır. Sulu tarım ürünlerini ise sırası ile Şekerpancarı ve tütün oluşturur. Bunun dışında hayvancılığın geniş çapta yapılması dolayısıyla yem bitkileri üretimi de önemli yer tutar. Meyvecilik ise eskiden beri yapılmaktadır. İlin iklim koşulları bazı yıllar üretimi sınırlayıcı olmasına rağmen meyve sahaları daha ziyade donlardan fazla etkilenmeyen kesimlerde yapılmaktadır. Meyve olarak ceviz başta gelmek üzere elma, armut, erik, üzüm gibi ürünler

yetiştirilmektedir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 103-112).

1.3.2. Hayvansal Üretim

İlin en önemli geçim kaynağı olan hayvancılık, büyük ölçüde geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. En çok küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. 2004 yılı itibariyle 579.000 koyun, 160.000 keçi 80.000 sığır yetiştirilmektedir. Hayvan üretimi yerleşik köylüler ve göçerler tarafından yapılmaktadır. Göçerler yalnızca hayvancılıkla uğraşmaktadır ancak son on yılda göçerler nedeniyle hayvancılık gerilemiştir. Et ve süt üretiminin yanında bal üretimi de yapılmaktadır. Özellikle Bitlis balı Türkiye’de yayla ve meralardaki bitki örtüsünden kaynaklanan özelliğinden dolayı ismen bilinmektedir. İlde kaliteli bal üretimi, balda derecelendirme ve sertifikasyon işlemine geçilmesiyle birlikte artacaktır. Bu da bal pazarlamasını ve il tanıtımını olumlu yönde etkileyecektir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 109).

Türkiye’de arıcılık alanında kovan sayısında, üretilen bal miktarında ve bitki örtüsünün verimliliğinde Bitlis ilk sıralarda olmasına rağmen yayla yasakları, bal üreticisine destek ve teşvik verilmemesinden ötürü yeterli verim sağlanamamakta, üretilen kaliteli balda hak ettiği fiyata satılamamaktadır. Bu da hem arııcıyı mağdur etmekte, hem de Bitlis ekonomisini olumsuz etkilemektedir (Karabaş, 2008).

1.3.3. Sanayi

Bitlisin sanayileşme düzeyi ülkeye göre geri kalmıştır. İlin Türkiye imalat sanayiinde yaratılan değer içindeki payı binde beş dolayındadır. İlde sanayi işletmeleri Devletçe 1930’lu yıllarda kurulmuş, sonraki yıllarda genişletilmiştir. Kamu sektörüne ait işletmeler Bitlis Sigara Fabrikası ve Arıcılık Araştırma Enstitüsüdür. İlde üretilen ve ticarete konu olan başlıca mallar; canlı hayvan, yem, deri, peynir, yün gibi hayvansal ürünler, battaniye, halı gibi dokuma sanayii ürünleri, sigara ve ceviz kerestesidir. Tatvan’da her yıl 30 Haziran-19 Temmuz arasında kurulan Doğu Anadolu Fuarı genel olarak Doğu Anadolu Bölgesinde ticaretin gelişmesine katkı yapmaktadır (Sönmez, 2007: 18). Türkiye kalkınma sürecinde de Bitlis ili, sosyo-ekonomik alanda geri kalmış illerden biridir. Ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayalı olan il, kalkınmanın dinamiği olan sanayi, turizm, hizmetler, ticaret sektörleriyle de atılımlarını gerçekleştirme mecburiyeti vardır (Üryanoğlu,2008: 86).

Sanayi alanında çok geri kalmış olan il 1985 yılının sonlarına doğru teşvikli yatırımlar çoğalmasına rağmen, özel şahıs ve şirketler yatırımlarını hayvancılık alanında yapmaktadır. Ancak büyük olmamakla birlikte teşvikli orta ölçekli yatırımlar devam etmektedir. İl ekonomisi ve halkın gelir kaynağı hayvancılık ve hayvan ürünleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ekilebilir arazide genellikle tütün ve buğday ekilmektedir. Bitlis tütünü il ekonomisinde büyük yer tutmakta ve bu özelliğinden dolayı devlete ait Tekel Tütün Fabrikasında üretilen tütünler işlenerek piyasaya arz edilmektedir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 129).

1.4. Nüfus Yapısı

Ekonomik büyümenin önündeki en büyük engel hızlı nüfus artışıdır. Kaynaklar artışı ölçüde nüfus da artarsa kişi başına düşen milli gelir değişmez. Bu da ekonomik anlamda, aynı yaşam standardında, yaşama devam etme anlamına gelir. Bitlis ilinin temel sorunlarından biri de budur. Son yıllarda bölge vatandaşlarına yapılan aile çocuk yardımları özellikle köylü vatandaşlarımızı nüfus artışı yönünde harekete geçirmiştir. “Ne kadar çok çocuk, o kadar çok çalışmadan gelir” anlayışı yaratmıştır. Bu anlayış ilin ekonomik kalkınmasını uzun vade de olumsuz etkilenebilecektir (Üryanoğlu,2008:87).

Bitlis ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan, ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük bir ildir. Nüfusun, kır-kent bileşimi açısından kırsal niteliği ağır basmaktadır. 1935 yılında nüfusun %30’u kentlerde yaşarken 2000’de il nüfusunun %56.5 ‘i kentlerde, %43.5’i kırsal kesimde yaşamaktadır. 2000 yılı verilerine göre köylerin ortalama nüfus büyüklüğü 524 kişidir. Kırsal yerleşmelerin %58’inin nüfus büyüklüğü 1000 kişinin altındadır. Tatvan ve Bitlis ilde nüfusu 40.000 kişinin üstünde olan iki büyük kentsel yerleşmedir. Ahlat, Güroymak ve Adilcevaz kentleri ise nüfuslan 20.000m üstündeki kentsel yerleşmelerdir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 177).

Çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilen 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus Bitlis ilinde toplam nüfustan daha hızlı artmaktadır. Buna karşılık işgücündeki nüfusun artış hızı, hem toplam nüfustan hem de 12 ve daha yukarı yaştaki nüfustan daha düşüktür. 1980-2000 döneminde 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusun yıllık artış hızı %28 iken, işgücündeki nüfusun yıllık artış hızı %14 olarak gerçekleşmiştir.

Bitlis ilinde işgücüne katılma oranı 1980-2000 döneminde azalma, eğilimi göstermiştir.

Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından daha yüksektir. 1980 yılında erkeklerin işgücüne katılma oranı %84,7 iken, 2000 yılında bu oran %65,7'ye düşmüştür. Buna karşılık aynı dönemde kadınlarda işgücüne katılma oranı %58,9'dan %43'e düşmüştür (Sönmez, 2007: 15).

Bitlis ilinde istihdam edilenlerin sayısında, 1980-2000 döneminin il yarısında artma son yarısında ise azalma görülmektedir. Bu dönemde istihdam edilen nüfusun yıllık artış hızı %9,7'dir. Son yıllarda gözlenen bu azalmayı yaşanan göçlere bağlayabiliriz.

1980-2000 döneminde istihdamın sektörel yapısında önemli değişimler olmuştur. Bu dönemde tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki oranı sürekli azalmaktadır. 1980-2000 döneminde hizmet sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki oranı sürekli artarken sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam edilenlerin oranında artış ve azalışlar görülmektedir. 1980 yılında tarımsal iş yapanların oranı %80,3 iken, 2000 yılındaki bu oran %69,9'a düşmüştür. Buna karşılık en yüksek artış hızının görüldüğü hizmet işlerinde çalışanların oranı 1980 yılında 2,8 iken 2000 yılında %7'ye yükselmiştir.

Bitlis ilinde işsizlik oranı %12,6'dır. Bu oran, işgücündeki her 100 kişiden yaklaşık 13'ünün işsiz olduğunu göstermektedir. Bitlis ilinde işgücüne dahil olmayan nüfusun, çalışabilir yaştaki nüfus içindeki oranı sürekli artmaktadır. 1980-2000 döneminde işgücüne dâhil olmayan nüfusun yıllık artış hızı %52'dir. Bitlis ilinde iş gücünün sektörel dağılımını incelediğimizde; temel ekonomik sektör, tarım ve hayvancılıktır. 2000 itibarıyla ekonomik olarak faal nüfusun %70'i bu sektörde istihdam edilmektedir. 1990 yılında %80 olan, tarımın istihdamdaki payı düşmüştür. Buna karşılık, hizmetler inşaat ve ticaret sektörlerindeki istihdam oranları artış göstermiştir. Son on yılda kırsal göç tarım, hayvancılık ve ticaret alanında gerilemeye neden olmuştur. Bitlis ili doğal kaynaklarının yetersizliği yanında altyapı yatırımlarının yetersizliği gibi nedenlerle geri kalmış bir ekonomik yapıya sahiptir. Bitlis ili 1968'de kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına alınmış ancak, teşviklerin ekonomik gelişmeye etkisi az olmuştur (Sönmez, 2007: 16).

BÖLÜM 2: TURİSTİK DESTİNASYONU BELİRLEYEN

UNSURLAR VE BİTLİS İLİ TURİZM ARZ KAYNAKLARI

2.2. Turistik Destinasyonu Belirleyen Unsurlar

Ülkemiz, sahip olduğu tarihi, kültürel ve coğrafi güzellikleri ve çekicilikleri ile dünya turizminin rağbet gören destinasyonlarından biridir. Birçok turizm çeşidini bünyesinde barındırdığından farklı beklentilerle gelen turistlere ev sahipliği yapmaktadır. Ülkemiz farklı turizm türlerine yönelik beklentileri karşılayacak birçok turizm merkezi vardır. Merkezlerin ikameleri arttıkça yer seçimi önem kazanmaktadır.

Bir destinasyonu turizm açısından çekici kılan faktörlerin başında doğal çekicilikler ve insan yapısı çekicilikler gelmektedir. Turistler tatillerini geçirmek için gidecekleri destinasyonu belirlerken tercih ettikleri faaliyetlerin tümünü gerçekleştirebilecekleri, turizm hizmetlerinden yararlanabilecekleri ve ulaşım imkanlarının gelişmiş olduğu destinasyonları tercih etmektedirler.

Bununla birlikte turizm ve çevre arasında da güçlü bir bağ olduğu söylenebilir. Doğal güzelliklere sahip yörelerde, konaklama dışında turistler tabiat harikalarını görmek, dağ ve doğa yürüyüşleri yapmak, kamp yapmak gibi faaliyetlere de katılmak istemektedirler.

Bir ülkede veya bölgede çok zengin turistik değer ve kaynakların olması tek başına turist talep oluşturmakta yeterli değildir. Bu kaynakların turizm endüstrisinde işlenmesi ve turistlerin kullanımına sunulabilir olması gerekir. Turizmde arz unsurları olan, bu çok sayıdaki olanak ve hizmetler, geniş gruplar halinde; çekicilikler, ulaşım, konaklama, tamamlayıcı hizmetler alt ve üstyapı ana başlıkları altında toplanabilir (Zengin, 2006:31).

2.1.1. Doğal Çekicilikler

Görölmeye ve içinde vakit geçirmeye değer olan her doğa koşulu bir turizm potansiyelidir. Doğal güzellikler ve el değmemiş ortamlar git gide kirlenen ve doğallıktan uzaklaşan dünyamızda gün geçtikçe daha fazla değer kazanmaktadır ve turistler tatillerini geçirmek için böyle noktaları daha fazla tercih etmektedirler. Ağaçlar, manzara yada güzel iklim koşulları genelde en büyük potansiyel olarak

görülse de, görülmeye değer veya nadir bulunan ekolojik ortamlarda birer potansiyeldir. Çünkü turizm gittikçe çeşitlenmektedir ve insanlar hobileri veya merak ettikleri bitki veya hayvan türlerini görmek için de seyahat etmektedirler (Gülhan,2007: 40).

Turistler için çekim faktörü oluşturan fiziksel faktörlerden başında bir ülkenin ya da bölgenin doğal coğrafi güzellikleri ve o bölgenin iklimi gelmektedir. Bir bölgenin iklimi iki nedenle önemli bir çekim faktörüdür. Birincisi, iklimin kendisi özel bir çekiciliğe sahiptir. Örneğin, insanlar yaz aylarında tatil için çoğunlukla sıcak bölgelere ve güneşin fazla olduğu ülkelere giderler. Kış aylarında ise kar yağışının bol olduğu ve karın uzun süre kaldığı bölgeleri tercih ederler. Bu açıdan uzun süre havanın sıcak olduğu ve güneşi bol olan ülkeler ile kış sporları yapmaya elverişli olacak şekilde kar yağışı olan bölgeler özel bir turistik çekiciliğe sahiptirler (İçöz ve Kozak,2002:39).

Bir bölgenin manzarası ve doğal yapısı diğer bir fiziksel çekim faktörüdür. Manzara üç kategoriye ayrılabilir; coğrafi oluşumlar, su ve bitki örtüsü. Coğrafi oluşumlar kategorisinde; dağlar, kanyonlar, volkanlar, mercan adaları, krater gölleri gibi doğal oluşumlar yer alır. Sular da diğer bir coğrafi çekim kaynağıdır. Bu kategoride göller, çağlayanlar, nehirler ve kıyılar yer alır. Üçüncü kategoriyi oluşturan bitki örtüsü ise tropik ormanlar, çöller, sazlıklar, bataklıklar gibi değişik özelliklere sahip bitki türlerini kapsar. Bu tip coğrafi çekim faktörlerinin yanında vahşi hayvan yaşamını gözleme, fotoğraf ve film çekme gibi çekicilik faktörleri de turistleri bir bölgeye çeken faktörlerdendir (İçöz ve Kozak,2002:39).

Bir coğrafi mekanı oluşturan coğrafi elemanlardan; araziye meydana getiren ve biçimlendiren yer şekli ve jeoloji; yer şekli, aynı zamanda, kırsal turizmin dayandığı birçok özelliğin (mağaralar, tırmanılacak tepeler, kayak için dik yamaçlar vb.) varlığı ya da yokluğunu da belirler. Coğrafi görünümün bir diğer önemli fiziksel elemanı da bu görünümü şekillendiren nehir, göl ve iç deniz biçimindeki sudur. Yer şekilleri açısından, araştırmalara göre, en çok tercih edilen doğal değerler dağlardır, yükseklik ne kadar fazlaysa manzara çekiciliği de o kadar artmaktadır(Özgüç 1998:71).

2.1.2. Tarihi ve Sosyo-Kültürel Çekicilikler

Tarihsel kaynaklar, geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntılarıdır. Bunlar arasında mimari ve arkeolojik özellikler kadar, geçmişten buyana gelen, günlük yaşam için önemi olan unsurlar da yer alırlar. Önemli tarihsel, dini ya da mitolojik olaylar da, bunların meydana geldikleri yerler de tamamen değişmiş ya da geçmişten hiçbir delil kalmamış olsa da, tarihsel kaynak olarak kabul edilebilirler.

Turistler tarihsel kaynakları çeşitli nedenlerle çekici bulurlar. Geçmiş medeniyetlerin kalıntıları ve o dönemde yaşayan insanların, makinelerin olmadığı devirlerde vardıkları teknolojik düzey turistleri etkileyebilmektedir: Bazı turistlerde tarihsel bina ya da yerin dış görünümünden çok, tarihsel anlamının çekiciliğine kapılmaktadırlar. Özellikle arkeolojik alanlar bunlar arasındadır (Özgüç 1998:80).

Bir bölgeye olan turist akımını en fazla yönlendiren çekiciliklerin başında, bölgenin kültürel ve tarihsel değerleri yer alır. Dünyanın her tarafında tarihsel alanlar ve yapılar, bazı tarihsel olaylar ya da kişilerle ilgili oldukları için özel önem taşırlar. Çünkü insanlar her zaman kendilerinin ve diğer insanların geçmişlerine özel ilgi duymuşlardır. Bu nedenle tarihsel anıtların, binaların ve kalıntıların birincil turistik çekicilikler olması olağandır. Bazı eski ve yeni dini yapılar da çok sayıda turist çeken eserlerdir.

Kültürel gelenekler, sanat eserleri, folklor gibi değerler de turistik çekicilikler arasında kabul edilmektedir. Bu gibi faktörlerin yanı sıra çeşitli ülkelerdeki bilim ve araştırma merkezleri çok sayıda turist tarafından ziyaret edilen yerlerdir (İçöz ve Kozak,2002:37).

Turizmin yayılmasıyla beraber kentin potansiyeli olan kültürel miras çabuk zarar görüp tükenebilir. Bu kültürel miras gelenek ve görenek olduğu gibi arkeolojik değerlerde olabilir. Yörenin kültürel ve sosyal dokusu korunmalıdır. Yöre mimarisi, tarihsel anıtlar veya geleneksel faaliyetler biçimlendirilip ziyaretçilerin ilgisini çekmelidir. Bu değerlerin yok olması kültürel kimlik kaybını da beraberinde getirir. Bu değerlerin para kazanma hırsı dolayısıyla tükenmesi tahmin edilenden daha çok zarar verir (Gülhan,2007: 43).

Turistler doğrudan tarih, arkeoloji ve geçmiş kültürlerle ilgilenmeseler bile, yerel

kültürün mimari mirası, eski bir anıt, korunmuş bir sokak dahi ilgi çekici turistik cazibe unsurlarını oluşturabilmektedir (Zengin, 2006:34).

2.1.3. İnsan Yapısı Çekicilikler

İnsanlar tarafından oluşturulan turistik değerler, bir yandan sanat şehirleri, tarihi eser ve anıtlar, müzeler, baraj ve köprüler, stadyumlar, üniversite binaları vb. gibi insanlar tarafından inşa edilmiş unsurlardan oluşurken, diğer taraftan uygarlık, gelenekler, dil, kültür, folklor, din, sanat, festivaller, bayramlar, siyasi ve sportif oluşumlar, sergi ve fuarlar, turizm endüstrisini oluşturan konaklama, ulaşım, dinlendirici ve eğlendirici donanım, turizm organizasyonunun yapısı gibi elemanlardan oluşur (Zengin, 2006:34).

İnsan yapısı eğlence kaynakları olarak kastedilen turizm çekicilikleri, kültürel kaynaklardan farklıdır. Kültürel kaynaklar belirli bazı halk gruplarının yaşadığı belirli yerlere sıkı sıkıya bağlıdır. Buna karşılık, insan yapısı kaynaklar insanın tercih ettiği her hangi bir yerde yaratılabilirler; fakat dağılışı ve yer seçimleri bakımından açıkça gözlenen bazı mekansal kalıp ve kurallar vardır. Birincisi, batılılaşmış toplumların rekreasyon ve eğlence talebini karşılamak üzere gelişmiş ve dünyada yayılmışlardır; ikincisi de yalnızca eğlenme-dinlenme arzusu içinde olan turistlere hitap etmektedirler. Örneğin; konserler, gösteriler, festivaller; dışarıda yeme-içme; dans vb. gibi. Bir diğeri de temel olmayan ve lüks malları satın alma ihtiyacı, boş zaman alışverişi, sergileri ziyaret vb. olarak sıralayabileceğimiz tüketim ihtiyacıdır. Bu üç talebi karşılayacak kolaylıkların ortak bazı özellikleri vardır. Bunlar; turistlere, günöbirlikçilere ve yerel halka hitap ederler. Bu imkanların oluşabilmesi ekonomik canlılıkları ve kitle pazarının varlığını gerektirir. Genelde çok yüksek düzeyde yatırım gerektirdikleri için yüksek risk taşırlar ve yer seçimleri çok önemlidir; hem turistleri hem de şehir sakinlerini çekebilecekleri ve kitle pazarına yakın olacakları büyük şehirsal alanların yakınlarına ya da bütün yıl boyunca iklim koşullarının uygun olduğu yerlere kurulurlar. Yer seçiminde aynı zamanda da kitle ulaşımının sağlanması önemli olduğundan, havalimanları yakınları, büyük otoyollar çevresi de önem taşır. İnsan yapısı eğlence kolaylıklarının büyük kısmı kapalı mekan gerektirdiğinden, iklimin etki ve kontrolünden bağımsız olarak kurulabilirler(Özgüç 1998:90).

2.1.4. Alt ve Üst Yapı Kaynaklarının Durumu

İnsanları seyahate çeken faktörler eğer yeterli alt ve üst-yapı olanakları ile desteklenmezse, turizm açısından bir anlam kazanmaz ve yeteri kadar değerlendirilemez. Üstyapı açısından turistlerin konaklama yapmasına imkan sağlayacak ve yeterli düzeyde konfora sahip konaklama ve destekleyici tesisleri, altyapı açısından ise bölgedeki su, kanalizasyon, elektrik, haberleşme, yol, otopark, hava alanı, marina, liman vb. gibi sistemler kendi başına bir turistik çekim kaynağı olmamalarına rağmen, yoklukları durumunda bölgenin çekicilik özelliğinin de yok olması kaçınılmazdır. Ayrıca üstyapının temelini oluşturan konaklama tesislerinin yanında alışveriş merkezleri, mağazalar, otobüs terminalleri, eğlence yerleri gibi özel kuruluşlar da bölgedeki turistik çekiciliği bütünleyen faktörlerdir (İçöz ve Kozak,2002:39).

Bir yöre doğal değerler açısından ne kadar çok turistik çekiciliğe sahip olursa olsun altyapı açısından eksikliklere sahipse bu durum birçok zararı da beraberinde getirmektedir. İlk olarak gelen turistlerin memnuniyetsizliği söz konusu olur. Teknolojik ve refah seviyesi yüksek bölgelerden ülkemize gelen turistler elektrik, su, kanalizasyon gibi sorunlarla kesinlikle uğraşmak istemezler. Bunun dışında internet, telefon gibi hizmetlere kolayca ulaşabilmek isterler. Bu hem bir tercih sebebi olur hem de ülkelerine döndüklerinde kötü reklamı önler. İkinci bir konu ise altyapı maliyetlerinin turizm tesisi açmaya yönelik olan etkileridir. Yüksek maliyetler nedeniyle yatırımcılar altyapıyı tamamlasalar dahi tesisin kalitesinden kısmak durumunda kalırlar. Günümüzde turizme son derece uygun pek çok bölgeye altyapı yetersizliği sebebiyle turizm tesisi kurulamamaktadır. Kurulsa da altyapısı tam olmadığı için bu bölgelerin potansiyellerinden tam olarak yararlanılamamaktadır (Gülhan,2007: 42).

Çoğu kez bir turiste çekici gelen üstyapı hizmetleri, kendi ülkesinde de gördüğü modern tesislerden ziyade, yerel mimariye göre inşa edilmiş üstyapı birimleridir. Kişilerin seyahat etmelerinin başlıca sebeplerinden biri de kendi yaşadığı çevresinden tamamiyle farklı yerleri görme arzusudur. Tarihi ve kültürel birikimini kopyalamak yerine yöresel mimariye uygun üstyapı oluşturmak ve bu yapıları çağdaş konforun gerektirdiği şekilde teçhiz etmek, turistlere daha çekici gelecek ve yöredeki turistik faaliyetlerin gelişmesi de hızlanacaktır(Zengin 2006:40).

2.1.5. Turizm İşletmelerinin Varlığı

Bir yörede turizm hareketlerinin gelişebilmesi için yalnızca doğal, tarihi ve kültürel çekicilikler yeterli olmamaktadır. Talebi karşılamaya yönelik olarak turizm işletmelerinin varlığı oldukça önemlidir.

Turizm endüstrisi içinde turizm ürünlerinin arzı değişik tipteki turizm işletmeleri tarafından üretilir. Turizm endüstrisi ürünlerin bu üretimi küçük girişimcilerden, çok uluslu işletmelere kadar ya da kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilir. Bütün bu üreticilerin tamamı ise daima aynı amaca dönük olarak çalışmaz. Endüstri çoğunlukla tamamen kar amacı taşımayan birçok üreticiyi de kendisine çeker. Ayrıca birçok kamu örgütü ya da devletin sahip olduğu işletmeler de sektörde faaliyet göstermektedir. Hemen her tipte işletme turizm ürünlerini arz edebilir. Bunların büyük bir çoğunluğu uzun vadeli en yüksek kara dönük amaçla çalışırken, bazı nedenlerden dolayı bu hedef kısa vadeli ihtiyaçlar nedeni ile ikinci planda kalabilir (İçöz ve Kozak,2002:40).

2.2. Bitlis İli Turizm Arz Kaynakları

Bu bölümde turizm faaliyetleri açısından turistlerin kullanımına sunulması uygun olan ve bu sayede ile ekonomik anlamda olumlu getiri sağlayabilecek arz kaynakları ele alınmaktadır. Bu bağlamda doğal arz kaynakları, tarihi, arkeolojik arz kaynakları, sosyo kültürel arz kaynakları ve ilin alt ve üst yapı arz kaynakları açısından incelemesi yapılmıştır. Bitlis ilinin turizm arz kaynaklarının tanıtıldığı bu bölümde son olarak ile yönelik turizm talebi hakkında bilgi verilmiş ve ilde geliştirilebilecek turizm çeşitlerinden bahsedilmiştir.

2.2.1. Doğal Arz Kaynakları

Doğal arz kaynakları başlığı altında ilin coğrafi durumu ve yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve yabani hayvan varlığı açısından Bitlis ilinin sahip olduğu değerler incelenmiştir. Doğal arz kaynakları turizm hizmetleri imkanlarının oluşabilmesi için oldukça önemlidir. Turizm, Bitlis ilinde doğal verilerin imkan verdiği ölçüde geliştirilebilecek ve yine doğal arz kaynaklarının tanıtımı ile turizm talebi Bitlis iline çekebilecektir.

Bitlis ilinin sahip olduğu çok sayıda ve çeşitlilikteki doğal veriler, hem turizmin

çeşitlendirilmesinde fırsatlar vermekte, hem de turizmin gelişmesine bağlı olarak geleceğe yönelik potansiyel ve yeni turistik arz kapasitesi yaratmaktadır.

2.2.1.1.Yeryüzü şekilleri

Yeryüzü şekilleri açısından il topraklarının %71'ini dağlar, %16'sını platolar, %3'ünü yaylalar ve %10'unu da ovalar oluşturmaktadır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 11). Bu bölümde ilin dağları, ovaları, yaylaları, akarsuları, gölleri ve sazlıkları incelenmiştir.

a) Dağlar

Türkiye'nin en yüksek dağlarından olan Süphan ile en büyük yanardağı olan Nemrut Bitlis ili sınırları içinde olup Van Gölünün kuzeyinde yer almaktadırlar. Nemrut Dağı son olarak 1441 yılında püskürmüş ve lavların akıntısı Bitlis merkeze kadar ulaşmıştır (Kayaoğlu, 1967:29). İl topraklarının yaklaşık %71'lik bir bölümünü kaplayan dağların yükseklikleri genellikle 2.000m'yi aşmaktadır. Yeryüzünün sayılı volkanik dağlarından olan Nemrut ve Süphan da il sınırları içerisinde yer almaktadır (Sönmez, 2007: 22).

Süphan Dağı

İlin kuzeydoğusundaki Süphan, 4.058 m yüksekliğindedir. Tipik bir volkan olan dağ, sıvı lavlar, süngertaşları ve küllerden oluşmuştur. Süphanın güney kesiminin açık boz renkte küllerle ya da süngertaşlarıyla örtülü olmasına karşılık, kuzey kesimleri oldukça kayalıktır. Etekleri dik eğimlerle alçalan dağın bu kesiminde derin yarıklar ve mağaralar bulunmaktadır. Süphanın 3.600m'den daha yüksek olan kesimleri, sürekli olarak karlarla kaplıdır. Üzerinde 3.400m'ye değin inen bir buzul da bulunan dağın doruğunda 400 m. çapında bir krater gölü vardır (Sönmez, 2007: 22).

Süphan Dağı dağcılık, tırmanma ve dağ yürüyüşleri için elverişli bir doğal yapıya sahiptir. Tipik bir volkanik kütle olan Süphanın kuzey eteklerinde kayalıklar, derin yarıklar ve mağaraların bulunması, güney eteklerinde, balık avcılığına ve kampçılığa elverişli Aygır Gölünün, çevrede Kef Kalesi, Adilcevaz Kalesi gibi tarihi kalıntıların yer alması ve Van Gölünün kıyı olanakları da turizm açısından çekiciliğini artıran unsurlardır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 87).

Nemrut Dağı

İl topraklarının kuzeyinde yer alan volkanik Nemrut Dağı, ÷lkemizde etkinliği en son durmuş olan yanardağdır. En y÷ksek noktası Sivri tepe de 2.935m'ye ulaşan Nemrut Dağı, önceleri Süphan'a yakın bir y÷kseklikteyken, patlamalar ve değişik oluşum aşamaları sonucu bug÷nkü y÷ksekliğine inmiştir. Oldukça yayvan biçimli olan Nemrut Dağının yamaçları çabuk ufalanan, kum halindeki kül ve tüflerle ört÷l÷d÷r. Dağın tepesinde yaklaşık 48 km genişliğinde bir çukurluk (krater) vardır. Çukurluğun dibini dolduran sular, Nemrut Gölünü oluşturmuştur (Sönmez, 2007: 22).

Nemrut Dağı, dağcılık ve kış sporları için önemli bir kaynaktır. Yapısı itibariyle uzun dağ yürüyüşlerine uygun olan Nemrut Dağı, krater gölü, sıcak su kaynakları, buz mağarası, buhar bacaları, Van Gölünün manzarası, endemik bitki türleri ve çeşitli kuş türleri ile rekreatif değerı yüksek olan bir doğal değerdir.

İklim koşulları nedeniyle, yılın 4-5 ayı dağ ve dağ etekleri karlarla ört÷l÷d÷r. Kar kalınlığının yüksek olduğu Nemrut Dağında karın yerde kalma süresi Aralık-Nisan aylarını kapsamaktadır. Dağın yamaçları eğim ve yönlenme açısından kış sporları ve kayak açısından uygundur. Ancak, Van Gölüne bakan yamaçların çoğunlukla sisli olması kış sporları için dezavantaj oluşturmaktadır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 87).

Ziyaret Dağı

İlin kuzeyinde, Süphan'ın batısında yer alan Ziyaret Dağı, düzenli bir sıradağdır. Dağın yamaçları dik ve oldukça bozuk gör÷n÷ml÷d÷r. Sıradağ, en y÷ksek noktasında 2.542m'ye ulaşmaktadır (Sönmez, 2007: 22).

Güneydoğu Toroslar, Kavuşşahap Dağları

Volkanik yapılı dağlar dışında ilin güneyinde iki dağ dizisi daha vardır. Bunların ilkini, Van Gölüne dik eğimli yamaçlarla inen ve Güneydoğu Torosların uzantıları olan dağlar oluşturur. Y÷kseklikleri genellikle 2.000m'nin üzerinde olan bu dağların önemli yükseltileri batıdan doğuya doğru Kırmızıtaştepe (2.607m), Karataştepe (2.609m), Ziyarettepe (3.002m) ve Handağı Tepesidir. Bu sıradağın güneyindeki Kavuşşahap Dağları adıyla anılan ikinci dağ dizisinin en y÷ksek noktası 2.730 m. ile Sini Dağıdır.

İlin güneydoğusu, kuzeyden güneye doğru Alacabük, Petek ve Gözeli dağlarıyla engebeleşmiştir. Batıda da, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan Muş Güneyi Dağlarının doğu etekleri yer alır (Sönmez, 2007: 23).

b) Ovalar

Dağların geniş alanlara yayılması nedeniyle ovalar, il topraklarının ancak %10'u kadar bir yer kaplar. Bu ovaların önemlileri Rahva Düzlüğü, Ahlat Ovası, Arin ve Adilcevaz ovalarıdır.

Arin Ovası ilin kuzeydoğusunda Arin Gölü çevresindedir. Batı yönünde daralan Arin Ovasından sonra dar bir şerit halinde Adilcevaz Ovası yer almaktadır. Yüksek dağlarla çevrili olan ova batıya doğru yer yer genişleyip daralarak Ahlat'a kadar uzanır. Ahlat Ovası ise Ahlat yerleşmesinin çevresinde yer alır. Van Gölü'nün Tatvan'dan doğuya uzanan güney kesiminde dağların kıyısı yakından izlemesi nedeniyle sahil ovaları oluşmamıştır. Bu kesimde küçük düzlükler yer almaktadır (Sönmez, 2007: 23).

c) Yaylalar-Platolar

Yayla ve plato tanımına uyabilecek düzlükler, il topraklarının %19'unu kaplar, il topraklarının %3'ü yayla, % 16'sı da plato şeklindedir. Volkanik yapılı bu düzlükler, özellikle dağların eteklerinde ve Van Gölü yüzeyinden 200-300 m. yüksekliktedir. Nemrut Dağının 1.900m'den yüksek yerlerinde ise masa yapılı platolar görülmektedir (Sönmez, 2007: 23).

Bitlis ilinde bulunan yaylalar şunlardır; Merkezde Avasor, Susana, Haydarderesi, Adilcevaz İlçesinde; Süte ve Süphan. Ahlat İlçesinde; Nemrut Kuşane, Uluder ve Nemrut. Güroymak İlçesinde; Çıtak, Duap ve Şen. Hızan İlçesinde; Örenli, Panor. Mutki İlçesinde; Harik ve Meydan. Tatvan İlçesinde ise Nemrut yaylası bulunmaktadır (www.bitlis.gov.tr. 10.09.2008).

d) Akarsular

Bitlis ili sınırları içerisinde en önemli akarsu Dicle ye karışan Botan Çayıdır. Van Gölü yakınlarından doğan ve bu bölgedeki dağları vadilerle yardıktan sonra, il sınırları dışına çıkan Garzan ve Bitlis Çayları; Güzeldere, Akkız ve Oranz dereleri ile ilin kuzeyinde doğan Karasu, ilin başlıca akarsularıdır. İlin suları arasında da Bocan Çayı ile Kömüş,

Rabat, Tıkılban, Afih, Kurtikan, Kotum, Sor, Yam, Bığmak, Armuç Çalağan, Mutki, Karza ve Keşan dereleri sayılabilir. Bölgede yağışın önemli bir bölümünün kar olarak düşmesine bağlı olarak, küçük derelerde bile bütün yıl yüzey akışı bulunur. Bu nedenle alüvyonlarda yer altı suyu potansiyeli yüksektir (Sönmez, 2007: 22).

e) Göller ve Sulak Alanlar

Bitlis ili doğal kaynaklar bakımından özellikle göller bakımından zengin olup, büyük bir su potansiyeline sahiptir. Yörede yer alan Van, Nemrut, Nazik, Aygır ve Arin gölleri ile Ilıkgöl (Nemrut), Bitlis ilinin yaklaşık 1/4 ünü kaplamaktadır. İldeki göller sulama, içme ve kullanma suyu, balıkçılık, ulaşım ve turizm için elverişlidir. Ancak Bitlis ilinin sahip olduğu bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği anlaşılmaktadır (Elmastaş, 2007:437).

Bitlis ve Van illeri içinde kalan Van Gölü Bitlis'in en önemli gölüdür. İlin öteki gölleri arasında Nazik, Arin, Aygır ve Nemrut gölleri ile Süphan Dağı üzerindeki 10 kadar küçük krater gölü sayılabilir (Sönmez, 2007: 25).

Tablo 2. Bitlis ilindeki göllerden faydalanma şekilleri

Gölün Adı	Deniz Seviyesine Göre Yükseltisi (m)	Gölün Derinliği (m)	Gölün Alanı (km ²)	Gölün Oluşum Şekli	Göl Suyunun Özelliği	Gölden Yararlanma Şekli
Van	1649	451	3574	Volkan-Lav Seti	Sodali	Ulaşım, yüzme, rekreasyon, su sporları, soda üretimi, balıkçılık
Nazik	1816	16	46	Lav Seti	Tatlı	İçme ve sulama, rekreasyon, su sporları, balıkçılık
Nemrut	2247	155	12	Kaldera	Tatlı	Rekreasyon, su sporları, balıkçılık
Aygır	1942	5	1.5	Maar	Tatlı	Rekreasyon içme ve sulama
Arin	1658	18	13	Kıyı Set	Sodali	Rekreasyon, su sporları, soda üretimi ,

Kaynak: Elmastaş(2007:437)

Tablo 2’de de görüldüğü gibi ildeki göllerin kıyı turizmi, su sporları açısından kullanımı mümkündür. Ayrıca bu kıyılarda av turizmi ve kuş gözlemciliği faaliyetleri içinde yeterli potansiyel vardır.

Van Gölü

Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü'nün üçte ikisi Bitlis sınırları içinde olup, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Van Kapalı Havzasının ortasında yer alır. Göl yüzeyinin yükseltisi 1.646 m. yüzölçümü 3.713 km'dir. Van Gölü'nün en geniş yer Tatvan ile Bendimahi Suyu'nun göle döküldüğü kesim arasında 125km'dir. Arpat Çayının ağzıyla İskele Burnu arasındaki genişlik de 60km. kadardır. Gölün en derin yeri 100m'yi aşmaktadır.

Van Gölü, çevredeki yüksek dağlardan inen çok sayıda akarsuyla beslenir. Göle dökülen en önemli akarsular, Karasu, Hoşap Suyu ve Bendimahi Suyu'dur. Gölün dışarıya akan bir ayağı olmadığından, suyu acı, tuzlu ve sodalıdır. Su düzeyi, ilkbahar ve yaz başlarında yükselir, sonbaharda 30-50 cm kadar düşer. Van Gölü, yüksekliği 2-3m'yi bulan dalgaları, yolcu ve yük taşıyan gemileri, iskele, ada, yarımada, koy ve körfezleriyle küçük bir denizi andırır. III. jeolojik dönemin ikinci yarısında, Van Gölü'nün oluştuğu çanakla Muş Ovası'nı ve günümüzdeki Nemrut Dağının yayıldığı alanı kapsayan 7km'lik büyük bir çanak bulunmuştur. Tektonik bir çukur içinde yer alan Van Gölü çanağı zamanla sularla dolmuştu. Ancak, bu sular Murat Vadisi aracılığıyla dışarıya boşalıyordu. IV. jeolojik dönemde bu büyük çanağın bir kesiminde, günümüzdeki Nemrut Dağı bir yanardağ olarak yığılmaya başlamış, böylece Van Gölü Çanağı'nın Muş Ovası'yla bağlantısı kopmuştur. Daha sonra, Murat Irmağı'nın ağzının lavlarla tıkanması sonucunda yörenin dışı akışı kesilince Van Gölü oluşmuştur.

Van Gölü klorlu, sülfatlı ve karbonatlı göller grubuna girer. Suyu oldukça tuzlu olan göl suyunda ayrıca yüksek oranda soda vardır. Van Gölü'nün kıyılan oldukça girintili-çukuntılıdır. Bunun nedeni, suların geçmişte sık sık alçalıp yükselmesidir. Van Gölü'nde su düzeyini, çanağa dökülen sular ve buharlaşma belirlediğinden, bu etmenlere bağlı olarak, su düzeyi zaman zaman yükselmiş, alçalmıştır. Sular yükseldikçe alçak yerlere sokulmuş, yüksek yerlere girememiştir. Böylece göl kıyısında küçük koy ve yarımada oluşmuştur. Bununla birlikte, akarsuların döküldüğü kesimlerde, bu akarsuların taşıdığı alüvyonlar nedeniyle, kıyılar daha düz ve sıgıdır. Gölün güney kıyıları, dik ve kayalıktır. Burada, birçok koy, yarımada ve burun vardır (Sönmez, 2007: 25).

Van Gölü'nde yapılacak bir araştırmada Bonn Üniversitesi yürüttüğü projeyle dünyanın yüzbinlerce yıllık bitki ve iklim arşivinin ortaya çıkarılması planlanmaktadır.

Milyonlarca yıldır her yaz milyonlarca polen Van Gölü'nün tabanında birikmektedir. Avrupa'nın büyük gölleri arasında yer alan Van Gölü, kapalı bir havzadır ve akıntısı bulunmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, az bulunan bir 'polen arşivine' sahiptir. Bonn Üniversitesi Jeoloji Uzmanı Profesör Thomas Litt, projeyi, "Gölün dibinde biriken tortudan alacağımız örneklerle, farklı polenlerin karışımını inceleyip, hangi bitkilerin ne zaman yetiştiğini anlayabileceğiz. Ayrıca geçmiş yüzyıllarda ne tür iklim koşulları olduğunu, geçmiş yıllardaki sıcaklığı ve kuraklığı ayrıca tortu katmanlarının incelenmesi ile bölgede gerçekleşmiş tüm volkanik aktiviteleri araştırabileceğiz" şeklinde açıklamaktadır (www.ntvmsnbc.com, 06.09.2007).

Van Gölü, Bitlis ili sınırları içinde yaklaşık 215km kıyı bandına sahip bulunmaktadır. Göl, iklim koşulları ve kıyı özelliklerinin elverdiği ölçüde kıyı turizmine elverişli bir doğal kaynak oluşturmaktadır ayrıca Van Gölü kıyılarında kıyıda açıldıkça, göl derinliğinde izlenen artış miktarı su sporları açısından olumlu özelliklerdir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 86).

Nazik Gölü

Nazik Gölü Sulak Alanı ilin Ahlat ilçe sınırları içerisinde, yer almaktadır. Gölün deniz seviyesinden yüksekliği 1816 metredir. Ahlat ilçesine 20km uzaklıktadır. Havza genellikle engebeli bir topografyaya sahip olup, alanı 1004,9 km²'dir. Göl yüzey alanı maksimum su seviyesinde 46,6 km², minimum su seviyesi de 45,5 km² civarındadır (Çevre ve Orman Müdürlüğü: 12).

İlin kuzeyinde bir lav seddi gölü olan Nazik Gölü'nün yüzölçümü yaklaşık 30 km'dir. Denizden 1.870 m. yükseklikteki gölün kuzey ve güneydoğu kesimleri dışında, öteki kıyıları dik ve kayalıktır. Kar suları ve çevredeki kaynak sularıyla beslenen gölün derinliği yaklaşık 50m. olup, gölde sazan balığı avcılığı da yapılmaktadır (Sönmez, 2007: 25).

Arin Gölü Sulak Alanı

Bitlis Adilcevaz ilçesinin 15 km doğusunda Van gölü kıyısında yer alan bir göldür. Van gölünden küçük bir kıyı şeridi ve kumsalla ayrılır. Van gölüne yakın kıyı şeridi sodalı diğer kıyıları ise tatlı su karakteristiğindedir. Taban suyu ile beslenmekte olup Van Gölünden etkilenmektedir. Gölün yüksekliği 1680metre olup yaklaşık alanı 13,5

km²'dir, flora ve fauna açısından zengin olan bu göl önemli kuş türlerinin beslenme ve kuluçka alanıdır. Bu açıdan kuş gözlemciliği için önemli bir potansiyele sahiptir (Çevre ve Orman Müdürlüğü: 9). Arin gölünün ismi 'arınmak'tan gelmektedir. Adilcevaz ilçesi sınırları içerisindeki göl sahip olduğu soda yatakları açısından önem arz etmektedir (kişisel görüşme: Faik Tarımcıoğlu,2008).

Aygır (Batmış) Gölü

Süphan Dağı'nın güneyindeki bir çanakta yer alan, dipten kaynayan suyu tatlı olan Aygır Gölü'nün alanı 3,5km'dir. Balık da avlanabilen gölün kenarları sazlık ve kamışlıktır. (Sönmez, 2007: 26). Göl alanı 3,5 km² kadardır ve gölde tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır. Göl Adilcevaz ilçe merkezinden 10 km uzaklıkta olup karayolu ile ulaşılabilir (Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2006: 11).

Göllere ilave olarak ilde yer alan bazı sulak alanlar aşağıda sıralanmıştır (Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2006: 8) :

Sütey Yaylası Cil Gölü Sazlığı

Süphan Dağı eteğinde yüksekliği 2000 metreyi aşan volkanik bir platodur. Plato üzerinde taban ve yüzey suları ile beslenen Cil Gölü flora ve fauna yönünden zengin bir göldür. Bahar mevsiminde göl alanı daha büyüktür ancak yaz ve sonbahar aylarında buharlaşma ve beslenme koşullarına bağlı olarak daralmalar görülmektedir. Sütey yaylası ve Cil Gölüne Adilcevaz ilçesinden 15 km'lik karayolu ile ulaşmaktadır.

Aşağı Ahlat Sazlığı

Sazlık, Bitlis ili Ahlat ilçesine yaklaşık 8km. Tatvan ilçesine 27km. mesafede olup, Van Gölü sahilinde yer almaktadır. Suyu tatlıdır. Van Gölü sahilinde karayolu ile göl arasında yer almaktadır. Taban suyu ile beslenmekte Van gölünden etkilenebilir özelliktedir. İnce bir şerit şeklinde olup sazlığın uzunluğu 3km. eni 100-150 m. yaklaşık alanı 10 hektar kadardır. Ulaşım sorunu yoktur.

Ahlat Karmuç Sazlığı

Sazlık Tatvan-Ahlat karayolunun sol tarafında Ahlata 5km. uzaklıktadır. Karmuç çayının göle girdiği noktadan başlar. Ahlat belediye sınırlarına kadar ulaşır. Güneyin de

Karmuç çayı kuzeydoğusunda Bıhbıcık Deresi yer alır. Sazlık taban suyu ile beslenmekte olup tatlı su karakteristiğindedir. Yaklaşık alanı 80hektar kadardır. Van gölünden etkilenmemektedir.

Ahlat Güzelada Sazlığı

Sazlık Ahlat Adilcevaz arasında karayolunun sağ tarafındadır. Ahlat'a yaklaşık 4 km uzaklıktadır. Sazlığa akarsu girişı olmayıp taban suyuyla beslenmektedir. Van Gölünden etkilenebilir özelliğindedir. Yaklaşık 4 hektarlık alanı kaplamaktadır.

Gölbaşı (İron) Sazlığı

Sazlığa Güroymak ilçesinin Gölbaşı beldesi yolundan ulaşılır. Sazlığın %99 Bitlis %1'i Muş ili sınırları içinde yer almaktadır. Flora ve fauna açısından zengin olup önemli kuş alanları arasında yer almaktadır. Sazlığın gölbaşı kıyısında ılıca niteliğinde sıcak su kaynakları mevcuttur.

2.2.1.2. İklim ve Hava

Denizden uzak ve yüksek olmasından dolayı karasal iklim bölgede hakimdir. Kışları sert, soğuk, yazları sıcak ve kuraktır. Yaz mevsimi çok sıcak ve kısa sürer. İlde yıllık ortalama sıcaklık 9.4 C°dir. En soğuk ay -2,4 C° ortalama ile ocak, en sıcak ay 22 C° ortalama ile temmuz ve ağustos aylarıdır. Rüzgar yönü hemen hemen tüm mevsimlerde kuzeydir (Öztürk, 2004:7).

Kaba çizgileriyle karasal özellikler gösteren Bitlis iklimi, gerçekte doğunun sert karasal iklimiyle Akdeniz iklimi arasında bir geçiş niteliği taşımaktadır. İlde kışlar soğuk, yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir. Temmuz ve Ağustos ayları daha kurak geçmekte, sıcaklık 36°C-37°C olmaktadır. İlde tamamen açık ve güneşli günlerin sayısı, kapalı ve yağışlı günlerin sayısından fazladır. Uzun yıllar meteorolojik verilerine göre, ilde yağışlar genellikle kış ve bahar aylarında düşer. Buna karşın bazı yıllar il, yaz ayları boyunca yok denecek kadar az yağış almaktadır. Yıllık yağış ortalamasının 575-1617 mm olduğu ilde, ortalama olarak en fazla yağış alan ay 40,6 mm ile aralık, 39,1 mm ile şubat ve 39,9mm ile de Mart ayı olmaktadır. En fazla yağış Bitlis merkezde, en az yağış ise Ahlat ilçesinde görülür. Bitlis ilinde yıllık ortalama nisbi nem oranı %73 civarındadır. Aralık ayı nisbi nem oranının %88 ile en yüksek olduğu aydır. Eylül ayı

ise %25 ile en düşük olduğu aydır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: sf:29-33).

İlin uzun yıllar meteorolojik değerleri incelendiğinde açık gün sayısının 166, kapalı gün sayısının 69 ve yağışlı günler sayısının 130 olduğu görölmektedir. Bitlis ilinde üç adet meteoroloji istasyonu mevcuttur, bunlar: Bitlis merkezde, Ahlat ve Tatvan'dadır (Bitlis Meteoroloji Müdürlüğü, 2008).

Bitlis ve çevresinde kış erken başlar, geç biter; ocak ve şubat aylarında şiddetli kış koşulları yaşanır. İlbahar mevsimi kısa sürer. Temmuz ve ağustos sıcak ve kurak geçer. Ekimden nisana kadar don olayı görülür. Van Gölü kıyısında gölün iklimi yumuşatıcı etkileri hissedilir. Bu bakımdan kıyı kesimi ile gölün etkisinden uzak bölgeler arasında iklim bakımından farklılıklar görülür. Yağışlar genellikle kış ve bahar aylarında çoğunlukla kar olarak düşmektedir ve kar uzun süre yerde kalmaktadır. Van Gölü kıyısında da benzer özellikler izlenmekle birlikte kıyı kesiminde yağış daha fazla düşmektedir. Yaz-kış ve gece-gündüz sıcaklık farkları da daha azdır. Genelde, insan ve toplum yaşamını etkileyen, çok soğuk veya çok sıcak ve nemli iklim koşulları gibi aşırı olumsuz etkenler Bitlis yöresinde fazla görölmemektedir (Sönmez, 2007: 30).

2.2.1.3. Bitki Örtüsü ve Orman Varlığı

Bitlis'in bitki örtüsü, iklim özelliğine bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. İlin kimi yörelerinde orman örtüsü ile bozkır yan yana görülür. Karasal iklimin sürdüğu ilde hakim bitki örtüsü step ve bozkırdır. Bunlar yağışların bol olduğu dönemde yeşeren yazın kuraklık ve sıcaklıkla birlikte kuruyan otlardan oluşur. İl, bitki örtüsü bakımından çayır otlak ve meraların geniş yer tuttuğu büyük bir yayla görünümündedir. Yüksek kesimlerde yağışların artması ile genellikle meşe ağaçlarından oluşan orman koruluklarına rastlanır. Bu ormanların yörenin insanları tarafından bilinçsizce tahrip edilmesi ve yakacak odun olarak kullanılması nedeniyle gün geçtikçe azalmaktadır. Sulak yerlerde kavak, söğüt ağaçlarıyla, elma, armut, ceviz, dut ağaçları çok sayıda vardır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 14).

İl genelde bitki örtüsü zayıftır ilde kara ikliminde yetişen ve yüksek yerlere adapte olmuş bitki türleri florayı oluşturmaktadır. Nemrut Dağının güney yamaçlarında meşeler yayılmıştır. Dağdaki geniş krater çukurluğu ise, meşe, titrek kavak ve yabarı meyve ağacı korularıyla kaplıdır. Ayrıca endemik bir tür olan huş ağacında

bulunmaktadır. Nemrut dağında orman örtüsü, çukurluğun iç duvarlarında 2.900m'ye değin çıkmaktadır. Süphan Dağı ise, üzerini kaplayan emici özellikteki toprak örtüsü nedeniyle tümüyle susuz ve çıplaktır. İlin güneyindeki dağlık alanda yer alan ormanlar seyreklerdir. Orman altı bitki örtüsünü kurakçıl bitkilerin oluşturduğu bu bölgedeki başlıca ağaç türü meşedir. Bunlardan sonra soğuğa dayanıklı ardıçlar ve yabancı meyve ağaçları görülmektedir. Bölgedeki derin ve sulak vadi tabanlarında ise türlerin sayısı artar. Bu kesimlerde özellikle söğüt, çınar, kavak ve ceviz ağaçlarıyla, yer yer yabancı antepfıstığı ağaçları yayılmıştır. Van Gölü havzası bitki örtüsü bakımından oldukça zayıftır. Akarsuların oluşturduğu, göl kenarındaki düzlüklerdeki kültür bitkileri ve yerleşim merkezleri dışında yeşil doku izlenmez. Tatvan, Reşadiye ve Adilcevaz yerleşimleri ile yakın çevreleri yeşil dokuya sahiptir. Hizan ve Mutki ilçeleri ile Bitlis'in güney kesiminde yer yer ormanlıklar yer almaktadır. Göl kıyısından başlayarak içerilere ve yüksek alanlara gidildikçe bitki örtüsünün değişen karakteri izlenmektedir. Van Gölü çevresindeki Arin ve Nazik Gölleri ile Van Gölü kıyılarında yer yer sazlık oluşumuna rastlanmaktadır. Bu alanlar yabancı hayvanların yumurtlama ve barınma alanları olarak değer kazanmaktadır (Sönmez, 2007: 28).

Bitlis ili orman varlığı açısından incelendiğinde, Bitlis Doğu Anadolu Bölgesi'nin orman alanı en geniş illeri arasında yer alır. İlde, doğal bitki örtüsü, özellikle yerleşme ve tarım alanları çevresinde geniş ölçüde yok edilmiştir. İlin % 35'lik bölümü ormanlarla kaplıdır. Türkiye'nin en yüksek ormanları bu ildedir. Ormanlık alanlarda meşe, ardıç, kayak ve karaağaç bulunur (Öztürk, 2004:6).

İl topraklarının %24.58'i ormanlık ve fundalıktır. Ormanlar ilin güney ve güneybatı kesiminde yer almaktadır. Mevcut orman dokusu da oldukça zayıf durumdadır. Bitlis ilinin orman varlığı insan faktörü ve kullanımı sonucunda azalmış durumdadır. Bitlis Orman İdaresi tarafından son yıllarda ağaçlandırma projeleri geliştirilmiştir. Bunların bir kısmı kentler çevresinde rekreasyona dönük projelerden, bir kısmı da enerji ormanı tesisi amaçlı projelerden oluşmaktadır. Ancak, iklim, yükselti, toprak özellikleri ve yer altı suyu eksikliği gibi birçok nedenden ötürü projelerin çok az bölümü gerçekleştirilmektedir (Sönmez, 2007: 29) .

2.2.1.4. Yabani Hayvan Varlığı

Bitlis ili, yaban hayatı açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Genellikle, sulak ve henüz tarıma açılmamış alanların çok olması yaban hayatının gelişmesi ve korunmasına önemli katkı sağlamıştır. Kaz ve ördek türleri Nemrut, Nazik, Aygır ve Arin göllerinin çevrelerinde konaklamaktadır. Adilcevağ'ın Gölyüzü çevresinde de su kuşlarına rastlanmaktadır.

Bitlis ili kara kuşlarından olan keklik, bildircin, üveyik, toy gibi kuşların yaşam alanıdır. Ancak toy kuşu günümüzde nesli tükenme tehdidi altında olan bir türdür. Toy kuşu kuş gözlemcileri içinde ayrı bir anlam taşımaktadır. İlde, Yaban koyunu, dağ keçisi, yaban domuzu, ayı, kurt, tilki, tavşan ve sansar bölgedeki yabani hayvan potansiyelini oluşturmaktadır. Ancak günümüzde sayıları giderek azalmaktadır. Bölgede nadiren görülen diğer iki hayvan türü de bölge halkının panter ve su köpeği olarak isimlendirdiği bir kaplan türü ve su samurudur.

Yüksek alanlardaki akarsu ve göllerde alabalık, sazan ve kayabalığı türleri bulunmaktadır. Van Gölü sularının sodalı olması nedeniyle gölde ancak, bir çeşit balık bulunmaktadır. İnci kefali olarak bilinen yaklaşık 100 gr. ağırlığındaki bu balık kendini sodalı suya adapte etmiş bir kefal türüdür. Yumurtlama zamanı akarsu ağzlarına gelen bu balıklar ilkel usullerle avlanmakta ve çevre halkına satılmaktadır. Yıllık avlanan balık miktarının 2500 ton olduğu tahmin edilmektedir. Nazik Gölünde de inci kefali bulunmaktadır. Bu göldeki balıklar yaklaşık 300 gr. Ağırlığında olup, Van Gölü balıklarına nazaran lezzet bakımından da daha kalitelidir (Sönmez, 2007: 30).

2.2.1.5. Nemrut Kalderası Tabiat Anıtı

Nemrut Kalderası, Van Gölü havzasının batısında, Bitlis ilinin Tatvan, Ahlat ve Güroymak ilçeleri arasında yer almaktadır. İlk olarak dördüncü jeolojik dönemde ve son olarak 1440 yılında püsküren yanardağın soğuması ile oluşan Nemrut Krater gölü, önemli doğa varlığıdır. Yer yer buhar sızıntıları ve sıcak suların kaynadığı dağda 68 adet volkanik çıkış merkezi saptanmıştır. Türkiye'nin en büyük krater gölü olan Nemrut volkanik yapısı, buhar vadisi ve görüntüsü ile önemli bir doğal kaynaktır. Bu kaynak turizm açısından da önemli potansiyele sahiptir (Sönmez, 2007: 25-27).

Neojen ve Kuaterner volkanizmasıyla, ülkemizde birçok volkanik birim oluşmuştur.

Bunlar içinde en ilginç olanı kalderalardır.”Volkanik konilerin üst kısımlarında, volkanik patlama sonucunda veya çökme ile meydana gelen, kraterden daha büyük çukurluk “ oluşumlara kaldera denilmektedir. Nemrut Kalderası Bakanlar Kurulu kararı ile 2003 yılında Tabiat Anıtı olarak ilan edilmiştir(Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel,2000: 13; www.milliparklar.gov.tr17.06.2008).

Tabiat anıtları; normal olarak çok üstün ulusal önemde bir veya birkaç olağanüstü özellik gösteren örneğin; jeolojik oluşum, eşsiz bir doğal yöre, çağlayan, mağara, krater, tek ya da çok az olması nedeniyle nesilleri tehlike altında bulunan bitki veya hayvan türleri ya da topluluklarının bulunduğu alanları içerir. Korunması gerekli obje veya özellik, çok az ya da hiç insan müdahalesiyle karşılaşmamalıdır. Bu özellikleri taşıyan alanlar, gerek büyüklük gerekse simgelediği ekosistemleri açısından hiç bir zaman bir milli park düzeninde olmamalıdır. Bu alanlar halkın kültürel eğitimi açısından özel bir potansiyele sahiptir. Ayrıca rekreasyonel ve turistik değerleri varsa, korunmaları bu değerleri ile uyumlu olmalıdır (Demir, 2008:87).

Aktif bir krater olduğu belirtilen Nemrut Kalderası; sahip olduğu boyutları ve oluşum özellikleri itibariyle ulusal ve uluslararası düzeyde ender bir doğal mirastır. Yanardağ kraterinin ağzında 68 adet volkanik çıkış noktası tespit edilmiştir. 4782 hektar büyüklüğündeki Nemrut Kalderası ve çevresindeki alan, ulusal koruma sistemine dahil edilerek gelecek nesillere miras olarak bırakılması amacıyla Bakanlar Kurulunun 24/06/2003 tarih ve 6223 sayılı kararıyla "Tabiat Anıtı" olarak ilan edilmiştir (Sönmez, 2007: 60).

Tablo 3. Nemrut Kalderası'nın özellikleri

Alanı	48km ²
En yüksek noktası	2935 m (Sivri Tepe)
Krater Gölü yüzeyinin yükseltisi (deniz seviyesinden)	2247 m
Krater Gölünün alanı	13km ²
Krater Gölünün ortalama derinliği	100 m
Krater Gölünün en derin noktası	155 m
Kaplıca suyu debisi ve sıcaklığı	0.03 lt/sn-60 °C

Kaynak: Sönmez (2007: 26)

Nemrut'ta patlamalar sonucunda oluşan kraterin ağız genişliği 48km, taban genişliği 36km olan Nemrut Kalderası'nda, deniz seviyesinden 2247 m. yükseklikteki krater alanı içinde ikisi büyük toplam 5 tane göl bulunmaktadır. Türkiye'nin en büyük krater gölü olan Soğuk Göl, 13 km'lik yüzölçümüyle, Nemrut Dağı Krateri'nin yaklaşık üçte birini kaplamakta olup yarımay biçimindedir. Kar ve kaynak sularıyla beslenen ve yer yer oldukça derin olan Nemrut Gölünün suyu tatlıdır. Derinliği ortalama 100 m., en derin noktası ise 155m.dir. Göl çevresinde fişkıran sıcak sular ve kaplıcalar volkanik faaliyetlerin son izleridir. Kaldera da yer alan ikinci büyük göl olan ılık gölde lokal noktalarda sıcaklık 40 C'dir. Ilık gölün yaklaşık alanı 1,2 km²'dir (Sönmez, 2007: 26).

2.2.2. Tarihi, Kültürel ve Arkeolojik Kaynaklar

Bitlis yöresi, eski çağlardan bu yana, batıyı doğuya, Van Gölü havzasını Güneydoğu Anadolu'ya bağlayan ticaret yolu üzerinde bir geçiş alanında olması nedeniyle, çeşitli uygarlıkların ev sahipliğini yapmıştır. Bitlis ili, Van Gölü'nün sağladığı güzellik ve tatil imkanına sahip olmanın yanında Urartulardan kalan eserler, Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan tarihi yapılarıyla ve kültürel özellikleriyle dikkati çekmektedir (Kılıç,2002:196).

2.2.2.1. Kaleler

İlde yer alan ve tarihin tanıkları olan kalelerden bazıları şunlardır;

Bitlis Kalesi: Bitlis kent merkezinde yer alan Bitlis Kalesi yaklaşık 500x100m.lik bir alana yayılmıştır. Kenarları dik yamaçlar ile sınırlandırılmış olan kale, kuzey yamacındaki yol kotundan yaklaşık 50m güneyinde yer alan dere yatağından ise 50-70m arasında bir kot farkı oluşturmaktadır. Bizans ve Ermeni kaynaklarında da sık sık adı geçen kalenin, birkaç kez yıkıldığı ve yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde önemli bir bölümü yıkık durumdadır. Ayrıca, günümüzde sadece kale mevcuttur, kalede ki 300 ev ile kalenin yarısını kaplayan büyük saray günümüze kadar gelememiştir. Aşağı kalede, iki başı demir kapılı bir çarşı, bir bedesten ve birkaç yüz evin bulunduğu bilinmektedir. Kent merkezinde sert bir kaya bloğu üzerinde bütün görkemiyle ayakta duran kalede 2004 yılında bilimsel kazı çalışmaları başlatılmış olup bu çalışmalar hala devam etmektedir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 89).

Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölüm Başkanı ve

Bitlis'teki arkeolojik kazı ekibi başkanı Doç. Dr. Kadir Pektaş, yapılan kazılarda çok sayıda sikke, seramik parçası ve tütün lülelerine rastladıklarını belirtmiştir (www.turizm gazetesi.com10.08.2008) .

Evliya çelebi seyahatnamesinde Bitlis kalesinden, Üveyh ile İskender derelerinin keşiştiği yerde sarp bir kayalık üzerinde kurulu olduğundan bahsetmekte ve altı yüz adımla zor bir yoldan kaleye çıkıldığını belirtmektedir. Doğu-batı doğrultusunda, uzunlamasına bir plana sahip olan yapının iki ucunda birer büyük burç yer aldığından bahseden Evliya Çelebi, doğudaki daha yüksek olan burca, 'kanlı kule' denildiğini, batıdaki kulenin ise, kalede bulunan Han'a ait sarayın köşesinde yer aldığını, ahır ve cephanelik olarak kullanıldığını belirtmektedir (Sönmezer, 2007:225).

Ahlat Sahil Kalesi: Ahlat'ta iki kale kalıntısı vardır; biri Harabeşehir sırtlarındadır. Urartuların kurduğu sanılan bu kale, 1224 depreminde yıkılmıştır.

Osmanlı Kalesi olarak da bilinen ikinci kaleyi Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı, Kanuni Sultan Süleyman'ın da Mimar Sinan'a genişlettiği öne sürülmektedir. Eski Ahlat kalesi yıkıntılarının güneyinde, Van Gölünün kıyı düzlüğünde kurulmuş olup 13 kulesi vardır.

Adilcevaz Kef Kalesi: Yapılan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkan bu kalenin Urartulardan kaldığı ve aynı döneme ait şehir kalıntlarına da rastlanan yöre evveliyatının MÖ. 2000'li yıllara uzandığı saptanmıştır (www.bitlis.gov.tr, 10.09.2008).

Kale Adilcevaz'ın 6 km. kuzeyindeki volkanik bir tepeye kurulmuştur. Urartular Döneminde kurulan kalenin doğusu, batısı ve güneyi, dik ve sarp kayalıktır. Kaleye ancak, kuzeyden yaklaşılabilir. Kapısının kuzey yanda olduğu sanılmaktadır. Kef Kalesi, yalnızca Urartular döneminde kullanılmıştır. Kef Kalesinin kuzey bölümünde yapılan kazılarda 4,5 km. aralıklarla 4 fil ayağı (pylon) ortaya çıkarılmıştır. Yöredeki duvar ve fil ayaklarında görülen yapı tekniği, Urartular'la ilgili bilgileri güçlendirmektedir. Adilcevaz buluntuları, Urartular'ın maden işçiliğinin yanı sıra, taş işçiliğinde de başarılı olduklarını kanıtlamıştır. Ayrıca bu taş kabartmalar, Urartu tanrılarıyla ilgili bilgiler aktarmaktadır. Taş kabartmalarda aslan üstünde ya da boğa üstünde gösterilen bu tanrıların, yörede iki ayrı kültür olduğu sanılmaktadır. Tarihin

görmekli medeniyetine ait bu eşsiz değerler turizm açısından önemli potansiyel oluşturmasına rağmen pek bilinmemektedir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 89).

Adilcevaz Kalesi: Kale, Van Gölü kıyısında sarp kayalar üzerinde kurulmuş olup, kesme taşlardan yapılmıştır. Azerbaycan şahlarından İran Şahı Tacettin Alişan tarafından yapılmıştır. H.940 senesinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından kuşatılan kalenin ilk hakimi Zal Paşa'dır. Bu kale iç ve dış kale olmak üzere iki kısımdan meydana gelir. 38 kulesi bulunan kalenin içinde, 70 ev ile Süleyman Han Camii, cephane mahzeni, buğday ambarları, su sarnıçları, mehterhane kulesi ve kale muhafızı anlamına gelen Dizdar'ının bulunduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Günümüzde sadece kalıntıları mevcut olan kalenin içinde, Davullu adı verilen bir mağara bulunmaktadır. Rivayete göre Hz. Ali'nin konaklamak amacıyla atıyla bu mağaraya çıktığı ve burada kaldığı söylenmektedir. Halen at nallarının izleri mevcut olup, bu izler sayesinde mağaraya çıkılabilmektedir (www.bitlis.gov.tr, 10.09.2008).

Tatvan Kalesi: Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Zal Paşa tarafından Tatvan'ın bu günkü Tuğ mahallesinde yaptırılmıştır.(1550-1560) İran Şahı Tahmasp, Adilcevaz ve Ahlat Kalelerini istila ettikten sonra bu kaleden Van'a yardım gitmesini önlemek için kaleyi yıktırılmıştır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 89).

2.2.2.2. Mezarlıklar

İlde Müslümanlar için önem teşkil eden Selçuklu Mezarlıklar ve Urartulardan kalma içerisinde bu medeniyetin yaşam tarzına ışık tutan kalıntıların bulunduğu Urartu mezarlıkları bulunmaktadır.

Ahlat Mezarları: Türk-İslam mezarlığı olan Ahlat Selçuklu Mezarlığında yer alan mezar taşları, ölçü ve üslup açısından anıt özelliğine sahiptir. Ahlat'ta bulunan altı mezarlık (Harabe Şehir, Taht-ı Süleyman, Kırklar, Merkez, Kale ve Meydanlık), Selçuklu taş işçiliğinin en güzel örneklerinin sergilendiği bir açık hava müzesi görünümündedir(Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 89).

Mezar taşlarının dört metreyi aşan yüksekliklerinin Orta Asya ile yakın alakası olduğu bir gerçektir, bazı mezar taşlarında ejder motifleri ve kuyruklarıyla daire yapan ejderler yer almaktadır. Bunlar Asya kültürü ile Moğollarla ve Budizm'in hüküm sürdüğü

coğrafyayla alakalı motiflerdir. Dolayısıyla gerek motifler gerek boyutları Asya'ya ve Budist inancının olduğu bölgelerle bağlantılıdır (Adıyaman,2008).

Taht-ı Süleyman'la Tatvan yolu, İki Kubbe Mahallesiyle Harabeşehir arasında uzanan Meydanlık Mezarlığı, ilde yer alan mezarlıkların en büyüğü ve en önemlisidir. Buradaki mezar taşları Ahlat'ın bir dönemin parlak bilim ve sanat merkezlerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır. Ahlat mezarları, çatma lahitler, şahidesiz prizma sandukalar ve şahideli(mezarın hem başına, hem de ayak ucuna dikilen taş levha) mezarlar biçimindedir. XII.-XVI. yy'lar arasında yapılmış olan bu mezar taşlarında, dönemin usta sanatçılarının adları bulunmaktadır. Taşların yüzeyleri küli, nesih ve rümi yazılarla, geometrik, bitkisel bezemelerle ve yıldız, kandil, ejder motifleriyle kaplanmıştır. Bu tarihsel mezarlık düzenlenerek açık hava müzesi yapılmıştır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 89). Ancak yerel halkta turizm bilincinin oluşmamış olması ve kaçak kazılar sebebiyle bu mezarlıklar talan edilmektedir. Çoğu zaman kazı ekibinin aylarca uğraşarak ortaya çıkardığı geçmişin mirası olan paha biçilemeyecek bu eserler mezar hırsızları tarafından kırılarak zarar görmektedirler. Kültürel mirasın bu eşsiz parçaları bir an önce koruma altına alınmalıdır.

Gazi üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi Nakış Karamağaralı'nın belirttiği üzere meydan mezarlığında 12-13 ve 14 yy'lara ait mezar taşları bulunmaktadır. Bunlardan sanduka tipli mezarlar en eski olanlarıdır. Şahideli olanlar daha çok 13yy aittir. Buradaki mezar taşlarının boylarında Göktürk anıtlarından esinlenilmiştir. 4m ye yakın olanlar mevcuttur. Genel kanı aksine buradaki mezar taşlarının boyları yaptıranın mevki ile alakalı değildir. Evliya çelebi buradaki dil için çağtaycaya çalan garip bir lehçe tanımlamasını yapmıştır. Mezarlardaki kitabelerde Arap harfleri ile yazılmıştır ancak dili Moğolcadır (kişisel görüşme, 2008).

Urartu Mezarlığı: Urartular imparatorluklarını 'Anadolu'nun çatısı'nda kurmuş yüksek yaylaların sahipleriydiler. Ne altın madenleri vardı, ne de tarıma elverişli toprakları. Ama iki yüzyıl tarihe damgalarını vurdular. Hükümdarları kendisine 'evrenin kralı' derdi. Savaşçuları kılıcsız, kadınları kirmansız gömülmezdi. Van gölü havzası çevresinde günümüzden 3bin 300 yıl önce ortaya çıkan Urartu uygarlığının keşfi 1827 de başlamıştır (Sevin,2001: 90).

Geçmişin bu görkemli medeniyetine ait bu mezarlık Adilcevaz'ın Durakbur Mahallesinde 1971 de yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Genellikle yüzeye yakın olan bu mezarlar yıkık durumdadır. Birinde kırmızı astarlı bir vazo bir başkasında da bronz bir kemer bulunmuştur. Bu mezarların bir bölümü doğrudan doğruya kayalara oyulmuş, bir bölümü de doğal kaya oyuklarına yapılmıştır. Ayrıca buluntu yönünden zengin, oda mezarlara da rastlanmıştır. Düzgün olmayan dikdörtgen mezarlara birkaç basamakla inilmektedir. Bir bölümü düz, bir bölümü de yayvan bir tonoz ya da beşik kemerle örtülüdür. Bu oda mezarlar incelenince, Urartular'da ölülerini hem yakma, hem de gömme geleneğinin olduğu ortaya çıkmıştır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 89).

2.2.2.3. Türbeler (Kümbetler)

Önemli mezar anıtları olan türbeler; Bitlis ilimizde sayı ve sanat bakımından oldukça zengindir. Bu türbelerin birçoğu Selçuklu döneminde yapılmıştır. Günümüze kadar özelliklerini koruyanlardan bazıları şunlardır (Seferbey, İzmirlioğlu, Güzel, 2000: 91; www.bitlis.turizm.gov.tr 10.09.2008);

Küfrevi Türbesi (Bitlis): 1898 tarihinde, Bitlis mimari yapısından tamamen farklı bir tarzda yapılan türbe, Küfrevi Konağı'nın bahçesinde kurulmuş bir ziyaretgaktır. Dış görünüşü itibariyle İstanbul'daki "Geç Dönem" türbelerine benzemektedir.

Emir Bayındır Kümbeti (Ahlat) : Taht-ı Süleyman mahallesindedir. Kümbeti üst taraftan çepeçevre saran kitabesinde, hicri 886 yılında ölen Melik Bayındır Ibn-i Rüstem Bey'in adı yazılıdır. Ahlat kümbetleri içerisinde en ilgi çekenidir. Sütunlar ve kemerlerle binaya doğru açılan silindirik gövdesi kare kaide üzerine oturtulmuştur. Dışarı doğru taşan konik külahı ve süslemesi ile diğer kümbetlerden oldukça farklıdır.

Çifte Kümbet (Ahlat) İki kümbet yanyanadır, büyük kümbet Akkoyunlular dan Bugatay Aka ile Şirin Hatun'a, küçük kümbet ise Esen Tekin Hatun'a aittir. Güney ve Batı cephesindeki kitabelerde, 1280 tarihinde yapıldığı yazılıdır.

Emir Ali Kümbeti (Ahlat) : Bu kümbet harabe şehir yolu üzerinde bulunmaktadır. Kitabesi Rus harbinde kırıldığı için yapılaş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mimari özelliklerinden yola çıkılarak 14. Yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Kare planlı ana

mekanın önünde, duvarları kademeli olarak yükselen bir kısım bulunmaktadır. Biçim özelliği olarak diğer kümbetlere benzemektedir.

Usta Şagirt Kümbeti (Ahlat): Meydanlık mezarlığının güneyinde, Van gölüne oldukça yakın bir yerdedir. Ahlat kümbetlerinin en büyüğü olduğu için “Ulu Kümbet” de denilmektedir. Kitabesi olmadığı için yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Diğer Selçuklu kümbetleri gibi iki katlıdır. Alt kat mezar, üst kat ise mescit olarak yapılmıştır.

Şeyh Babo (Üryan Baba,) Türbesi (Bitlis): İnönü mahallesinde bir yamaçta bulunan türbenin kitabesi yoktur. Ancak içindeki mezar taşında 1834 tarihi yazılıdır. Halkın önemli ziyaret mekanlarından biridir.

Abdurrahman Gazi Türbesi (Ahlat): Sahabe-i Kiramdan olan bu zat, Hz. Ömer zamanında 641 yılında bölgeyi fethetmekle görevlendirilen El-Cezire Komutanı İyaz Bin Ganem komutasında olup Ahlat’ın fethi sırasında burada şehit düşmüştür. Geç dönem Ahlat Kümbet mimarisine uygun tarzda yapılan türbe yoğun ziyaretçi potansiyeline sahiptir. Ancak yakınında yer alan piknik alanı görsel olarak bir kirlilik oluşturmaktadır.

Bitlis ili sınırları içerisinde bulunan diğer bazı türbeler ise şunlardır: İhlasiye külliyesi içinde yer alan, Hoca Hasan, Ziyaed-din Han, 11. Şeref Han, Üçbacılar, Veli Şemsettin Türbeleri, Nuhiye, Saidiye, Hacı Yusuf, Şeyh Isa Türbeleri, Erzen Hatun Kümbeti, Şeyh Hasan Türbesi ve Güroymak Kalenderağa Kümbeti (www.bitlis.turizm.gov.tr 10.09.2008).

2.2.2.4. Külliye ve Medreseler:

Şerefiye Külliyesi: Ulu Cami çevresinde gelişen kent merkezinin, az güneyinde Kışla ve Husur derelerinin birleştiği yerdedir. Cami, medrese, imaret ve türbe yapılarından oluşan bir külliye'dir. Yazıtına göre 1528 IV. Şeref Han tarafından yaptırılmıştır. Bitlis’e özgü kırmızımsı kesme taştandır ve yöre mimari üslubundadır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir planı vardır. Pencereler ve taç kapı Osmanlı döneminde yapılmasına karşın Selçuklu taş işçiliğini XVI. yy’da yaşatan güzel örneklerdendir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1985 yılında onarılmıştır.

İhlasiye Medresesi: Gökmeşdan Mahallesiinde, bir yapılar grubunun içindedir. Medrese, Selçuklular tarafından 1216 tarihinde yaptırılmıştır. Dönemin önde gelen bilim merkezlerinden biri konumundadır. Kitabesine göre 1589'da V. Şeref Han tarafından onarılmıştır. İhlasiye Medresesi, Bitlis yapıları içinde, mimari süsleme açısından en zengin olanıdır. Selçuklu üslubunun süsleme ve plan anlayışı, bu yapıda çok belirgindir. Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmak üzere 1989-91 yıllarında restore edilmiştir. Günümüzde Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır.

Hatibiye Medresesi: Kentin güneyinde, Zeydan Mahallesiindedir. Yazıtı olmayan medresenin XVI.yy.'dan kaldığı sanılmaktadır. Bitlis'in anıtsal değerde süslemeli yapılarından biridir. Bugün, oldukça yıkık durumdaki medrese, dikdörtgen planlıdır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000:92).

Nuhiye Medresesi: Hersan Mahallesiinin Kurubulak Semtinde yer alan medresenin kitabesine göre, H.1122 (M.1700) yılında yapılmış olup, yanı başındaki Nuhiye türbe ve camisiyle bir külliye teşkil etmektedir. Pencere kenarları tarihi tezyinatla süslenmiştir. İlimiz kültürüne büyük katkıları olmuş bu yapı halen Hersan Karakol binası olarak kullanılmaktadır.

Yusufiye Medresesi: Şehrin güney-doğusundaki Çürük Düzü Mevkiinde ve cennet çukuru denen kümbet ve mezarlığın bulunduğu semttedir. 18.-19. yüzyıllara ait olduğu sanılan yapı, bir ara kapalı cezaevi olarak kullanılmış olup halen restorasyon çalışmaları yapılmaktadır (www.bitlis.gov.tr 10.09.2008).

2.2.2.5. Hanlar ve Kervansaraylar

Bu yapılar dönemin önemli ticari yolları üzerinde kurulmuştur. Savaş esnasında karargah, barış zamanında ise konaklama amacı ile kullanılmışlardır. Bu nedenle dıştan kale gibi sağlam, içten saray gibi güzel yapılarıdır. Kervansarayların misafirleri ya da düşmanları gözetleme amacıyla yapılmış köşe kuleleri vardır. Bitlis ilinde yakın mesafelerde birkaç han ve kervansaraya rastlanmaktadır, bunun sebebi kış şartlarının geçmişte daha da zorlu olması ve kervanların birden bastıran tipi ve kar yağışında bu hanlara ve kervansaraylara sığınabilmeleridir Bitlis yöresinde bulunan han ve kervansarayların önemlileri şunlardır:

Hatuniye (Haz) Hanı: İl Merkezinde aynı adla anılan köprünün yanı başında bulunan bir handır. Kitabesine göre bu yapı 1626 yılında yenilenmiştir. Abbasilerden Sultan Evhadullah Hanın kızı Hamu Hatun tarafından XI. Yüzyılda yaptırıldığı söylenmektedir.

Papşin (Hüsrev Paşa)Han: Bitlis-Tatvan karayolunun Bitlis'e 4-5 km. mesafede, yolun kuzeyinde bulunan yapı, karayolu yükseltilerek yapıldığından yoldan daha aşağı seviyede kalmaktadır. (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000:93):

Başhan: Bitlis-Tatvan yolu üzerinde bulunan Başhan'ı XVI.yy'da Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa yaptırmıştır. XVI.yy yapısı olan han kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Hanın büyük bölümü 22.32x25.38m., küçük bölümü de 32x33m. ölçüsündedir. Tamamen kesme taştan yapılan duvarlar düz silmelerle sonuçlanır ve üzeri de toprak damla örtülür. Hana sol taraftaki 7.33x8.32m. ölçüsündeki duvarlardan biraz daha içeride yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Bu girişin üzerindeki kitabesi okunamayacak kadar bozulmuştur. Hanın kare planlı orta bölümü eşit aralıklı dokuz paye ile dört nefe ayrılmıştır. Bu payeler profilli sivri kemerlerle birbirlerine ve duvarlara bağlanmıştır. Doğu ve batıdaki bölümlerin üzerlerinde dıştan dar, içten geniş pencereler sıralanmıştır (www.kenthaber.com,17.06.2008).

El Aman Kervansarayı: El Aman Hanı, XVI. yüzyıl sonlarında H.1571-1572 yıllarında Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa tarafından inşa edilmiştir. Han, Bitlis-Tatvan devlet karayolunun 13.km'sinde Rahva Geçidin de yer almaktadır. Rahvan düzlüğündeki han kapladığı alan bakımından Anadolu'nun en büyük hanlarından biridir. Rahvan düzlüğünün güney eteklerinde Nemrut Dağı, kuzeybatısında Muş Ovası, doğusunda Van Gölü, güneyinde sıra dağlar, güneybatısında ise dar bir boğazla Bitlis Deresi yer almaktadır. Kış aylarında bu bölgede karşılıklı iki boğazdan esen şiddetli rüzgar ve kar tipileri hayatı olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Kış aylarının zor hava şartları etkisi altında kalan bu bölgede hayatını kaybedenlerin sayısı yakın zamana kadar oldukça fazlaidi. El Aman Hanı, stratejik konumundan dolayı yüzyıllar boyunca Kervan Yolu, Hac Yolu ve İpek Yolları güzergahlarının kesişme noktasında bulunur. Kervanların güvenliklerini ve ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla han önemli bir yere sahiptir. Günümüzde restore edilen bu han ipek yolu turizmi açısından da önem teşkil etmektedir (Karaşin ve Öztürk,2007:171).

Hüsrevpaşa Hanı (Paşa Hanı): Bu yapının kitabesi yoktur. Binanın, Bitlis'te birçok imar faaliyeti yürütmüş olan Beylerbeyi Hüsrevpaşa tarafından 6. yüzyılda yapıldığı rivayet edilmektedir. Güney-Kuzey doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Bitlis'in tipik kızıl-kahverengi taşlarından muntazam yontulmuş bloklarla inşa edilmiş olan yapının üstü dışarıdan düz toprak damla örtülüdür (www.bitlis.gov.tr. 10.09.2008).

Bitlis ili sınırları içerisinde bulunan diğer han ve kervansaraylardan başlıcaları şunlardır. Şerefiye, Arasa, Yusufiye, Duhan ve Kokoz, Zal Paşa Hanlarıdır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000:93).

2.2.2.6. Hamamlar ve Köprüler

Bitlis merkezinde Şerefhanlar'a ait olan Han Hamamı ile XVI. yüzyılda Hüsrev Paşa tarafından yaptırılan Paşa Hamamı bu güne kadar varlıklarını koruyabilmişlerdir. Ayrıca kale üzerindeki Han Sarayı Hamamı ile Zeydan mahallesindeki Saray Hamamının ancak kalıntılarına rastlanabilmektedir. El Aman Kervansarayındaki hamam kalıntısı ile Ahlat ve Adilceviz Kaleleri içerisindeki hamam kalıntıları tarihi değer taşımaktadır (www.bitlis.gov.tr 10.09.2008).

İlde yer alan tarihi köprülerden bazıları şunlardır;

Narlıdere (Kasrik) Köprüsü: Bitlis-Baykan yolu Narlıdere Köyünde bulunan bu muhteşem yapının kitabesi olmadığından hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Ancak, gerek köprü mimari özellikleri ve gerekse yörenin tarihi durumu göz önüne alındığında Osmanlı dönemi 16.yy. sonları ya da 17.yy. içinde yapılmış olabileceği kanaati yaygındır.

Ahlat Emir Bayındır Köprüsü: Muhtemelen 13.yy.'da inşa edildiği, ancak daha sonraki dönemlerde, özellikle 15.yy'da Akkoyunlu döneminde onarımının yapıldığı ya da yenilendiği tahmin edilmektedir.

Ayrıca Bitliste; Efselağa, Alemdar, Hüsrevpaşa, Gazibey, Aynel Barut, Hatuniye, Karadede, Değirmen, Şerefiye, Arap ve Bitlis'in içinden geçen dört dere üzerinden, semt ve mahalleleri birbirine bağlayan 24 adet tarihi köprüünün bulunduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. Hepsi taş kemer mimari tarzını taşımakta olup, çoğunun inşa tarihleri 2. asra kadar uzanmaktadır. Bu köprülerin bir kısmı günümüzde yıkılmış

ve yerlerine betonarme köprüler kurulmuştur. Ayrıca Ahlat ilçesinde Selçuklulardan kalma Bayındır Köprüsü ile Hizan ilçesinde Nazar Çayı üzerinde Romalılardan kalma Asma Köprü birer tarihi eserdir (www.bitliskulturturizm.gov.tr,20.12.2008).

2.2.2.7. Tarihi Kalıntılar

Tarihsel kaynaklar, geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntılarıdır. Bunlar arasında mimari, coğrafi görünüm ve arkeolojik özellikler kadar, geçmişten buyana gelen, günlük yaşam için önemi olan unsurlar da yer alırlar. Önemli tarihsel, dini ya da mitolojik olaylar da, bunların meydana geldikleri yerler de tamamen değişmiş ya da geçmişten hiçbir delil kalmamış olsa da, tarihsel kaynak olarak kabul edilebilirler (Özgüç,1998: 80) .

Turistler tarihsel kaynakları çeşitli nedenlerle çekici bulurlar. Geçmiş medeniyetlerin kalıntıları ve o dönemde yaşayan insanların, makinelerin olmadığı devirlerde vardıkları teknolojik düzey turistleri etkileyebilmektedir (Metin,2008 177).

Geçmişte birçok önemli medeniyete ev sahipliği yapmış olan Bitlis ilinin sahip olduğu tarihi miras içerisinde ilde bulunan müzeler, tarihi Bitlis evlerinin mimari özellikleri ve geçtiğimiz yıllarda içerisinde Budist mabedi olduğu tespit edilen harabe şehir önemli olanlarıdır.

Kent müzeleri faaliyetleri ve kurulmuş oldukları bölgelerin kültürel ve tarihi değerlerine sağlamış oldukları katkıları ile kültür turizminin önemli mekanları arasındadır. Yerel tarih ve kültürlerin, etnografik ve folklorik birçok zenginliğin kent müzelerinde ziyaretçilerin hizmetine sunuluyor olması “güneş, kum, deniz” üçlüsünün olmadığı yörelerde kültürel turizm potansiyeli olarak kent müzelerinin önemli bir misyonu omuzlamış olduğunu göstermektedir. Ekonomik anlamda kalkınmamış Anadolu şehirlerinde kent müzelerinin oluşturulması o bölgelere ait birçok tarihi, kültürel değer bir araya getirilmesini sağlayacaktır. Müzede sergilenecek birçok eserin, ticari kazanç amaçlı olarak taklidinin yapılacak olması o bölgede hem üretim anlamında birçok insanın meslek sahibi olmasına zemin hazırlayacak, hem de bu ürünleri pazarlayacak olan insanlara ayrı bir gelir sağlayabilecektir. Bitlis ilinde de hatıra eşya olarak turistlere sunulabilecek bu gibi tarihi eser minyatürleri ve taklitlerinin yapılabilirliği açısından önemli potansiyel vardır. Ayrıca bu sayede Anadolu şehirlerinin tarihi ve kültürel

zenginliğini bu kurumlar vasıtası ile bir araya getirebilmesi yöre insanının unutmüş olduğu birçok farklı değeri hatırlamasına sebep olacaktır. Müzelerde oluşturulacak satış mağazaları üretilen hatıra niteliğindeki eşyalar sayesinde hem ticari bir kazanç elde edebilecekler hem de satmış oldukları bu ürünler ile müzelerinin ve yörelerinin turistik anlamda tanıtımını sağlayacaklardır (Metin,2008:177).

Ahlat Müzesi

Bitlis'te zengin tarihsel kalıntılar bulunmaktadır. Yöre özellikle Asur ve Urartu uygarlıklarının merkezidir. İl merkezinde ve Adilcevaz dolaylarında birçok kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu alandaki araştırmalar yetersiz kalmaktadır. 1970'lerde başlatılan müze açma girişimi daha sonuçlanamamıştır. Tarihsel kalıntılar Ahlat Müzesi'nde sergilenmektedir. Ahlat Müzesi yöredeki, arkeolojik kazılarda bulunan ve çevre illerden getirilen arkeolojik değerdeki yapıların sergilenmesi amacı ile 1971 yılında açılmıştır. Van Gölünün kuzeybatısında, Tatvan-Erciş karayolunun kenarında, Büyük Selçuklu Mezarlığının bulunduğu alanda yer alan müzede, eserler iki salonda ve müze bahçesinde sergilenmektedir. Birinci salonda arkeolojik eserler sergilenmektedir. Urartu dönemine ait madeni ve pişmiş toprak eserlerin yanı sıra, az sayıda Paleolitik, eski Tunç Çağı, Roma ve Bizans dönemine ait eserler sergilenmektedir. İkinci salonda, etnografik eserler (giyim-kuşam, ateşli silahlar, ziynet eşyaları vb.) ve Ahlat kazılarından çıkan, değişik tekniklerde yapılmış çini ve seramik örnekleri sergilenmektedir. Müze bahçesinde, Urartu çağına ait küpler, kazılarda çıkartılan mimari parçalar, mezar taşları, ayrıca ilginç bir mezar taşı (koyun heykeli şeklinde) yer almaktadır (Sönmez, 2007: 60).

Tarihi Bitlis Evleri (Ev Mimarisi)

İlk çağlardan beri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri arasında geçit ve konaklama yeri olarak tarihi öneme sahip olan Bitlis, geleneksel konut mimarisi açısından bir kültür hazinesidir. Kentin geleneksel mimari dokusunu oluşturan dini, askeri ve sivil mimari örneklerinin yanında, mahallelere dağılmış olan geleneksel Bitlis evleri kuşkusuz bu hazinenin en değerli parçasıdır. Bitlis kent yerleşiminde, son yıllarda yaşanan mimari yozlaşmaya rağmen günümüzde halen kent ölçeğinde kimlikli bir mimariyi görmek mümkündür. Genellikle yüksek bir duvarın sokaktan ayırdığı dışa kapalı, fakat o ölçüde içe doğru özgür ve özgün bir mimari anlayışı yansıtan Bitlis evleri, yerel küfeki kesme

taştan inşa edilmiştir. Dıştan donuk bir görünüş arz eden bu konutlar, aslında içeri girildiğinde taş döşemeli avluları ve çeşitli meyve ağaçlarının, çiçeklerin süslediği yeşil bahçeleriyle insana açılan ferah bir dünyanın kapıları gibidir. Yazık ki bu evler, her geçen gün yıkılıp yok olmaktadır. Özellikle son yıllarda hızla değişen hayat şartları, sosyal yapı, betonarmenin yaygınlaşması gibi sebeplerle bu güzide mimarlık eserlerinin birçoğu kaderine terkedilmiş, bakımsızlıktan yıkılma durumuna gelmiş ya da tamamen yıkılıp kaybolmuştur (Öztürk ve Karakuş, 2007: 117-118).

Ahlat Harabe Şehir

Ahlat ilçemizdeki Harabe Şehirde Roma devrinden kalma kale ve mağara evleri ile Selçuklu dönemi evler, hamam, köprü ve bedesten bulunmaktadır. Ayrıca sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları sırasında, bir mağara içinde Anadolu'da şimdiye kadar örneğine rastlanmayan Budist inancına ait bulgulara rastlanmıştır. Gazi Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nakış Karamağaralı çalışmaları sonucunda ilçe genelinde 500'den fazla mağara ev tespit ettiklerini belirtmiştir. Bu evler arasında yer alan ve Buda inancında kutsal sayılan iki tavus kuşuyla ortasında 'Lotus' olarak isimlendirilen nilüfer çiçeği kabartma motifinin Anadolu'da şimdiye kadar görülmüş tek örnek olduğunu belirtmektedir (www.kenthaber.com, 17.06.2008).

2.2.2.8. Sit Alanları

Bitlis ilinde doğal, arkeolojik, ve kentsel sit alanlarından tespit ve tescil işlemleri yapılmış olanlar aşağıda belirtilmiştir.

Bitlis Kenti: Bitlis kentinde sit alanları Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.12.1989 tarih ve 317 sayılı karar ile tescil edilmiştir. Söz konusu karar ile Kent merkezinin kuzeyinde Taşmahalle, batısında Zeydan ve Müştakbaba, doğusunda İnönü mahalleleri kısmen veya tamamen 1. derece kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Bitlis Kalesi ve çevresi 1. derece arkeolojik sit alanı. Bitlis Kalesinin kuzeybatısındaki Kömüş Vadisi ile kentin güneyinde Herson Mahallesinin yer aldığı Herson Çayı Vadisi doğal oluşum ve bitki örtüsü özellikleri nedeniyle 3. derece doğal sit alanı olarak tescil edilmiştir. Bitlis kenti taş mimarisi özellikleri ile önem kazanmaktadır. Tescilli 287 eserin 210'unun tamamı taş mimari özellikleri olan konutlardır.

Ahlat Kenti: Ahlat'ta tarihi sit alanı, arkeolojik sit alanı ve kentsel sit alanı bulunmaktadır. Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 18/08/1989 gün ve 166 sayılı karar ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 05/10/1996 gün ve 1884 sayılı karar ile Tarihi Sit Alanının sınırları belirlenmiştir.

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 31/01/1986 tarih ve 1818 sayılı kararı ile Selçuklu Meydan Mezarlığının sınırları tespit edilmiş ve I.derece Arkeolojik, Tarihi ve Kentsel Sit olmasına karar verilmiştir. Ayrıca, Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulunun 23/07/1981 gün ve 3017 sayılı karar ile tescil edilen 43 adet anıtsal yapının tescil kaydı devam ettirilmiş ve 8 adet sivil mimarlık örneğinin tescili yapılmıştır. Bu karar ile, Ahlat kentinde İki Kubbe ve Tahtı Süleyman mahalleleri ile, Sahil Kalesi ve Harabeşehir mevkilerini kapsayan geniş bir bölge 1. Derece arkeolojik ve kentsel sit alanı olarak tescil edilmiştir. Diğer eserler, kale burçları, kale kapısı, Ahlat Selçuklu mezarları, kümbetler, camiler, türbeler, hamam, çeşme ve saray kalıntılarıdır.

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 14/03/1997 gün ve 1945 sayılı karar ile, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 12/03/1997 gün ve 518 sayılı karar ile tavsiye edildiği şekliyle, bazı alanlar III. Derece Arkeolojik Sit alanlarına dönüştürülerek sınırları yeniden belirlenmiştir.

Ayrıca Ahlat'ta Van Gölü kıyısında yer alan Osmanlı Kalesi de 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Ahlat, Selçuklu eserleri ve mimarisinin en güzel örneklerinin bulunduğu bir yerleşmedir. Selçuklu döneminden bu yana gelenekselleşerek yapılan konutların yoğun olduğu ve bir ortaçağ kenti görünümünü sergileyen kentsel doku "Kentsel Sit Alanı" olarak tanımlanmış ve bu alanı da kapsayan Ahlat Koruma Amaçlı İmar Planı Kültür Bakanlığınca yaptırılarak, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 14/05/1993 gün ve 1249 sayılı kararı ile uygun görülmüş ve uygulanmaya başlanmıştır.

Bitlis ilindeki diğer tarihi, doğal ve arkeolojik yapıtlar, tek olarak tescil edilmiştir. Bunlardan önemlileri;

Tatvan, Sorgun Askeri Mevkiinde Antik Kent Alanı Nemrut Dağı-Nemrut Kalderası Doğal Sit Alanı Tatvan, Ahlat ve Güroymak İlçeleri sınırları içinde kalan Nemrut

Kalderası, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun 19/12/2002 gün ve 3047 sayılı karar ile 1. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Sönmez, 2007: 57-60).

2.2.3. Sosyo-Kültürel Arz Kaynakları

Bu bölümde sosyo-kültürel arz kaynakları başlığı altında Bitlis iline özgü yöresel el sanatları, ilin folklorik özellikleri, yemekleri, halk oyunları gibi turistlerin ilgisini çekebilecek arz kaynakları incelenmektedir.

2.2.3.1. Yöresel El Sanatları

Yöresel el sanatları bir yörenin turizm amaçlı tanıtımına olumlu katkılar sağlayabilmektedir. Yöreyi ziyaret edenlerin yaptıkları alışverişler sırasında aldıkları yöreye özgü, yöresel el sanatlarını yansıtan eşyalar daha sonra yöreyi hatırlatıcı etki yapmaktadır.

Bitliste zengin çeşitlere sahip yöresel el sanatlarının birçoğu kaybolmaya yüz tutmuştur. Yörede önceleri canlı olan demircilik, dericilik, boya yapımı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında sönmeye başlamıştır. Yörede yaygın el sanatları faaliyetleri; Ahlat bastonculuğu, harik (yöresel ayakkabı), toprak ürünleri, taş işçiliği, dokumacılık, oyanak işleri, boncuk oyası, olarak sıralanabilir. Günümüzde köylerde halı, kilim dokunmakta, keçe yapılmaktadır. Yerel giysilerden bir bölümü de yörede üretilir. Çuval, sedir örtüleri, harmanlıklar, ilginç örnekleri ile güzel giyim örnekleridir. Tiftik yününden örülen başlık, eldiven ve çoraplar yöresel özellik gösterir. Bitlis'te halı, ev gereksinimleri ve genç kız çeyizleri için, ilkel yer tezgahları ve mengersiz dik döner tezgahlarla dokunur. Buralarda niteliksiz halılar yanında sanat yapıtı özelliği gösteren, yüksek nitelikli halılara da rastlanmaktadır. Halıların çoğunda atkı ve çözümler yündür. Saçaklar örgülüdür. Zemin ve bordürlerde görülen desen ve motifler, geometrik ya da bitkiselidir. Bunlar eski halılardan ya da kullanılan halılardan alınır. Hakim renkler kırmızı, yeşil, kara, bordo, bej, turuncu ve beyazdır (Sönmez, 2007: 65).

Bitlis yöresine özgü bir ayakkabı olan Harik, kullanıcının ayak ölçüsüne göre özel olarak üretilir. Yapımında kullanılan doğal malzeme sayesinde giyen kişinin taşlı arazide yürümesini kolaylaştırır (Törehan, 2007:224). Genellikle kapalı ekonominin ağırlıklı olduğu Mutki ve Hizan ilçelerinde yaygın olarak üretilip kullanılan harik yapım

tekniki ve kullanılan malzemeler itibari ile iki ilçe arasında farklılık gösterir. Hizan ilçesinde harik daha ince tabanlı, üst kısmı(yüz) yünden ve çorap şişleri kullanılarak örülürken; Mutki ilçesinde daha kalın tabanlı ve üst kısmı (yüz) keçi kılından çorap şişi veya çuvaldız (büyük iğne) kullanılarak örülür. Örne tekniği ile üretilen Harik'in yapımında kullanılan malzeme yün, keçi kılı ve kendirdir. Araç olarak da makas, bıçak, tahta kalıp, çuvaldız, biz, çorap şişi vb. kullanılır (Çelebi, 2004 :37).

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; Bitlis'te demirciliğin çok ileri bir sanat olduğunu yaptıkları Şeyhhan, Makrari, Ziverzeyn denilen kılıçların hiçbir diyarda yapılmadığı yazılıdır. Terzilerin diktikleri kumaş ve çuhalarda iğne yerlerinin asla belli olmadığını, tabakhanelerde işlenen Sahtiyan çeşitlerinin dünyanın hiç bir yerinde olmadığını, Firengistana gönderildiğini, boyahanelerde üstat ve boyacıların olduğunu, ispir'in Nakşi Boyasının Bitlis'e has olduğunu, ok ve yay yapımının insanın gözlerini kamaştırdığını, tas işçiliği ve bir nevi nakkaşlama işi olan hakkaklığın çok ileri bir sanat olduğunu anlatır. Bu belirtilen sanat dallarının Birinci Dünya Savaşına kadar varlıklarını koruduklarını o devri idrak edip de halen yaşayanlar tarafından teyit edilmektedir (Tiyenşan, 2005:2) .

2.2.3.2. Halk Müziği ve Halk Oyunları

Yöre insanının zor koşullar içindeki sevdaları, ayrılıkları, ölümler, doğa olayları karşısındaki duygulanışları, halk edebiyatı ürünlerine yansımıştır. Bitlis yöresi, maniler, türküler, deyişler, söylenceler, atasözleri ve bilmeceler açısından zengindir (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 95).

Bitlis yöresi halk müziğinde komşu illerin halk müziği ezgileri ile aralarında yakın benzerlikler görülmektedir. Eski aşıklardan Kerem, Ercişli, Emrah; Dervişoğlu, Sümmani, Köroğlu, v.b. ozanların deyişleri söylenir. Bunlardan Başka; maniler, sayacı türküleri, muammalar, beriteler, (Halay çekerken söylenen döndürmeli türküler) dağ havaları, yayla havaları, gelin ile kız ve oğlan türküleri, mevsim türküleri, bölgenin musiki folklorunu oluşturur. Maniler ise düz mani ve hayrat mani olarak söylenir. Ayrıca yöre halkı ölümler ve felaketler karşısında eski Türklerin "Yuğ" adını verdikleri matem törenlerinden (yas günlerinden) kalma "Ağıt Yakma Geleneği"ni sürdürdüler. Yani bu törenlerde ağıt olarak okunan birçok türkü yöre halk müziğine büyük katkılar sağlamıştır. Yöre ağıtlarının kendine özgü ağır ve dokunaklı bir ezgisi vardır. Yöre

ayrıca bir uzun hava yöresi olarak ta bilinir. Halay çekilirken bile uzun hava söylenir. (Dıl dıl oyunu) Bu gelenek günümüzde hala sürmektedir (www.bitlis.gov.tr. 10.09.2008).

Bitlis halk müziğinin yanaşık ve komşu seslerin sıkça kullanıldığı bir ezgi yapısı vardır. Bu ezgiler, geniş aralıklardan çok 4'lü ve 5'liler içinde sürer. En geniş türküleri bir 8'li içerisindedir. Yani; 2, 3, 4 zamanlı ana usuller bunların üçerli birimleri olan 6 ve 12 sekizlik ezgiler, 5 ve 10 zamanlı türküler çoğunluktadır.

Bitlis'ten derlenen türkü ve halay havalarının bir bölümü şunlardır:

Bitlis'in Yolları, Bağa Vardım, Yoncalar, Dideban Üstüneyim, Oynama Yorulum, Memmi, Gök Meydan Baş Aşağı, Bitlis'te Beş Minare, maniler, beriteler, Yaz Olanda Bu Yaylayı Gezmeli, Sofi Gardaş, Üç Memleket Gördüm Men, toy güvenk havaları (toplucu türkülü oyun), gelin-kız deyişmesi, gelin-kız-oğlan deyişmesi, Yeri Yeri Han Bağına, deyişmeler, Bugün Nazlı Yardan Bir Name Geldi, Bugün Üç Güzelin Seyrin Eyledim, Bu Su Böyle Akarsa, Can Meral Can, vb. (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 96).

Ağır Güvenk, Harkuşta, Bitlis Koçerisi, Çarşıbaşı, Çarşıda Atlar, Değirmenci, Dokuz Ayak, Garzani, Gaşmk, Gorani, Güvende, Henhemmi, Himhimini, Kevaş, Kevenk (Güvenk), Kılıçkalkan, Koç Halayı, Lezgi, Lorke, Meryem, Meryem Harkuştası, Meral, Meyroki, Mutki, Pappori, Sepi, Süzme, Temirağa, Teşi, Tiringo vb. (Sönmez, 2007: 63).

Halkoyunları bir yörenin yaşam tarzını, geçmişini, zorluklarını, mutluluklarını kısacası kültürünü yansıtır. Halkoyunları aslında yöremiz insanının yaşam tarzını duygu ve düşünce yapısını en kısa yolla gösterdiği biçimdir; yörenin bir nevi aynasıdır. Bitlis tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi sevdalarını, savaşlarını, emeğini, gelenek göreneklerini, düğünlerini, mutlu ve acı günlerini halkoyunlarına aktarmıştır (Olca, 2008:90) .

Bitlis yöresinde halk oyunlarının çok çeşitli ve özgün örneklerine rastlanılmaktadır. Oyunlar genellikle halay ya da bar biçimindedir. Halay, Bitliste "Berite" adını alır. Halkuşta, Çarşıbaşı, Süzme Oyunu, Garzane, Temirağa, Harkusta, Tiringo, halay türü oyunlardır. Bitlis Barı, Nari, Aşırma bar özelliğini taşır. Oyunlar genelde insanın sertlik, birlik, beraberlik ve insan sevgisi duygularını ifade eder(Sönmez, 2007: 63).

2.2.3.3. Geleneksel Halk Giysileri

Kapalı toplum yapısının dışı açılmasına paralel olarak, giyim, kuşam alanında da geleneksel biçimler giderek ortadan kalkmaktadır. Kentle sık ilişkileri olan erkekler, kasket, ceket, pantolon giymeyi benimsemiştir. Çocukların hemen tümü dört-beş yaşlarına dek entari giyer. Geleneksel erkek giysilerinden "şal-sapık", keçi kılından bir karışımla yörede dokunur. "Şal", şalvarımsı bollukta bir pantolondur. "Şapık" üst bölümün adıdır. Şal-sapık üstüne bele kaim, çevresi püsküllü bir kuşak sallanır. Başta kaim dokulu, "kefiye" denilen bir poşu vardır. Ayağa giyilen "harik" in tabanı kendirden (Buğday sapı) üstü keçi kılından örtülmüştür. Yün çoraplar, işlemlerle süslüdür. Kadın giysilerinden "fistan" uzun kollu, geniş etekli bir entari türüdür. Zenginlik durumuna göre birkaç fistan üst üste giyilir. Dövme kıldan yapılan püsküllü bir kuşak; dışı parlak içi pamukla astarlanmış yelek de yerel kadın giysilerindedir. İçte, "direl" adlı kumaştan yapılan "don", çoraba dek uzanır. Ayakta işli ve kaim örgüyle örülmüş yün çorap vardır. Pabuç olarak çank giyilir. Başa geçirilen "kofi"nin alın kısmında para, altın dizilidir. "Merheme" (leçek, laçık) adı verilen başörtüsünün çevresi oya ve pullarla işlenmiştir. Merheme üzerine sarılan "poşu" sol tarafta düğümlenerek aşağı sarkıtılır (Sönmez, 2007: 65).

2.2.3.4. Yöre Mutfağı, Yerel Yemekler

Bitlis ili yemek kültürü açısından oldukça zengindir. Seyahatnamesinde Bitlis ile ilgili bilgiler veren Evliya Çelebi yemek kültürü ile ilgili olarak 28 adet pilav çeşidinden bahsetmiştir (Belli G ve Belli O.,2008) .

Bölgesel özellikler taşıyan Bitlis mutfağı, Van Gölü Havzası'nın ve hatta Doğu Anadolu Bölgesi'nin en özgün ve zengin mutfaklarından birini oluşturmaktadır. Bitlis mutfağını özgün kılan özelliklerin başında coğrafi konumu gelmektedir. Bitlis coğrafi konumu dolayısıyla, Doğu Anadolu, Kuzeybatı İran Bölgesi ile güneyde Yukarı Mezopotamya arasında bir köprü görevi gördüğünden, aynı zamanda bu coğrafi bölgelerin geleneksel mutfak kültürünün de bir sentezini yansıtmaktadır. Bu yüzden Bitlis Bölgesi mutfak kültüründeki yemek türlerinin oldukça çeşitli ve sayı olarak zengin olduğu görülmektedir.

Bitlis mutfak kültürünün bir başka karakteristik özelliği, Van Gölü Havzası'nın geçmiş ile bağlantısının kurulmasında ve geleneksel yaşam kültürünü yansıtmasında, adeta bir köprü görevini yansıtmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin birçok yöresinde olduğu gibi, Bitlis Bölgesi mutfağında da üç temel öğenin başında; et, tahıl ve sebze gelmektedir. Sebzenin, hemen hemen her yemekte kullanılmasına büyük bir özen gösterilmektedir. Bunun yanı sıra, dağ yamaçları, vadi ve özellikle yaylalarda yetişen yöresel sebze ve bitkilerin katılması ile yapılan yemekler, bölgenin geleneksel mutfak kültüründe çok önemli bir yer tutar. Kullanılan bitki ve sebzelerin başında şunlar gelmektedir; Evelik, Uşkun, Yemlik, Mende, At turpu, Sirmo, Parpar (semizotu), Turşumak, Kenger (kertli ot), Jag, Yığınç, (ısırgan otu), Pittım, Yarpuz, göbelek (mantar), Kan (yabani ıspanak), Çireş, Hitık-Hittik (Acur), Nane. Bunların bir kısmı çiğ olarak yenilmekte, bir kısmı da yapılan yemeklere konulmaktadır (Belli G. ve Belli O,2007: 441).

Bitlis-Van ve yöresinde, 40 yıldır yürütülen arkeolojik çalışmalar sonucunda, özellikle “mutfak kültüründe” bugüne kadar süregelen bazı alışkanlıklar tespit edilmiştir. Doğu Anadolu'daki kültürü tanımada, mutfak kültürünün çok önemlidir. Bitlis-Van ve yöresinde, 3 bin yıl önceki mutfak kültürünü, o günden günümüze neler aktarıldığını, ne tür yiyeceklerin, nasıl saklandığını yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmalarda mezarlardan çanak, çömlekler çıkmıştır. Günümüzde insan öldüğünde nasıl kırkında helva veriliyorsa, o dönemde de aynı şeyler yapıldığına dair bulgular edinilmiştir. Araştırmalarda ölen kişinin ruhuna sevdiği yemeklerin yapılarak dağıtıldığı ortaya çıkmıştır. O zamanlarda yaşayan insanlar da ruhun yaşadığına inanmaktaydı ve kişinin ruhuna adanan yemekler mezarlıklarda pişirilmekteydi. İstanbul Üniversitesi, Avrasya Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Oktay Belli Bitlis'in bölgenin mutfak kültürünün merkezi olduğunu ve Asya'daki, Kafkasya'daki Mezopotamya'daki birçok yemeğin Bitlis'te yapıldığını belirtmiştir (www.ntvmsnbc.com, 20.09.2008).

2.2.4. Alt ve Üst Yapı Arz Kaynaklar

Bitlis ilinin turizm faaliyetlerinden ekonomik anlamda olumlu katkılar sağlayabilmesi ve değişen turistik talebe yönelik yeni turistik ürünlerin geliştirilebilmesi için doğal, tarihi ve kültürel arz kaynakları yanısıra turistlerin konaklama, ulaşım, yeme-içme,

eğlence, gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak alt ve üst yapı arz kaynaklarının belirlenmesi de önem taşımaktadır.

2.2.4.1. Kentsel Alt Yapı

Kentsel alt yapı turizm hizmetlerinin gelişimi için ve turistlerin daha rahat bir tatil geçirmeleri için oldukça önemli bir faktördür. Bu açıdan bu bölümde Bitlis ilinin kentsel yerleşme ve turizm yatırımları açısından önem teşkil eden içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve haberleşme alt yapısı, enerji kaynakları açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

Bitlis ilinde kentsel yerleşmeler açısından yeterli su kaynakları bulunmaktadır. Bitlis kentinin su kaynağı kent merkezinden 18km uzaklıktaki Duap Yaylasından sağlanmaktadır. Akım değeri 120 lt/sn, olan içme suyu yetersiz kalmaktadır. Kentin bugünkü ihtiyacı 152 lt/sn, olarak saptanmıştır. Aynı bölgede yeterli kaynak bulunduğu belirtilmektedir. Tatvan'ın içme suyu şebekesi İller Bankası tarafından projelendirilmiş ve büyük ölçüde tamamlanmıştır. Tatvan'ın içme suyu kaynakları güneydeki dağ eteklerinden sağlanmaktadır, içme suyu kaynakları yeterlidir. Ahlat, Adilcevaz ve diğer ilçe merkezlerinin içme suyu kaynakları yeterlidir. Ancak şebekelerde yer yer eksiklikler görülmektedir. Bitlis'in kanalizasyon projesi bulunmasına rağmen şebeke %40 oranında inşa edilmiştir. Kentin merkezi dışındaki bölgelerinde şebeke yetersizdir. Kanalizasyon genellikle kent içinden geçen derelere deşarj edilmektedir. Bir kısım kanalizasyon ana toplayıcı kanallarla toplanarak kentin güneyinde Siirt yolu üstünde arıtmasız olarak Bitlis deresine deşarj edilmektedir. Bitlis kenti içinden geçen, Kömüs, Hersan ve Bitlis Dereleri kent merkezinde kanal içine almıştır. Ancak bu kanallar bakımsız ve kirli durumdadır. Kanalizasyonun yanı sıra, yer yer katı atıkların dahi bu akarsulara atıldığı görülmektedir. Ahlat, Adilcevaz ve diğer ilçe merkezlerinde yeterli şebeke bulunmamaktadır Tatvan'ın kent merkezinde kanalizasyon şebekesi vardır. Çevre mahallelerde kanalizasyon şebekesi yetersizdir. Kanalizasyon arıtma yapılmaksızın kent dışından Van Gölüne boşaltılmaktadır. Bu da kapalı bir havza olan gölde kirliliği arttırıcı bir etmen oluşturmaktadır (Sönmez, 2007: 20).

Bitlis ili dâhilinde CO₂ ve H₂S gaz çıkış noktaları olduğu bilinmekle beraber, bu gaz çıkış alanlarında sıcak su ve mineralli maden suları için çalışmalar yapılmış ancak bu gazlar için bir çalışma yapılmamıştır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 142 ve 17).

2.2.4.2. Ulaştırma Olanakları

Bir ülke ya da bölgenin turizm kaynakları yani çekicilikleri ancak turist oraya erişirlerse kullanılabilir. Ulaşım, her şeyden önce, turizm gelişmesinin etki ve tepkisi olmuştur: İyileşen ulaşım kolaylıkları turizmi teşvik ederken, turizmin yayılma ve gelişmesi de ulaşımı teşvik etmiştir. Turizmin temel unsurlarından birisini oluşturan erişilebilirlik ulaşımdaki ve iletişimdeki gelişmelerin dünyayı iyice küçültmesiyle artık küresel ölçekte sağlanmıştır. Erişilebilirlik yalnızca fiziksel mesafeyi değil, aynı zamanda da zaman ve maliyet gibi ölçülerle turizmde belirli kolaylıkların elde edilebilmesini de ifade eder (Özgüç, 1998:99).

Ulaşım imkanlarının iyileşmesi ilde turizme de katkı sağlayacaktır. Ahlat'tan yapılmakta olan Ahlat, Bulanık ve Ahlat, Malazgirt yolları Malazgirt ovasına ulaşımı sağlayarak, tarih turizmine katkıda bulunacaktır. Diyarbakır, Bitlis çevre yoluyla ulaşım kısılacak, şehirlerarası ticaret, turizm ve kültür gelişimi hız kazanacaktır. Diyarbakır, Bitlis yolunu genişletilmesi İran, Orta Asya ve Uzak Doğu ticareti ve turizmi yönünden önemlidir.

İstanbul, Tatvan, Van ve İran bağlantılı demiryolu ulaşımı Bitlis ilinde turizm olanaklarının gelişimine ulaşım açısından büyük katkı sağlayacaktır. Demiryolunun modernize edilmesi, turizmin hız kazanmasını sağlayacaktır. Turizm faaliyetlerine katılanların zamanlarını iyi kullanmak istemeleri havayolunu tercih etmelerine sebep olmaktadır bu açıdan ilde yapılması planlanan havaalanının il turizmine olası katkıları araştırma bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Bitlis, Van Gölü havzasını Güneydoğu Anadolu'ya bağlayan yollar üstündedir. Orta ve Güneydoğu Anadolu'dan geçen yollar, Bitlis'te kesişerek doğuya devam etmektedir. Bitlis üç ulaşım türünün (karayolu, demiryolu ve suyolları) aktarma noktasıdır. Bitlis ilinde, Tatvan ulaşım sisteminin kesişme noktasıdır. İskenderun Körfezi ile Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu'yu birbirine ve İran'a bağlayan İpekyolu ve Demiryolu güzergâhında bulunan Bitlis "Geçiş Noktası" konumundadır. Stratejik açıdan oldukça önemli yollara sahip bulunan Bitlis İl sınırları içinde 278 km' si devlet yolu 265 km' si İl yolu olmak üzere toplam 543 km bulunmaktadır. İl yollarının 149 km' si asfalt, 26km'si stabilize, 90 km' si ise ham yoldur (www.bitlis.gov.tr, 10.09.2008).

Orta Anadolu'ya (Elazığ-Bingöl-Muş üstünden) Van'a bağlayan karayolu Tatvan'da ikiye ayrılır. Van Gölü güneyinden Van'a, kuzeyinden Erciş, Ağrı ve Van'a ulaşır. Güney-doğu Anadolu'yu (Gaziantep-Diyarbakır üstünden) Van'a bağlayan karayolu da Bitlis-Tatvan arasında Elazığ-Muş üzerinden gelen yol ile birleşir. İldeki diğer karayolları yerel nitelikte olup, ilçe ve bucak merkezlerini kentlere bağlamaktadır. Bitlis'te, Devlet karayollarının uzunluğu 278km'dir. Bitlis'te Devlet ve il yolları genellikle yılın her mevsiminde ulaşımına açık durumdadır. Batıyı doğuya bağlayan uluslararası nitelikteki demiryollarından birisi de Bitlis ilinden geçmektedir. İstanbul-Ankara-Sivas-Malatya-Elazığ yolu ile Tatvan'a ulaşan demiryolu, Tatvan İskelesinde biter ve buradan feribotlarla Van'a aktarılır, Kapıköyden İran'a (Tebriz ve Tahran'a) ulaşır. İlde kitle taşımacılık hizmetleri 2005 yılı sonlarına kadar Belediye otobüsleri kooperatif minibüsleri tarafından yapılmaktayken 2006 yılı başlarında Belediyeye otobüsler tamamen kaldırılarak kitle taşımacılık hizmetleri mevcut kooperatif tarafından yapılmaya başlanılmıştır. Kitle taşımacılık hizmetinde şuan minibüsler çalışmaktadır. Araçlarda yakıt olarak motorin kullanılmaktadır. Minibüslerle yapılan toplu taşıma hizmetinin: taşımadaki ağırlığı %90 civarındadır. Taşıtların yıllık olarak tükettikleri motorin miktarı yaklaşık 450.000lt'dir (Sönmez, 2007: 17).

a) Kent İçi Yollar

Orta ve Güneydoğu Anadolu'dan geçen kara ve demir yolları, Bitlis ilinde Tatvan'da kesişerek doğuya devam eder, Bitlis kent merkezinden Güneydoğu Anadolu'yu Van'a bağlayan karayolu Bitlis-Tatvan arasında Elazığ- Muş üzerinden gelen yol ile birleşmektedir. Kenti güneybatı-kuzeydoğu ekseninde kesen, güneyde Diyarbakır ve kuzeyde Tatvan'a bağlayan karayolu, kent içi ulaşımında da ana trafik aksını oluşturmaktadır. Konut alanlarında, yollar genelde topografyanın elverdiği ölçüde biçimlenmiştir. Kent merkezinde otopark alanları yetersizdir. Kentsel ulaşım yerleşmenin büyüklük ve ölçeği nedeniyle daha çok yaya ulaşımına dayanmaktadır. Araçların kullandığı trafik yollarının ve yaya yollarının toplam planlanan alan içindeki oranı % 10,54 ha'dır. İlde kayıtlı motorlu taşıt miktarı toplam 10359'dur (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000:139) .

b)Demiryolları

Demiryolları çağdaş turizm hareketlerinin başlamasında en önemli rolü oynayan sektördür. Thomas Cook'un ilk organize gezisinden sonra demiryolları hem daha büyük kitlelerin yolculukları kolaylaştırmış ve hem de maliyeti düşürmüştür (Özgüç,1998: 99).

Bitlis il sınırlarında 52 km'lik demiryolu mevcuttur. İl sınırlarında Sıcaksu, Rahva ve Tatvan olmak üzere üç demiryolu istasyonu vardır (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 140) .

c)Taşımacılık

İlde Van Gölü üzerinde, TCDD Van gölü Feribot Müdürlüğü tarafından üç adet feribot ile taşımacılık hizmeti verilmektedir. Bu hizmete ilişkin veriler aşağıda belirtilmiştir. Toplam sefer sayısı: 1200 Taşınan yolcu sayısı: 28.800 kişi/yıl, Taşınan araç sayısı: 2450 adet/yıl, Taşınan vagon sayısı: 21.400 adet/yıl, Taşınan yük: 255.850 ton/yıl (Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 142). Van Gölü su ulaşımına elverişli olup, üzerinde Tatvan-Van istasyonları arasında demiryolu bağlantısı feribotla sağlanmaktadır. İki istasyon arasında karşılıklı olarak feribotlarla lokomotif ve vagonlar taşınmaktadır. Bunun yanında yük, araç ve yolcu da taşınmaktadır. Van Gölü üzerindeki ulaşımın turistik bir karaktere kavuşması için 2006 yılı itibariyle Ahlat, Adilcevaz, Erciş iskelelerin inşasına başlanmıştır. Bu iskeleler tamamlanmasıyla Tatvan-Ahlat-Adilcevaz- Erciş-Van arasında yapılacak bir su ulaşımının bölgedeki turizm aktivitesini arttırması beklenmektedir (Elmastaş, 2007:434).

2.2.4.3. Üst Yapı

Turistik arz potansiyelini oluşturan bir diğer önemli unsur, dinlenme yerleri, otel, motel, restoranlar, alışveriş merkezleri, eğlence yerleri ve benzeri tesislerinin oluşturduğu üst yapıdır.

a) Konaklama Tesisleri

Bitlis ilindeki konaklama tesislerinin tamamı otel türündedir. Konaklama tesisleri, kentsel yerleşmelerde (Bitlis, Tatvan, Adilcevaz ve Ahlat'ta) yer alan kent otelleri niteliğindedir. Yapılmakta olan yatırım belgeli tesislerde de bu eğilim gözlenmektedir. Bitlis ilinde turizm mevsiminin özellikleri kentsel yerleşmeler dışında yapılacak

tesislerin doluluk oranlarını etkilemekte, verimli ve ekonomik işletmeciliği kısıtlamaktadır. İldeki altyapı eksiklikleri, iklim koşulları, güvenlik vb. bir dizi nedenden ötürü, konaklama tesisleri yerleşme merkezlerinde yer alma eğilimindedir. (Sönmez, 2007).

Ne yazık ki Bitlis dünyada ve ülkemizde hızlı bir şekilde gelişmekte olan turizm sektörü içerisinde hak ettiği yeri alamamıştır. Gelişmenin yeterli düzeyde olmadığı Bitlis ilinde turizm ve rekreasyon tesisleri nitelik ve nicelik olarak yeterli düzeyde bulunmamaktadır.

Bitlis ilinde turizm açısından değerlendirilebilecek toplam 13 konaklama tesisinin 4'ünü turizm belgeli tesisler geri kalan 9 tesisi de belediye belgeli tesisler oluşturmaktadır. İldeki 13 tesisdeki toplam oda sayısı 399, bu tesislerdeki toplam yatak sayısı ise 787dir. İldeki belediye belgeli tesislerde toplam 228 oda ve 432 yatak kapasitesi mevcuttur. Turizm işletme belgeli tesislerde ise toplam 171 oda ve 355 yatak kapasitesi mevcuttur.

Tablo 4. Bitlis ilindeki mevcut konaklama tesisleri ve kapasiteleri

Yeri	Adı	Belge Türü	Oda Sayısı	Yatak
Tatvan	Kardelen Oteli	Turizm işletme belgeli	75	154
Tatvan	Üstün Oteli	Belediye belgeli	16	30
Tatvan	Altılar Oteli	Belediye belgeli	20	40
Tatvan	Karaman Oteli	Belediye belgeli	21	38
Tatvan	Alize Oteli	Belediye belgeli	28	56
Tatvan	Dilek Otel	Belediye belgeli	14	33
Tatvan	King Oteli	Belediye belgeli	6	15
Bitlis	Hanedan Oteli	Belediye belgeli	90	160
Bitlis	Divan Palas Otel	Turizm Belgeli	7	21
Bitlis	Mermer Otel	Turizm Belgeli	49	94
Adilcevaz	Kent Oteli	Belediye belgeli	24	40
Ahlat	Selçuklu Oteli	Turizm Belgeli	40	86
Güroymak	Özcanlı Oteli	Belediye belgeli	9	20
Toplam	13 tesis	-	399	787

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (Eylül 2008)

Bitlis ilinde kamuya ait tesisler de konaklama sektörü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Tablo5 te görüldüğü gibi Bitlis ilinde kamuya ait olan altı adet konaklama tesisinde toplam 359 yatak kapasitesi mevcuttur. Bu tesislerin biri polis, biri kayak evi ve dördü öğretmen evidir.

Tablo 5. Kamuya ait tesisler

			Oda sayısı	Yatak kapasitesi
Bitlis	Kayak Evi	Kamu	35	70
Bitlis	Polis Evi	Kamu	32	66
Bitlis	Öğretmen Evi	Kamu	23	82
Tatvan	Öğretmen Evi	Kamu	21	38
Ahlat	Öğretmen Evi	Kamu	10	33
Adilcevaz	Öğretmen Evi	Kamu	35	70
Toplam	6 tesis	-	156	359

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (Eylül 2008)

b)Yiyecek İçecek işletmeleri

Turistlerin konaklama ihtiyaçlarının yanında yeme-içme ihtiyaçlarının karşılanması açısından turizm belgeli yiyecek içecek işletmelerinin varlığı önemli bir etkidir. Günümüz itibari ile Bitlis ilinde turizm belgeli yiyecek işletmesi bulunmamaktadır.

Tablo 6. Yiyecek içecek işletmeleri

Tesisin Adı:	Adres
Beş Minare Lokantası	Kale Altı Çarşısı Bitlis
Büryancı Azmi Ustanın yeri	Balıkçılar Sok. No:17 Bitlis
Büryancı Muhittin Ustanın Yeri	Balıkçılar Sok. No:2 1 Bitlis Kasaplar Çarşısı No:3 Bitlis
Buzlupınar Dinlenme Tesisleri Mermer Dinlenme Tesisleri	Bitlis - Baykan Yolu Üzeri Bitlis Diyarbakır Yolu Bitlis
Adabağ Dinlenme Tesisleri	Ahlat Yolu Erkek Öğr. Yurdu Karşısı Tatvan
Tat Kebap Salonu	Filistin Pasajı No:22 Tatvan
Altın Şiş Izgara Salonu	Cum. Cad. Karaman Oteli Karşısı Tatvan
Çınar Kebap Salonu	Cum. Cad. Özel İdare Pasajı Tatvan
Day Süphan Berg Dinlenme Tesisleri	Sahil Yolu Adilcevaz
Üstün Petrol Dinlenme Ts.(Urfa Sofrası)	Rahva Üçyol Bitlis

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (Eylül 2008)

İldeki konaklama tesislerinden, Ahlat Selçuklu ve Bitlis Hanedan Otellerinin lokanta, bar gibi bölümleri vardır. Bunlar dışında, ilde, turizm işletme belgeli yeme-içme ve eğlence tesisi bulunmamaktadır. Mevcut yeme-içme ve eğlence tesisleri, kent merkezlerinde yer almaktadır. Mevcut yiyecek-içecek işletmeleri Tablo 5’te gösterilmiştir.

c) Seyahat Acentaları

Seyahat acentası; kar amacı ile turistlere turizm ile ilgili bilgiler vermeye, paket turları ve turları oluşturmaya, turizm amaçlı konaklama, ulaştırma, gezi, spor ve eğlence hizmetlerini görmeye yetkili olan, oluşturduğu ürünü kendi veya diğer seyahat acentaları vasıtası ile pazarlayabilen ticari kuruluşlardır (www.tursab.org.tr, 20.09.08).

Diğer bir tanımla seyahat acentaları geleneksel olarak turizm sektöründe faaliyet gösteren diğer üretici işletmelerin ürünlerini komisyon karşılığı satan aracılar konumundadırlar. Bununla birlikte seyahat acentalarının satmaya karar vereceği ürün portföyü sadece ilgili her üründen kazandığı komisyon miktarından etkilenmez. Bunun yanında kuruluş yeri yakınlarındaki talep, acentanın uzmanlık derecesi, acenta sahibinin tercihleri ve pazarlama politikaları da etkilidir (İçöz,2003:109) .

Bitlis ilinde üç adet seyahat acentası bulunmakta ve bu acentaların faaliyet alanı daha çok bilet satışına ve hac turlarına yönelik olmaktadır.

Tablo 7. Seyahat acentaları

Adı	Grubu	Adresi	Merkez/Şube
Kardoğan Turizm Seyahat Acentası	A Grubu	Cumhuriyet Cad. Büyük Eczane Üstü Kat:2 Tatvan	Merkez
Serinbayır Turizm Seyahat Acentası	A Grubu	Özel İdare Pasajı Kat:1 No: Tatvan	Merkez
Öztaç Turizm Seyahat Acentası	B Grubu	Yeni Çarşı No:68 Tatvan	Şube

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (Eylül 2008)

2.2.4.4.Talep Yapısı

Bitlis’e gelen yabancı turistler, çok büyük ölçüde, turlarla gelmektedir. Bitlis ili Doğu Anadolu Tur Güzergahı üzerinde bulunmaktadır. İldeki turizm konaklama ve geceleme

olgusu Doğu Anadolu Turunun bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Bitlis ilinde geceleme oranının 1,0 gün gibi düşük bir değerde oluşu, turlarla gelerek konaklayanların ilde çok kısa süre kaldıklarım göstermektedir. Bitlis ilinde işletme belgeli tesislerde konaklayan yabancı turistlerin çoğunluğunu %38 oranı ile İsrail'den gelenlerin oluşturmakta olup, %12 ile Almanlar ikinci sıradadır. İldeki yabancı turist talebinin diğer bir özelliği de üçüncü yaş grubunun turist grubu içinde önemli bir paya sahip oluşudur (Sönmez, 2007: 78) .

Bitlis ilindeki turizm belgeli konaklama tesislerinin doluluk oranı ve kalış süreleri ülke ortalamasına göre düşük olmaktadır. Bunun alt yapı eksiklikleri, yetersiz tanıtım, ulaşım imkanlarındaki aksaklıklar ve güvenlik ile ilgili önyargılar gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

İle yönelik talep genellikle tarihi ve arkeolojik değerlere yöneliktir son yıllarda yapılan yatırımlarla kış turizmine yönelik talepte ile çekilmeye çalışılmaktadır. Bitlis ilinde son yedi yılın konaklama istatistikleri aşağıdaki şekildedir.

Tablo 8. Bitlis ili konaklama istatistikleri

YIL	GİRİŞ (TURİST SAYISI)			GECELEME		
	YERLİ	YABANCI	TOPLAM	YERLİ	YABANCI	TOPLAM
2001	26.750	3.496	30.246	28.616	3.554	32.170
2002	25.446	4.129	29.575	26.641	4.222	30.863
2003	28.430	2.108	30.538	30.175	2.298	32.473
2004	42.546	3.564	46.110	46.170	3.798	49.968
2005	42.511	4.219	46.730	50.718	5.052	55.770
2006	35.225	2.283	37.508	41.372	2.643	44.015
2007	15.370	1.657	17.027	21.135	2.996	24.131

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (Eylül 2008).

İle yönelik konaklama istatistiklerinin bulunduğu Tablo 8 incelendiğinde görülmektedir ki 2001-2002 ve 20003 yıllarında ile giriş yapan yerli turistlerin sayısı 2004 ve 2005 yıllarında büyük artış göstermiştir. Ancak 2006 yılı itibarıyla düşen bu sayı 2007 de en alt seviyeye gerilemiştir. İle giriş yapan yabancı turist sayıları incelendiğinde; en fazla yabancı turist girişi 2004 yılında gerçekleşmiştir. 2007 yılı ilk 6 aylık dönemi kapsamaktadır.

İlde turizm belgeli tesislerde ortalama kalış süresi 1-1, 5 gün arasında, doluluk oranı %12-16 arasında değişmektedir. 2003 verilerine göre ilimizde turizm işletme belgeli tesislerde konaklayan kişi sayısının Türkiye içindeki payı 0,0006 (on binde altı), gecekalmelerin Türkiye içindeki oranı 0,0002 (on binde iki)'dir.

Tablo 9. Turizm Belgeli Tesislerde, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (Türkiye ve Bitlis İli Karşılaştırması)

Yıllar	Geceleme			Ort. Kalış süresi		Doluluk oranı(%)	
	Bitlis	Türkiye	Ülke içinde payı	Bitlis ili	Türkiye	Bitlis İli	Türkiye
2000	10482	44 986 605	0,0002	1,4	2,9	12,24	36,82
2001	12575	50546 889	0,0002	1,5	3,1	14,72	45,62
2002	13 676	58 514 943	0,0002	1,4	3,3	16,01	45,62
2003	11526	57 099 904	0,0002	1,0	3,3	13,16	46,89

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2007)

İlin turizm hareketliliğinde genel olarak yerli ziyaretçiler ağırlıktadır. Konaklamaların ve gecekalmelerin önemli bir kısmı yerli turistlere aittir. İlde 2003 yılında gerçekleşen toplam 11.081 konaklamanın %9,6'sını oluşturan 1068 yabancı, %90,4'ünü oluşturan 10,013'ü yerlilere aittir. Konaklayan yabancı turistlerin toplamdaki payı Türkiye'de %52 iken Bitlis'te %10'dur (Sönmez, 2007: 78).

Tablo 10. Tatvan turizm danışma bürosuna müracaat eden turist sayısı

YIL	YERLİ	YABANCI	TOPLAM
2000	770	1541	2311
2001	886	3439	4326
2002	1942	5956	7898
2003	1069	2258	3327
2004	760	3448	4208
2005	527	1724	2251

Kaynak: Bitlis Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2007)

Tablo 10'da Tatvan turizm danışma bürosuna müracaat eden turistlerin sayısı verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi 2001 yılından ve 2002 yılında yabancı turist sayısı artış göstermekte iken 2003 yılında azalma göstermiştir. Turizm danışma

bürosuna müracaat eden yabancı turist sayısı 2004 yılı itibariyle yeniden artış göstermekte iken 2005 yılında azalma göstererek dalgalı bir şekilde artış göstermiştir.

2.3. Bitlis İlinde Geliştirilebilecek Turizm Çeşitleri

Bitlis sahip olduğu doğal, kültürel, tarihi, sosyal değerleri, iklimi, coğrafi şekillerinin oluşturduğu turistik arz potansiyeli nedeniyle çok sayıda turizm çeşidi ve turistik ürün çeşidine sahiptir.

Günümüzde Bitlis ilinde kış turizmi, tarih turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, yayla turizmi, dağ ve doğa yürüyüşü, kamp ve karavan turizmi, av turizmi, kuş gözlemciliği ile ilgili faaliyetler yapılabilmektedir.

Ayrıca Bitlis ilinde kültür turizmi kapsamında arkeolojik, tarihi eserleri ve folklorik değerlerin gezilip görülmesi; inanç turizmi kapsamında da; tarihi camiler, kümbetler, tarihi mezarlıklar, tarihi kiliseler ve harabeşehirde ki Budist tapınağının gezilip görülmesi gibi önemli bir potansiyel mevcuttur.

2.3.1. Kış Turizmi

Kış turizmi ve kış sporları açısından değerlendirdiğimizde Bitlis ili iklimi oldukça elverişlidir. Kış sporları açısından, karla örtülü günler ile kar kalınlığı, karın yerde kalma süresi ve diğer mikroklimatik etkenler belirleyici faktörlerdir. Van Gölü kıyısındaki yerleşmelerde (Ahlat, Tatvan, Adilcevaz) yılın 2.5- 3.5 ayı karla örtülüdür. Bu değer Bitlis kentinde yaklaşık 4 aydır. Daha yüksek yerlerde, kış turizmüne elverişli dağ etekleri ve yamaçlarda, yılın 4-5 ayı (aralık-nisan ayları) karla örtülüdür. Bu iklim koşulları ile coğrafi fiziki veriler ilde kış turizmüne elverişli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bununla birlikte fiziki özellikleri bakımından kış sporlarının geliştirilebileceği alanların ayrıntılı mikroklimatik etütlerinin yapılması yönlenme, sis tutma, kar sıklığı, pist özellikleri vb. açılarından incelenmesi yerinde olacaktır. Bu incelemelerin ardından yapılacak tesisler turistlerin hizmetine sunulmalıdır(Sönmez, 2007: 31).

Yörenin yaklaşık altı ay kar altında kalması, kayak sporunun en az dört ay sürmesi kayak turizmi açısından önemli bir durumdur. Özellikle son dönemlerde İl Özel İdaresinin

tesisleşmeye önem vermesiyle kayak turizmini Uludağ, Palandöken ve diğer kayak merkezlerine rekabet edebilecek düzeye getirilebilecektir.

Tablo 11. Dağcılık ve Kış Sporları Kaynak Potansiyeli

Yer	Kaynak Özellikleri	Gelişebilecek Faaliyetler
Süphan Dağı	Dağ, doğal göl ve çevre değerleri	Dağcılık, doğa yürüyüşleri, rekreasyon
Nemrut Dağı	Dağ, krater gölü, çevre ve doğal değerleri,	Dağcılık, kış sporları, doğa yürüyüşü, rekreasyon
Bitlis Kayak Merkezi	Doğal yapı nitelikleri, kente yakınlık	Kış sporları, günübirlik kullanım
Sapğör Kayak Merkezi	Doğal yapı nitelikleri, kente yakınlık	Kış sporları
Rahva Kayak Merkezi	Doğal yapı nitelikleri	Kış sporları

Kaynak: Sönmez (2007: 38)

Ilıman karasal iklime sahip Bitlis kayak merkezinde kayak sezonu Aralık ayında başlar ve Nisan ayına kadar devam eder. İkliminin ılıman, kayak sezonunun uzun sürmesi, yörenin cazibesini her geçen yıl daha da artırmaktadır. Bitlis şehir merkezi, Çift Kaya kayak tesisleri yıllardan beri bu spor dalına hizmet etmektedir. Bir adet teleski ve konaklama tesisi (kayak evi), bölgesel ve ülke kayak yarışmalarına ev sahipliği yapmaktadır. Uzunluğu 726m. kapasitesi 720 kişi/saat olan bu tesis, Türkiye pistlerinde orta ve zorluk derecesi en fazla olan pisttir. Konaklama hizmetleri kayak merkezindeki kayak evinden sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra Dideban Sapğör Dağına kurulan mekanik (lift) tesis, mahalledeki kayak sporuna hizmet etmektedir (Törehan, 2007).

İlde yer alan kış sporları tesisleri ve kayak merkezleri şunlardır;

Bitlis Kayak Merkezi

Bitlis kentinin Zeydan Mahallesiindeki Bitlis kayak merkezinde telesiyej ile üst ve alt istasyon bulunmaktadır. Pist uzunluğu 700 metredir. İklim ve pist özellikleri kış sporlarına elverişlidir. Ancak, pist kısa olup bitiş yerinde yerleşme alanları bulunmaktadır.

Sapgör (Dideban) Kayak merkezi

Bitlis kentinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. İklim, yönlenme ve pist özellikleri bakımından kayak ve kış sporları için elverişlidir. Ancak tesis bulunmamaktadır. Sapgör kış sporları ve kayak merkezi turizm merkezi ilan edilmiştir. Bitlis kenti çevre yolu Sapgör'ün eteğinden geçecek biçimde projelendirilmiştir.

Nemrut Dağı Kayak Merkezi

İlde, dağcılık ve kış sporları için önemli bir kaynak olan Nemrut Dağı, yapısı itibariyle uzun dağ yürüyüşlerine uygundur. Krater gölü, sıcak su kaynakları, buz mağarası ve Van Gölünün görülebileceği manzara olanakları gibi ilginç özellikleri nedeniyle rekreatif değeri yüksek olan bir doğal değer niteliğindedir. İklim koşulları nedeniyle, yılın 4-5 ayı dağ ve dağ etekleri karlarla örtülüdür. Kar kalınlığının yüksek olduğu Nemrut Dağında karın yerde kalma süresi Aralık-Nisan aylarını kapsamaktadır. Dağın yamaçları eğim ve yönlenme açısından kış sporları ve kayak açısından uygundur. Nemrut Dağının potansiyelinin kullanımı için çalışmalar başlatılmıştır. Nemrut Kalderası (Krater gölü ve çevresini kapsayan havza) 1. derece doğal sit alanı olarak koruma altına alınmıştır. Güneydoğuya bakan yamaçları kış sporları merkezi olarak belirlenmiş ve bu bölge Ahlat Turizm Merkezi kapsamına alınmıştır. Nemrut Dağında "Kış Sporları ve Kayak Merkezi" yapılabilmesi için 2000 yılında fizibilite raporu hazırlanmış olup, plan ve proje çalışmaları sürdürülmektedir (Sönmez, 2007: 73) .

2006 yılı içinde 2. etabı tamamlanıp hizmete açılan Nemrut Dağı kayak tesisi, Bitlisi yöresinin ve ülkenin sayılı kayak merkezlerinden biri konumuna getirecektir. Ayrıca bu pist 2550 metrelik pist uzunluğu ile dünyanın sayılı pistlerinden biridir (Törehan, 2007: 37) .

Rahva Kayak Merkezi

Rahva düzlüğünü güneyden çevreleyen dağ sırasının kuzeye bakan yamaçları eğim ve yönlendirme açısından uygun olmasına rağmen, bölgenin çok sisli ve sürekli kar yağışı alması açılarından dezavantajları bulunmaktadır (Sönmez, 2007: 37) .

4058metre yüksekliğindeki Süphan dağı, kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olur. Kar kalınlıkları 3-4 metreye ulaşır. Kar kalınlıkları ve meyiller bakımından

Kış sporlarına elverişli bir ortam sunan Süphan dağı, özellikle kayaklı yüksek dağ turları veya helikopterle yapılan yüksek dağ kayağı ‘Heliski’ bakımından potansiyel bir alan özelliği taşımaktadır (Ülker,1992: 86).

2.3.2. Kültür Turizmi

Kültür, toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerleriyle tarihi felsefe, ahlak, bilim, sanat, teknik, spor, ekonomi, sanayi, eğitim, hukuk, sağlık, turizm vb. alanlardaki varlığının, süreçlerinin, etkinliklerinin gelişmelerinin oluşturduğu bir bütündür. Kültür-Turizm ilişkisi incelenecek olursa; eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıklara ait kalıntıların görülmesi amacıyla yapılan seyahatler, araştırma ve inceleme için yapılan geziler kişilerin ufuklarını açmakta ve kültür turizmini oluşturmaktadır. Ayrıca kültür turizminin temelinde değişik amaç ve sebepler yatmaktadır. Tarihi yapıların, eski sanat eserlerinin, müzelerin ziyaret edilmesi, araştırma ve keşif için yapılan seyahatler, kişilerin bilgi ve görgülerini artırmak vb. amaçlarla yapılan gezileri kapsar. Değişik medeniyetlerden kalma eserler, şehirler, köyler, ilginç folklorik yapı, tabii değerler ile beşeri unsurların oluşturduğu yerleşim şekilleri, el sanatları, dokumacılık, değişik tarımsal ürünler ve bunları işleme yöntemleri vb. turistik talebin oluşmasına farklı oranlarda etki etmektedir (Batman ve Oğuz, 2008:190).

Yöresel yemekleri, insanların kültürel özellikleri, geleneksel sanat kolları ve özgün mimari özellikleri ile Bitlis ili kültürel anlamda turistlerin ilgisini çekebilecek folklorik desenlere sahiptir. Bu kültürel özelliklerin il tanıtımında daha fazla ön plana çıkarılması gerekmektedir. İl geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması dolayısıyla farklı medeniyetleri tanımak isteyen turistler içinde bir cazibe merkezidir. Örneğin Van gölü havzası çevresin de geçmişin en büyük medeniyetlerinden birini kurmuş olan Urartulara ait eserler görülebilmekte ve kendilerine ‘Evrenin Kralları’ diyen bu güçlü ve görkemli medeniyetin yaşadığı yerler, tarım için açtıkları su kanalları gezilebilmektedir.

“Tarihsel Kültür Turizmi” ulusal sınırlar içinde kalan tarihi kültür mirasının belli bir turistik organizasyon yardımıyla gösterilmesi esasına dayanır. Bu da, toplum içinde oluşmuş “tarihi kültür mirasının sahiplenilmesi” olgusuyla çok yakından ilgilidir. Yabancıların bu mirasa olan ilgisi, toplumun bu mirası sahiplenmesi ölçüsünde artar veya azalır (Batman ve Oğuz, 2008:197). Bitlisin sahip olduğu bu kültürel mirasın

korunabilmesi için yerel halkta turizm bilinci oluşturulması gerekmektedir. Bitlis ilinde yerel halkın şu an itibari ile turizm bilincine sahip olduğunu söyleyemeyiz ancak halkın turizm gelirlerinden pay alması sağlanabilirse, bu ekonomik getiri doğrultusunda yerel halk sahip olduğu tarihi ve kültürel değerleri koruma eğilimi gösterecektir.

Çeşitli uygarlıkların beşiği olan Anadolu'da, Selçuklular ve Osmanlılar döneminden günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmiş değişik türde ve çok sayıdaki mimari eserler arasında en ilginç olanlarından biride han ve kervansaraylardır. Kültürel mirasımızın en önemli unsurlarından olan bu yapıların, doğanın ve diğer çevresel etkenlerin tahribatına karşı korunması, bir koruma - kullanma dengesi içinde yaşatılarak tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması amacıyla, turizm olgusu kapsamında değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda, öncelikle İpek Yolu tur güzergahı üzerinde olan han ve kervansaraylara turizm amaçlı hizmetleri sunabilecek "Mola Noktası" fonksiyonu verilmesi çalışmaları başlatılmıştır (Batman ve Oğuz, 2008:197). Araştırmamız aracılığıyla ortaya çıkarmayı hedeflediğimiz bir sonuçta Bitlis ilinde İpek Yolunun tanıtımı ve bu yol güzergahındaki han ve kervansarayların restore edilmesi ile Bitlis'te tarihsel kültür turizminin canlandırılacağıdır.

Eski medeniyetlere ait eserlerin, yerel tarih ve kültürlerin, etnografik ve folklorik birçok zenginliğin kent müzelerinde ziyaretçilerin hizmetine sunuluyor olması "güneş, kum, deniz" üçlüsünün olmadığı yörelerde kültürel turizm potansiyeli olarak kent müzelerinin önemli bir misyonu üstlenmiş olduğunu göstermektedir (Metin, 2008: 177).

İlde yapılan, Urartu Medeniyeti ve Doğu Anadolu mutfak kültürü ile ilgili araştırmalar, Bitlis Kalesi ve Tarihi Selçuklu Mezarlığı kazıları gibi çalışmalar ile ortaya çıkartılan eserler ve ilin etnografik değerlerine ilişkin eserler ildeki müzelerde sergilenmektedir. Bitliste yer alan kent müzelerinde sergilenen bu eserler kitle turizminden uzakta kalan ilde turizmi canlandırabilmek için fırsat yaratmaktadır.

2.3.3. İnanç Turizmi

İnanç Turizmi; dinlerce kutsal sayılan yerleri ziyaret etmek, dinsel toplantı ve törenlere katılmak veya bunları izlemek, hac gibi dinsel görevleri yerine getirmek, kutsal ve ünlü mabetleri görmek amacıyla yapılan ve zaman zaman çok önemli boyutlara ulaşan

seyahatlerin ve konaklamaların olduğu turizm olayıdır (Demirkol, Karaman ve Şahin, 2008:219).

Bitlis ili geçmişten bu güne ev sahipliği yaptığı uygarlıkların inanç yönünden de izlerini taşımaktadır. İde İslam dinine ait eserlerin yanısıra Hıristiyanlar içinde önemli tarihi eserler mevcuttur.

İnanç, varoluşundan bugüne, insanoğlunun kimliğine ve yaşamına yön vermiş ve vermeye devam etmektedir. İnançların kurullarla yoğrulup sistemleşmesi ile ortaya çıkan dinlerin toplum yaşamındaki rolü etkisi ve önemi bugün de devam etmektedir. Uygarlıklar kavşağı olan Anadolu, aynı zamanda, farklı dinlerin uğrak yeri ve farklı inançlara sahip insanların birlikte yan yana yaşadıkları topraklar olarak dünyanın en ilginç coğrafyasında yerini alır. Anadolu geçmişten bugüne doğunun batıya, batının doğuya merhaba dediği bir kilit nokta olmuştur. Bu özellik Anadolu'yu kültürel zenginliklerin buluşma noktası konumuna getirmiştir çok sayıda tapınak tanrı ve tanrıça kültürünün yanısıra sinagog, kilise, cami gibi kutsal mekanların bu coğrafyada da yer almalarına neden olmuştur (Yenipınar,2002:73) .

Ahlat Harabeşehir Mahallesi'nde Anadolu'nun ilk Budist tapınağı bulunması ile son zamanlarda Budist mabedinin de burada bulunmasının ardından buradaki mağara evler yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu mağara evlerin bir kısmı yıkılmış, bir kısmı mağara şeklinden uzaklaşmış. Fakat 100'den fazla fevkalade güzellikteki mağara ev Ahlat ilçesinde mevcuttur. Burada 25m² lik mağara evlerden, 100m² lik mağara evlere kadar tek, iki ve üç katlı mağara evler bulunmaktadır. Farklı dini inançlara ait eserlere sahip olması Bitlis ilinin de inanç turizminin gelişimi sağlanabilecektir (www.turizm gazetesini.com, 17.06.2008).

Türklerin 9. yüzyıldan itibaren kendi istekleriyle Müslüman olmaları ve Malazgirt zaferi ile başlayan yeni yurda yerleşme hareketleri, gelmiş geçmiş uygarlıkların üzerine, Anadolu'da yepyeni bir medeniyet oluşturmuştur. Anadolu'da kurulmuş olan bütün Türk devletleri Müslümanlık kültürünün yayılması için her türlü imkanı kullanarak en seçkin eserleri meydana getirmişlerdir. Anadolu Türk mimarisinde başta cami olmak üzere mescit, türbe, kümbet, medrese, çarşı, köprü, kale, köşk ve saray gibi değişik işlevli yapılar üretilmiştir (Demirkol, Karaman ve Şahin, 2008:219).

Bitlis merkez Zeydan Mahallesiindeki tarihi mezarlıkta bulunan Hz. Zülküf Peygamberin mezarı, burayı üstün kılmaktadır. Peygamber mezarının hemen alt kısmındaki, İstanbul'da meftun Eyubel Ensari'nin kardeşi ve İslam ordularının sancaktarı Feyzullah Ensari (Alemdar Baba) Hazretlerinin türbeleri, türbenin yanı başında, Bitlisin İslam orduları tarafından fethi sırasında şehit düşen kırk sahabeye ait şehitlik, Bitlis'in manevi güzellikleridir. Yine sahabelerden Tatvan Küçükusu'daki Kotum Baba (Şeyh Abdulvahap); Tatvan ilçesine 8 km mesafede, Hizan yolu üzerinde bulunan köydedir. Burada yatan şahsın, Ahlat'ta bulunan Abdurrahman Gazinin kardeşi olduğu rivayet edilmektedir. Ahlat'ta Abdurrahman Gazi, Hz. Ömer döneminde 640 yılında İyaz Bin Ganem komutasındaki bir İslam ordusu ile Doğu Anadolu'ya sefere çıkan Peygamberin Sancaktarı, Muaz bin Cebel'in oğludur. Ahlat'ın fethi sırasında burada şehit düşmüştür. Kimine türbe ve mesire yeri yapılmıştır. Bitlis'te il ve ilçelerinde bulunan İslami şahsiyetlere ait çok sayıdaki türbe ve kümbetler, yatırlar, cami ve mescitler, bu yerleri inanç turizminin açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu eserlerin ettiği şekilde değerlendirilmesi, Bitliste inanç turizmini tetikleyecektir (Törehan, 2007 180).

2.3.4. Av Turizmi

Av turizmi; avcılarının sürekli yaşadıkları yer dışındaki bir bölge veya ülkede avlanmak, dinlenmek ve spor yapmak amacı ile yaptıkları geçici seyahat ve konaklamalarından oluşan ve gidilen ülke ve bölge ekonomisine önemli katkılar sağlayan bir turizm türüdür (Unur, 2000).

Ülkemizde av turizmi yapmak isteyenlerin A gurubu bir seyahat acentasından hizmet satın almaları zorunludur. Orman bakanlığı ülkemizin av hayvanları potansiyelini dikkate alarak yeterli hayvan varlığının olduğu alanlarda av turizmine izin vermektedir (Erdoğan,2003:145).

Bitlis İlinde kara avcılığı için uygun alanlar Tatvan-Reşadiye çevresi, Bitlis-Sarıkonak çevresi, olarak tanımlanabilir. Bu alanların dağlık olması, flora özellikleri ve yabanıl hayvan varlığı bakımından zengin olması kara avcılığı bakımından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Van Gölü kıyılan, özellikle Arin Gölü, Göldüzü çevresi ile Adilcevaz-Ahlat kıyı bandında ve Aygır, Nazik Gölleri çevresinde, kıyı oluşumunun sazlık-bataklık olduğu kesimlerde kuş türlerinin fazla olması da bu bölgelerde kara

avcılığı için potansiyel oluşturmaktadır. Van Gölü, Nazik Gölü ve Aygır Gölü'ü kıyıları amatör balık avcılığına elverişlidir(www.bitlis.gov.tr,10.09.2008).

İlde av turizmi uygulamaları geliştirilirken turizmin biyolojik kaynaklar üzerindeki etkileri göz ardı edilmemelidir. Av turizmi yapılaşma ve kirlenme nedeniyle yaban hayatın döngülerinde kopmalar, nesli tehlike altındaki türlerin turizm amaçlı avlanması ve ticareti nedeniyle yok olmaları gibi olumsuz etkiler getirebilmektedir (Demirayak, 2001:135) .

İlde kaçak avcılıktan korunması gereken önemli bir değerde neslinin tükenmiş olduğu sanılan ve Latince ismi “Panthera pardus tulliana” olan Anadolu parsıdır. Anadolu ya özgü bir tür olan bu türün Konya civarında İÖ. 6000’li yıllarda yaşadığına dair kanıtlar bulunmuştur (Can, 2001:16).

1956 yılında neslinin tükendiği sanılan bu yaban hayvanına değişik tarihlerde ve yerlerde rastlanıldığı söylenmişse de, söylentiden öteye gidememiştir. Anadolu’da varlığı sona eren bu hayvana 2002 yılında Bitlis’te rastlanılmıştır. Köylüler tarafından Bitlis merkeze bağlı Karınca yöresinde birisi ölü olarak 4 adet görülmüş, ölüsü bulunan hayvanın derisi köylüler tarafından yüzülmüştür. Geri kalan 3 adet Panterin ise yörede yaşamına devam ettiği sanılmaktadır. 2006 yılı içerisinde bu hayvanlara aynı yörede tekrar rastlanmıştır. Şeyh Habib Siser (Yaban keçilerinin bulunduğu dağ) Nabat üçgeninde yaşamakta, buradaki yaban keçileriyle beslenmektedir. Dünyada son nesil olarak kalan bu hayvanların yaşaması isteniyorsa çok acil tedbir alınması, Siser Şeyh Habib ve Nabat dağları üçgeninin koruma altına alınması gerekmektedir (Törehan, 2007).

Bitlis bölgesi av turizmi yönüyle zengin bir bölgedir. Birçok yaban hayatını bünyesinde barındıran Bitlis ilinde bu potansiyel değerlendirilirken sürdürülebilir bir gelişim sağlanmalıdır. Yöreye özgü türler ve nesli tehlike altındaki türlerin korunmasına ve sayılarının geliştirilmesine önem gösterilmelidir.

2.3.5. Yayla Turizmi

İnsanların buldukları yerlerden ayrılarak yaz aylarında yaylalara gitmeleri ve orada konaklayarak tüm ihtiyaçlarını sağlayabilmeleri yayla turizmi hareketlerini yaratmaktadır. Ayrıca yaylalardaki etkinlikler, yayla kültürü ile bozulmamış doğada

yaşamak diğer insanların da ilgisini çekmiş ve bu yaşam tarzına katılmalarını sağlamıştır. Sonuç olarak ta bu turizm hareketleri “yayla turizmi” şeklinde bir turizm çeşidi ortaya çıkartmıştır (Zengin, 2008:140).

Ülkemizde 1990 yılında başlatılmış olan yayla turizmi projesi ile yaylaların doğal güzellikleri, etnolojik ve diğer çekicilik yaratan özellikleri ile eko turizme yönelik sundukları çok çeşitli ve eşsiz olanakların; koruma kullanma dengesi içerisinde turizm amaçlı değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Bozok ve Yılmaz, 2008:128) .

Kendine has coğrafya ve iklime sahip olan Bitlis’in zengin yaşama kültürü içindeki yayla yaşantısı çok önemli yer tutar. Bitlis yaylaları, tüm dünyanın giderek daha fazla birbirine benzemeye başladığı yeni bin yılda, geçmişten gelen ve tadı yaşandıkça fark edilen; günümüz modern yaşamında tabiattan uzaklaştığımızı bize fark ettiren kuşatıcı ve farklı yaylalardır. Bitlis ilinde bulunan yaylalar, yayla turizmini canlandıracak, cazibe merkezi haline getirecek yerlerdir. Merkezde Avaşor, Susana, Haydar Deresi, Adilcevaz ilçesinde, Sütey ve Süphan, Ahlat İlçesinde Nemrut Kuşhane, Uludere ve Nemrut, Güroymak ilçesinde, Çıtak, ve Şen, Hizan ilçesinde Örenji, Panor, Mutki ilçesinde Harik ve Meydan, Tatvan ilçesinde ise Nemrut yaylası bulunmaktadır (Törehan, 2007).

İlde her yıl temmuz ayında Nemrut Dağı Krater Gölü Yayla şenliği düzenlenmektedir. Nemrut Dağı eteklerinde kurulan telesiyenin yaz mevsiminde de hizmet vermesi planlanmaktadır. Nemrut Dağı'ndaki telesiyen ile turistler, dağın zirvesine kadar çıkılabilecek ve bu bölgeden krater gölleri ve Van gölünün manzarası izlenebileceklerdir (www.turizm gazetesi.com,10.08.2008).

2.3.6. Sağlık ve Termal Turizm

Türkiye’ye sağlık turizmi için her yıl yüz binlerce turist gelmektedir. Her yıl milyonlarca turist ağırlayarak önemli oranda gelir elde eden Türkiye, sağlık turizminde de iddialı hale gelmiştir. Kaplıca yönünden oldukça zengin olan Bitlis, sağlık turizminde önemli bir yer alabilir. İlin volkanik bir arazi üzerinde bulunması nedeniyle yörede bol miktarda termal kaynak bulunmaktadır. Bu sular genelde ılık, sıcak, gazlı ve maden suları şeklinde görülmektedir. Bu kaynaklardan bazıları şunlardır(Seferbey, İzmirlioğlu ve Güzel, 2000: 43);

Güroymak (Çukur) kaplıcası: Çukur kaplıcası, Muş-Bitlis yolu üzerinde yer alan Güroymak yerleşmesine 12 km. uzaklıkta ve Muş ovasının kuzeydoğu kenarındadır. Su sıcaklığı 38-39°C, PH değerleri 6,7 dolayında olan Çukur Kaplıcası suları bikarbonatlı, kükürtlü, sodyumlu, magnezyumlu, kalsiyumlu, demirli ve karbondioksitli bir bileşime sahiptir.

Su ve çamur banyosu uygulamalarına elverişli, romatizma, solunum yolları, sinir sistemi, böbrek ve idrar yolları ile metabolizma bozukluklarına olumlu etki yapmaktadır. Güroymak (Çukur) kaplıcası yer ve konumu, akım değeri, fiziki ve kimyasal özellikleri bakımından olumlu özelliklere sahiptir. Bu kaplıca Turizm Bakanlığının çalışmalarında bölge ölçeğinde önem taşıyan 2. derece öncelikli kaplıcalar olarak tanımlanmıştır.

Ilıcak kaplıcası: Bölükyazı Bucağının Ilıcak Köyündeki bu kaplıca, Bitlis'e 26 km. uzaklıktadır. Sıcaklığı 44°C olan kaynak suyu, üstü açık küçük bir havuzdan çıkmakta ve yine üstü açık daha büyük ikinci bir havuza akmaktadır. Çevresinde hiçbir tesis olmayan kaplıcanın suyu su ve çamur banyosu uygulamalarına elverişli olup, kaplıcanın mikrop öldürücü, iltihap çözücü etkileri olduğu, bazı deri hastalıkları ve iltihaplı eklem hastalıklarında olumlu sonuçlar verdiği bilinmektedir.

Köprüaltı kaplıcası: Bitlis çarşısı içinde, Bitlis Deresi kenarındaki bu kaynak, üstü kapalı bir havuz halindedir. Kaynaktan çıkan su miktarı saniyede 0.16lt'dir. Suyunun sıcaklığı 1 8°e olan kaynak, banyo uygulamaları ile deri hastalıklarına iyi gelmektedir.

Kömür kaplıcası: Bitlisin Taş Mahallesinde bulunan kaplıcanın, kaynağından çıkan su miktarı saniyede 0.09 lt'dir. Romatizma ve deri hastalarına iyi gelen bu suyun sıcaklığı 23°C'dir.

Alemdar Kaplıcası: Bitlis merkezde bulunan bu kaplıca, 15°C sıcaklıkta ve saniyede 1 litre su çıkarmaktadır. Madensuyu olarak kullanılan bu su kükürt kokuludur. Deri hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.

Değirmen İçmesi: Bitlis şehir merkezindedir. Sıcaklığı 13°C'dir. Madensuyu olarak yararlanılan üzerinde tesis olmayan bu su deri hastalıklarına iyi gelmektedir.

Acısu: İl merkezine 8 km mesafede, Bitlisin yazı Köyündedir. Kaplıca suyunun sıcaklığı 19°C Kaynağından çıkan su miktarı saniyede 1lt olan su, romatizma ve deri

hastalıklarına karaciğer ve safra kesesi hastalıklarıyla mide, barsak ve göz hastalıklarına iyi gelmektedir.

Yılan Dirilten Madensuyu: Bitlisin Zeydan Mahallesiinde, Mutki yolu üzerindedir. Kaynaktan çıkan su miktarı saniyede 0,4 lt'dir. 14°C'e sıcaklıktaki bu su içme şeklinde kullanıldığında hazmı kolaylaştırmaktadır. Maden suyundan banyo uygulamalarıyla da yararlanılmaktadır (Törehan, 2007) .

Güroymak Budaklı Kaplıcası: Budaklı Köyü'ne 2 km mesafededir. Kaynak suyu 37.4-39°C sıcaklıkta, 12 lt/sn debisi vardır. Sodyumlu, magnezyumlu ve karbonatlı termal sular sınıfına girer. Kaplıca suyu renksiz berrak hidrojen sülfür kokuludur. Banyo havuzları vardır.

Germav Ilısu Kaynak Grubu: Güroymak Budaklı Köyü'ne 2,5 km uzaklıktadır. Suyun sıcaklığı 33 °C olup, 13 ayrı noktadan çıkış vardır. Karbonatlı termal sularındır ve hidrojen sülfür kokuludur. Kurulu herhangi bir tesis yoktur. Germav Ilısu Kaynağı, Budaklı Köyü'ne 4,5 km uzaklıktadır. Suyun sıcaklığı 36 °C olup, debisi 10 lt/sn dir. Sodyumlu, magnezyumlu ve karbonatlı termal su olup, hidrojen sülfür kokuludur. Kurulu herhangi bir tesis bulunmamakla beraber küçük bir havuz mevcuttur.

Aşağı Kılavuz Kaynak Grubu: Hizan ilçesi Aşağı Kılavuz Köy yolunda dere yakasındadır. Suyun sıcaklığı 18.2 °C olup, toplam debisi 0.3 lt/sn dir. Magnezyumlu, sodyumlu, demirli ve karbonatlı sulardır. Kurulu herhangi bir tesis bulunmamakla beraber doğal havuz mevcuttur.

Nemrut Ilısu Kaynak Grubu: Nemrut Krateri içindedir. Ilıkgöl kıyısında sıcaklık 38 °C olup bazı noktalarda 59 °C'ye çıkmaktadır. Sodyum ve bikarbonatlı termal sular sınıfına girmektedir. Nemrut Dağı kraterindeki bir kaynaktan çıkan suyun miktarı saniyede 0.03 lt'dir. Tesisi bulunmayan kaplıcanın 60°C sıcaklıktaki suyu, romatizma ve deri hastalıklarına iyi gelmektedir. Buhar tedavisi de ayrı bir özellik arz eder.

Simek Kaplıcası: Bitlis Bölük yazı Germav Köyü'ndedir. Sıcaklığı 40°C olup, debisi 0,1 lt/sn dir. Kurulu herhangi bir tesis bulunmamaktadır.

2.3.7. Kıyı Turizmi

Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü'nün üçte ikisi Bitlis sınırları içindedir. Gölün dışarıya akan bir ayağı olmadığından suyu acı, tuzlu ve sodalıdır. Van Gölü; yolcu ve yük taşıyan gemileri, iskele, ada, yarımada, koy ve körfezleri ile adeta bir denizi andırır. 600km. ye varan sahillerinin büyük bir bölümü doğal plaj niteliğindedir. Ayrıca; Nemrut Krater Gölü, Nazik Gölü, Arin ve Aygır Gölleri su sporları ve olta balıkçılığı için uygundur (bitlis.turizm.gov.tr, 10.09.2008).

Van Gölü, Bitlis ili sınırları içinde yaklaşık 215 km kıyı bandına sahip bulunmaktadır. Göl, iklim koşulları ve kıyı özelliklerinin elverdiği ölçüde kıyı turizmine elverişli bir doğal kaynak oluşturmaktadır. Van Gölü'nün deniz düzeyinden 1646m yükseklikte olması ve yörede kara iklimi koşullarının belirleyici olması gibi nedenlerle, kıyı turizmi mevsimi temmuz, ağustos ayları ile sınırlı kalmaktadır. Göl sularının sodalı olması kıyı turizmi açısından önemli bir dezavantaj oluşturmamaktadır (Sönmez, 2007: 35) .

Bitlis ilinin turizm kaynakları içinde, Van Gölü kıyı bandının oluşturduğu, kıyı turizmi olanakları özellikle yaz dönemi turizm mevsiminde il turizminde önemli bir potansiyel kaynak oluşturmaktadır. Van Gölünün su sıcaklığı değerleri ölçülmemiştir. Ancak gözlemlere göre temmuz ve ağustosta olumlu değerlere sahiptir. İklim koşullarının elverdiği durumlarda, haziran ayının ikinci yarısı ile eylül ayının birinci yarısı da kıyı turizmine olanak vermektedir. Bitlis ilinde kıyı turizminin 2 (en fazla 3 ay) gibi kısa sürmesi, ildeki turizm tesislerinin yıl içindeki doluluk oranlarının etkileyebilecek bir faktördür. Ancak, bölgeye yönelik kültürel turizm ve 3. yaş turizmi gibi faktörler nedeniyle, Doğu Anadolu Turu kapsamında nisan ayı başından ekim ayı sonuna kadar devam eden bir turizm mevsiminden söz etmek mümkündür (Sönmez, 2007:31-35).

Yaklaşık 530km kıyı uzunluğuna sahip olan Van Gölü çevresinde üç tip kıyı şekli görülmektedir. Bunlar: a) Basık ya da alçak kıyılar, b) Falezli kıyılar, c) Ana kaya veya taşlı kıyılar. Göl çevresindeki kıyıların %45 ini falezli kıyılar, % 37 sini alçak kıyılar, %18 ini ise ana kaya ve taşlı kıyılar oluşturmaktadır. Gölün güney kıyılarında ise bu oranlar büyük ölçüde değişmektedir. (Deniz,2007:424) .

Tablo 12. Van gölü kıyı nitelikleri

Kıyı oluşumu	Kıyı karakteri- niteliği	Sorunlar \ Olanaklar
Sığ sazlık bataklık kıyıları	Göl havzasındaki akarsu ağızlarındaki ovaların oluşturdukları kıyılardan Tatvan, Adilcevaz, Ahlat kıyıları sazlık-bataklıktır.	Turizm kullanımı açısından olumsuz
Dik ve kayalık kıyıları	Gölün güney kıyıları ile Adilcevaz-Ahlat ve Ahlat-Tatvan kıyı kesimlerinde hemen derinleşen kıyı niteliği, dik ve kayalık kıyı yapısı izlenir.	Kıyıya ulaşılabilirlik ve kullanım güçlüğü
Kumsallar	4-5 m genişliğindeki kumsallar, güneyde Reşadiye'nin batısında, Tatvan'ın kuzeyinde, Ahlat'ta ve Adilcevaz'ın doğu kesiminde devam etmektedir.	Rekreatif amaçlı kullanımı ve kıyı turizmi olanağı

Kaynak: Sönmez, 2007:37

Bitlis ilinde kıyı turizmine yönelik olarak turistlerin kullanımına sunulabilecek plajlardan bazıları şunlardır;

Tatvan Halk Plajı: Tatvan kentinin kuzeyinde, 1km. uzunluğundaki kıyı şeridinde yer almaktadır. Tamamen doğal plaj niteliğinde olup, alanda plaj tesisleri, giyinme-soyunma kabinleri ve günübirlik tesis yoktur. Kente yakın olması ve ulaşım bakımından elverişli bir konumda olması nedeniyle yaz aylarında yoğun olarak kullanılmaktadır.

Adilcevaz Kızıtaş Plajı: Adilcevaz kentinin 5km. batısında Kızıtaş mevkiinde, Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü şantiye alanında çevre düzenlemesi yapılmış plaj kabinleri inşa edilmiştir. Halkın ve turistlerin kullanımına açıktır. Doğal yapısı, kumsalı ve göl suyu özellikleri bakımından kullanıma elverişli bir durumdadır.

Ahlat Plajları: Ahlat kentinin doğu kesiminde uzanan doğal plajlar kumsalı ve doğal niteliklerinin yüksek olması nedeniyle yerli ve yabancı turistlerce kullanılmaktadır. Bunlardan, kente yakın olan kısımlarda, lokantalar ve plaj tesisleri de yer almaktadır.

Reşadiye Plajları: Reşadiye plajları kumsalın dar ve iri taneli olması nedeniyle olumsuz özellikler taşımakla birlikte, küçük koyları ve bitki örtüsü bakımından zengin çevre özellikleri nedeniyle çekicidir.

Van Gölü kıyı bandında yer alan ve çekiciliği olan bu plajlar dışında birçok doğal plaj bulunmaktadır. Ancak bunlar yerleşim alanlarından uzak ve ana ulaşım yollarından

kopuk olmaları nedeniyle yoğun olarak kullanılmamaktadır (Sönmez, 2007: 70). Van Gölü'nün güneyinde topografyanın elverişsiz olması nedeniyle her yerde sahile karayoluyla ulaşmak mümkün değildir. Yerleşilebilecek ve ziraat yapılabilecek alanların çok sınırlı olması nedeniyle, bu kıyılarda, fazla kırsal yerleşme de bulunmamaktadır. Bu nedenle, kıyı boyunca yol yapma zorunluluğu da oluşmamıştır. Zengin bir turizm potansiyeline sahip olan Van Gölü Havzası içerisinde, gölün güney kıyıları diğer kıyılarına oranla çok farklı bir doğal ortama sahiptir. Söz konusu farklılıklar arasında; dağların sahil şeridinde çok yakın olmasını, topografyanın ulaşım ve yerleşmeyi büyük ölçüde sınırlandırmasını, nüfus baskısının yeterince henüz hissedilmemiş olmasını, çok sayıda temiz ve bakir koyların bulunmasını, görsel manzara açısından ilgi çekici falezlerin varlığını, havzadaki tek ormanlık alanın burada bulunmasını ve çoğu yerde kıyılara ulaşımın sadece göl üzerinden yapılmasını sayabiliriz. Bu saha aynı zamanda tarihi yapılar açısından da oldukça zengindir. Özellikle, doğal güzelliğiyle ön plana çıkan bu alanın, kıyı planlaması ve kullanımının da farklı olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, burada, doğayla uyumlu, nüfus ve yerleşme baskısı yaratmayacak, sınırlı sayıda ve sınırlı sürede insanın ziyaret edebileceği, sürdürülebilir, eko turizm faaliyetinin geliştirilmesinin uygun olacaktır. Ayrıca, söz konusu kıyıların motorlu teknelerle günübirlik ziyaretini mümkün kılan düzenlemelerin, yöreye sosyoekonomik açıdan önemli katkılar sağlanacaktır (Deniz,2007:424).

2.3.8. Kongre, Fuar ve Festival Turizmi

Kongre turizmi insanların bilgi alışverişinde bulunmak amacı ile bir yerde toplanmasından kaynaklanan, yiyecek içecek, konaklama, eğlence ve toplantı aktivitelerinin tümüdür. Ayrıca katılan delegelerin gelir, kültür, eğitim ve sosyal yaşam bakımından üst seviyede ziyaretçiler olması sebebiyle kongre turizmi 'seçkinler turizmi' olarak ta adlandırılmaktadır (Aymankuy ve Sarıoğlan,2008, 241).

Tatvan'da 1969 yılından bu yana bölgesel ölçekte ticaret ve sanayi ürünlerinin sergilenmesi amacı ile "Tatvan Doğu Anadolu Fuarı" kurulmaktadır. Tatvan'ın doğu kesiminde açılan fuar 30 Haziran- 24 Temmuz arasında açık kalmaktadır. Her yıl birçok özel ve resmi firmanın katılımı ile gerçekleştirilen fuarı yaklaşık 250.000 kişi ziyaret etmektedir. Fuarda, sergileme etkinliklerinin yanı sıra, folklor gösterileri ve çeşitli

eğlence ve yeme-içme olanakları da bulunmaktadır.

Ahlat'ın kültürel tanıtım amacı ile 23–26 Ağustos tarihleri arasında, hafta boyunca Ahlat ilçesinde çeşitli kültürel ve sosyal faaliyetler yapılmaktadır. Ayrıca, 07–14 Ekim tarihleri arasında bir hafta boyunca, Adilcevaz'ın ve ceviz ürününün tanıtımı amacı ile çeşitli sosyal, kültürel faaliyetler yapılmaktadır. Festival kapsamında en iyi ceviz yetiştiriciliği ve en iyi ceviz reçeli yapımı yarışması düzenlenmekte ve ilçenin güzellikleri tanıtılarak ilçe ekonomisini canlandırmak amaçlanmaktadır (www.haberler.com/adilcevaz,24.09.2008).

Bitlis ilinde turizm açısından tanıtıma olumlu katkı yapması muhtemel olan bir etkinlikte tabiat anıtı olarak ilan edilmiş olan Nemrut Dağında gerçekleştirilen Nemrut Dağı Krater Gölü Yayla Şenliğidir. 07–14 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen şenlik kapsamında krater ağzında yer alan gölde çeşitli sportif aktiviteler yapılmaktadır. Şenlik süresince Nemrut Kalderası'nda bulunan buhar bacaları, Ilıkgöl ve buz mağaraları, çeşitli kuş türleri ve yöreye özgü bitki türleri gibi doğal güzellikler eşliğinde şenliğe katılanlar güzel vakit geçirmektedirler.

2.3.9. Dağ ve Doğa Yürüyüşü

Doğa yürüyüşleri şehirde boğulan insanlar için kaçış olanağı sunmaktadır. Yaylalara olan talebin artışına paralel olarak bu talepleri karşılamaya yönelik ticari sektörlerde gelişmektedir. Zaman zaman bunun sonucu olarak hızlı, plansız ve çirkin yapılaşma ortaya çıkabilmektedir (Kurdoğlu,2003: 95).

Bitlis ili bu anlamda şehrin gürültüsünden ve stresinden uzakta el değmemiş doğasıyla dağ ve doğa yürüyüşleri için önemli potansiyele sahip bir ildir. Çalışmamızın araştırma kısmında Bitlis ilinde alternatif turizm türleri kapsamında dağ ve doğa yürüyüşlerinin geliştirilmesinin yerel halk ve doğal çevre üzerindeki etkileri de irdelenmiştir.

Sağlıklı iklimde bulunma, gerek insan sağlığının korunması, gerekse o yörenin çekiciliği bakımından büyük önem taşır. Genel olarak güneşten yoksun, nemli, hava kirlenmesi bulunan yörelerde turizm hareketlerinin planlanması mümkün değildir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan çevre sorunları ve hava kirlenmesi, sağlıklı bir iklimde ve doğal çevrede bulunma gereksinmelerini ön plana çıkartır. Sağlıklı iklimde bulunma amacı güdülen yapılan dağ turizmi ve dağ sporları

hareketleri bakımından önemli olan ise, bu hareketlerin sürdürüldüğü ortamlarda; Havanın temiz oluşu, deniz seviyesinden yükseklik, güneşlilik, normal sıcaklık değerleri ve havadaki bağıl nem oranının insan bünyesine ve sağlığına yaptığı olumlu etkilerdir (Ülker,1992:3).

Bitlis ilinde doğayla barışık olarak yapılabilecek turizm çeşitlerinden biri olan dağ ve doğa yürüyüşü kapsamında Nemrut ve Süphan Dağına tırmanma olanakları mevcuttur.

Nemrut Dağı tırmanışına, dağın güneydoğu eteklerinde yeralan Tatvan'dan başlanır. Yaklaşık 4-5 saat süren normal bir yürüyüşten sonra Nemrut dağı kraterinin güney veya güneydoğu kenarına ulaşırlar. Bu noktaya varan dağcılar, Nemrut volkan dağının kraterini, ya da tabanı çöken bu kraterin oluşturduğu dünyaca ünlü Nemrut dağı kalderasını yukarıdan izleme olanağı bulurlar. Nemrut kraterine gezi ve tırmanış için en uygun zaman Haziran Temmuz-Ağustos ve Eylül aylarıdır. Özellikle güneydoğu ve doğu yüzlerinden doruk ve krater tırmanışı yapan dağcılar, yürüyüş boyunca Van gölünün doyulmaz güzelliklerini renk ve görüntülerini izleme olanağı bulurlar (Ülker,1992:162).

Sönmüş bir volkan dağı olan Süphan dağı normal eğimlerle yükselen bir topografyaya sahiptir. Bu nedenle dağa tırmanış (yükseklik dışında) teknik bir zorluk arz etmez. Normal zorluluk derecesinde dağ yürüyüşleri ile Süphan dağına (4058 m.) her yönden çıkış yapmak ve dağın doruğuna ulaşmak mümkündür. Van Gölünün batısında yükselen Süphan Dağının her dağcıyı etkileyen güzel bir manzarası vardır. Ancak gerek ulaşım kolaylıkları ve dağa yaklaşma olanaklarının elverişli olması, gerekse dağa çıkış sırasında görülen manzara güzellikleri bakımından Süphan Dağının doğu ve güney yamaçları gezi ve tırmanışlar bakımından daha çekici ve uygun koşullara sahip bulunmaktadır.

Süphan Dağına doğu yamacından tırmanış için önce, Adilcevaz Erciş karayolu üzerinde bulunan Aydınlar köyüne gidilir. Adilcevaz-Erciş karayolunun batısında yeralan Aydınlar köyünden sonra araba ile Kıçgıllı köyüne, oradan da Kızdağı'na çıkılır. İhtiyaç halinde Kıçgıllı köyünden mahalli dağ rehberi temin edilir. Asfalt bir yol bağlantısına sahip olan Adilcevaz-Aydınlar yaklaşık 25 km., Aydınlar-Kızdağı arası ise 10 km. dir. Süphan dağına gezi ve tırmanışa Kızdağı'ndan (2596 m.) başlanır. Yaklaşık 6-7 saatlik bir yürüyüşten sonra Süphan Dağının en yüksek noktası olan ve krater çukurluğunun

kuzeydoğu kesiminde yükselen Sandıktepe'ye (4058m.) ulaşılır. Dağcılar su ve kumanyalarını yanlarında taşırlar. Krater çukurluğu ve bu çukur için de yataklanmış buzul gölleri (Sirkler), buzkar ve yaklaşık 1,5km. uzunluktaki dağ buzulu geçildikten sonra aynı rotadan Kızdağı'na dönülür. Dönüş yaklaşık 3-4 saat sürer. Süphan dağına güney yamaçtan tırmanış yapmak isteyenlerin, önce dağın güneyinde yeralan Adilcevaz ilçe merkezine gitmeleri gerekir. Buradan otomobil ile Harmantepe köyüne çıkılır. Yaklaşık 2200 m. yükseklikte yer alan Harmantepe, 10 km. uzunlukta, normal bir stabilize yol ile Adilcevaz'a bağlıdır. Süphan dağı gezi ve doruk çıkışına Harmantepe köyünden başlanır. Yaklaşık 7-8 saat süren normal bir yürüyüş ve tırmanıştan sonra dağın ikinci yüksek tepesi olan Kırkşehit tepesine (4030m.) varılır. Bu gezi ve tırmanış sırasında da Süphan Dağının doruğunda yeralan krater çukuru, bu çukur üzerinde yükselmiş parazit volkan konileri ile krater tabanında yataklanmış Süphan Dağı buzulu, buz- kar ve buzul gölleri gezildikten sonra inişe geçilir. Çıkışta kullanılan rotadan tekrar Harmantepe köyüne dönülür, Dönüş yaklaşık 4-5 saat sürer (Ülker,1992:85) .

Süphan, 4058 metre yüksekliği ve volkanik ihtişamıyla uzaydan da fark edilebilir. İri kaya blokları ile kaplı zirvesinden Van Gölü ve Arin Gölünün manzarası eşliğinde inerken de çıkışta olduğu kadar güzel bir manzara vardır ancak zorlu bir dağ olan Süphan dan inişte dikkatli olunması gerekmektedir (Buğdaycı, 2001:78) .

2.3.10. Kuş Gözlemciliği

Özel ilgi turizmi kapsamında Bitlis ilinde geliştirilebilecek turizm çeşitlerinden bir tanesi de günümüzde ortaya çıkan yeni turizm alternatiflerinden biri olan kuş gözlemciliğidir. Özel ilgi turizmine katılanlar, turizm mevsimi dışında, hobilerinin gerektirdiği dönemlerde tatile çıkar. Örneğin kuş gözleme (ornitoloji) turuna katılacak bir kişi için dolu sezon olan yaz ayları yerine, kuşların göç ettiği, ilkbaharın başlangıcı ve sonbaharın sonlarına doğru seyahat etmek daha ilgi çekicidir. Özel ilgi turistleri, çevreye duyarlı, gittikleri ülkenin, dilini, kültürünü, geleneklerini tanımak isteyen ve bu nedenle mevcut yerleşim yerlerinde fazla lüks aramadan konaklayan, fiyat duyarlılığı yüksek olmayan, yaptığı seyahatten alacağı tatmin önemli olan turistlerdir. Kentlerde, kırlık ve ormanlık tarım ve sulak alanlarda yüzlerce türüyle karşılaşılan kuşlar, birçok ülkede sayısı yüzbinlerle ifade edilen kuş gözlemcisi tarafından gözlenmekte, böylece insanlar bir yandan kuşları ve doğayı tanıyarak çevre koruma bilincine sahip olurlarken

bir yandan da alternatif bir turizm hareketi oluşmaktadır. Çıkış noktası, çeşitli nedenlerle kuşları tanımak ve izlemek olan kuş gözlemciliği, yolculuk, konaklama ve diğer gereksinimlerin giderilmesi gibi ekonomik yönleriyle turizm ekonomisi içinde önem kazanmıştır (Türksoy ve Yürük,2008:260-261).

Kuş gözlemcileri yeteri kadar seyahat edince ve seyahat ettikleri bölgede konaklayınca, kuş gözlemciliği ticari hale gelmekte ve turizm endüstrisi için bir pazar oluşturmaktadır (Çakıcı ve Harman, 2006).

Bitlis ilinde de kuş gözlemciliği yapılabilecek sulak alanlar ve yeterli sayıda kuş türü mevcuttur. İldeki sulak alanlarda nesli tehlike altında olan kuş türlerine rastlamak ta mümkündür örneğin bunlardan biri dikkuyrutur (*Oxyura leucocephala*). Adını sürekli dik duran kuyruğundan alan ve özellikle kışın Türkiye'ye gelen bu sıra dışı ördeklerin bir kısmı üremek için de kalır. Bitlis ili sınırları içerisindeki Arin gölü dikkuyruk ördeklerinin ürediği ve yavrularını korkusuzca büyüttüğü alanlardan bir tanesidir. Arin gölü kıyılarında üreme ve yaşama imkanı bulan bir diğer türde 'uzunbacak' tır (*himantopus himantopus*). Özellikle Ahlat-Tatvan karayolunun çıkış noktasında bulunan vali uğur boran kuş cenneti de yine önemli kuş gözlem alanlarından birisidir (Özen, 2006:79) .

Türkiye'nin önemli sulak alanlarından Bitlis ilinde bulunanlar şunlardır; Batmış Gölü (3400 ha.), Nemrut Gölü (4500 ha.), Sodalı Göl-Arin Gölü (4387 ha.)Nazik Gölü (4000 ha.) ve Van Gölü(366715ha). Bu sulak alanlardan kuş gözlemcilerinin ilgisini çekebilecek önemli potansiyel mevcuttur (www.milliparklar.gov.tr, 28.11.2007).

BÖLÜM 3. ÖZEL VE KAMU SEKTÖR YÖNETİCİLERİNİN BİTLİS İLİ TURİZM POTANSİYELİNE YÖNELİK KANAATLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Bu bölümde araştırmanın yöntemine, araştırma tasarımına, evren ve örnekleme, araştırma için veri toplama aracının geliştirilmesi sürecine, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarına, verilerin nasıl toplandığına ve analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

İlin turizm arz kaynaklarını belirlemek için yapılan çalışmada, araştırılan problemin doğasına uygun yöntemlere ve süreçlere açık olmayı, titiz ve sistematik veri toplamayı ve veriye dayalı sonuçlara ulaşmayı amaçladık. Mevcut durumu ortaya koymaya yönelik betimsel bir araştırma olan bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket uygulanmıştır. Uygulanan anketlerin tamamı SPSS programında işlenmiş ve analizleri yapılmıştır. Anket sorularının çoğunluğunu kapalı uçlu sorular oluşturmaktadır. Yönetilmesi ve cevapların kaydedilmesi daha hızlı olması nedeniyle kapalı uçlu sorular tercih edilmiş ancak katılımcı cevaplarını kısıtlama ve yeni fikirlerin üretilmesine açık olmaması gibi nedenlerden dolayı beş adet açık uçlu soru ankete eklenmiştir. Katılımcı cevaplarını desteklemek amacıyla ankette yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla Bitlis'in üst düzey sosyal sınıfı içinde yer alan kamu ve özel sektör yöneticilerinin Bitlis'in turizmine ilişkin görüşleri alınmış ve yine bu görüşler yapılan mülakatlarla desteklenmiştir.

3.2. Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın tasarımı, araştırma sürecinde izlenecek yolun ve aşamaların önceden belirlenmesi açısından önemlidir. Birinci aşamada araştırma problemi çerçevesinde teorik araştırma sonucu araştırma değişkenlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ilk olarak literatür taraması yapılmış konu ile ilgili kitap, dergi, bildiriler taranmış daha sonra konu ile ilgili kavramlar tanımlanmış ve kavramlar arası ilişkiler üzerinde durularak teorik değişkenlerin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. İkinci aşamada benzer konularda yapılmış çalışmalara başvurularak değişkenler belirlenmiştir. Teorik olarak belirlenen değişkenler yeniden gözden geçirilerek araştırma ölçeği oluşturulmuştur.

3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Bitlisin üst düzey sosyal sınıfı içinde yer alan kamu ve özel sektör yöneticileridir. Araştırma süresince katılımcılarla birebir görüşülerek toplam 145 anket uygulanmış, mülakat ve yarı yapılandırılmış soru formu ile desteklenerek katılımcıların konu ile ilgili görüşleri alınmıştır.

Araştırmaya katılan kişiler Bitlis ilini yakından tanıyan ve turizm faaliyetleri ile ilgili sorulara cevap verebilecek olan kişilerden seçilmiştir. Bu bağlamda Turizm İl Müdürlüğü, il ve ilçe belediyeleri, kaymakamlıklar, ildeki öğretim görevlileri ile yatırım yapan iş adamları, Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı, il barosuna kayıtlı avukatlar, doktorlar ve öğretmenlerin bir kısmına uygulanmıştır.

3.4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinin araştırma amacı doğrultusunda tüm bilgileri toplamak için yeterli olduğu varsayılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin sorulara samimi ve içten cevap verdikleri varsayılmıştır.

Araştırma maddi imkanların elverdiği ölçüde ulaşabildiğimiz örneklem ile sınırlıdır. Araştırma sonucunda yapılacak olan çıkarımlar, araştırma yapıldığı zaman dilimi içerisinde topladığımız veriler ile sınırlıdır.

3.5. Anket Formunun Niteliği ve Anketin Güvenilirliği

Araştırma için veri toplama tekniği olarak anket tekniği ve yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Konu ile ilişkilendirilebilecek tezlerin taranmasında Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Dokümantasyon Merkezi veri tabanından faydalanılmıştır. Literatür taramasında araştırma konusu ile ilgili ve diğer illerde yapılmış turistik arzı belirlemeye yönelik çalışmalar değerlendirilerek soru hazırlamada yararlı olabilecek bilgiler biriktirilmiştir. Anket formunda 5'i demografik, 5'i açık uçlu ve 42 kapalı uçlu olmak üzere toplam 52 soru bulunmaktadır. Bitlis ili turizm arz kaynaklarını belirlemeye yönelik olan ankette likert tipi beşli derecelendirme ölçeği kullanılmıştır. Seçenekler 'tamamen katılıyorum (5)', 'çoğunlukla katılıyorum (4)', 'bazen katılıyorum (3)', 'nadiren katılıyorum (2)' ve 'hiçbir zaman katılmıyorum (1)' şeklindedir.

Anket sorularının güvenilirlik analizi aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu tabloya göre anketin güvenilirlik katsayısı 0,80'dir. 0.50 değerinin üzerinde olduğu için testin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeydedir.

Tablo 13. Güvenirlik analizi istatistikleri

Ölçeğin Cronbach's Alpha'sı: 0,80	Ort.	Std.S.	Değişken- Ölçek Korelasyonu	Değişken silindiğinde Cronbach's Alpha
Bitlis ilinin coğrafi konumu ve iklimi turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için elverişlidir.	3,79	1,04	0,39	0,78
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur.	3,15	1,27	0,17	0,79
Bitlis ilindeki alt yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.	2,03	1,17	0,14	0,79
Bitlis ilindeki üst yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.	2,19	1,11	0,24	0,79
Bitlis ili rekreasyon alanları ve öğren yerleri ile turizm faaliyetleri için özendiricidir.	3,72	1,13	0,27	0,78
Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyonudur.	4,45	0,77	0,38	0,78
Bitlis ilindeki konaklama işletmelerinin sayısı turizm faaliyetleri için yeterlidir.	2,06	1,13	0,39	0,78
Bitlis ilinde turizmin gelişebilmesi için daha çok tanıtım yapılmalıdır.	4,81	0,55	0,06	0,79
Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahiptir.	1,82	0,95	0,31	0,78
Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterlidir.	1,89	0,99	0,41	0,78
Bitlis ilinde turizm faaliyetleri açısından yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi yeterlidir.	2,23	1,10	0,32	0,78
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için yeni projelere ihtiyaç vardır.	4,90	0,40	0,13	0,79
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.	3,94	1,01	0,11	0,79
Rakiplere karşı avantaj sağlanabilmesi için alternatif turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir.	4,54	0,77	0,21	0,79
Turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için dağ\yayla\kültür\din turizmi türleri geliştirilmelidir.	4,74	0,51	0,25	0,79
Bölgede tekne turu, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi destekleyici turistik ürünler geliştirilmelidir.	4,70	0,72	0,36	0,78
Van gölünde deniz-kum eksenli sporlar yapılabilir.	4,63	0,73	0,42	0,78
Bitlis ilinde turizm yatırımları eksiktir.	4,43	1,04	0,16	0,79
İldeki doğal tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması için ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.	4,55	0,76	0,08	0,79
Alternatif turizm türlerinin geliştirilebilmesi ve yöre turizmindeki etkinliğinin artırılabilmesi için yeni projeler geliştirilmelidir.	4,79	0,58	0,11	0,79
İldeki konaklama tesisleri nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uyum göstermemektedir.	1,85	1,09	0,16	0,79

İle yakın olan Van ve Muş havaalanları turizm faaliyetleri açısından verimli şekilde kullanılamamaktadır.	3,89	1,06	0,05	0,79
Van'dan Bitlis'e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis'e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.	4,52	0,84	0,24	0,79
Bitlis ilinin yöresel yemekleri turizm açısından olumlu etki yaratacaktır.	4,29	0,88	0,45	0,78
Bitlis ilinin kent kimliğinde turizm ikinci planda kalmaktadır.	2,05	1,17	-0,01	0,80
Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır.	4,43	0,90	0,10	0,79
Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.	4,30	0,90	0,38	0,78
Küresel iklim değişikliğinin meydana getireceği sıcaklık artışı kış turizmi açısından Bitlis ilinin turizm potansiyeline olumlu etki yapacaktır.	3,13	1,41	0,16	0,79
Bitlis ilinde eko turizm için elverişli turistik ürün çeşitliliği ve çekim merkezi mevcuttur.	3,29	1,38	0,55	0,77
Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn: Selçuklu eserleri maketleri, ahlat bastonu, ceviz vb.)	3,83	1,15	0,43	0,78
Yöre halkının konukseverliği turizm hareketlerine olumlu katkı sağlayacaktır.	4,28	1,01	0,43	0,78
Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir.	4,72	0,70	0,24	0,79
Bakanlığın 2023 turizm stratejisinde açıklanan turizmde markalaşan kentler arasında Bitlis'in yer almaması il turizminin gelişimi açısından oldukça olumsuzdur.	4,22	1,11	0,32	0,78
İl genelinde fiziksel alt yapının yetersiz kalması turizm gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.	4,49	0,81	0,19	0,79
İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır.	2,44	1,24	0,22	0,79
Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir.	4,26	0,93	0,13	0,79
Bölgede turizmin geliştirilebilmesi tanıtım için sektör ve yerel yönetimler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları arasında sıkı bir iş birliği gerektirir.	4,71	0,67	0,40	0,78
Bölgeye olan turizm talebi daha çok tarihi ve kış turizmüne yöneliktir.	4,26	0,93	0,17	0,79
Turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması sonucu, alınan kararların uygulanamaması turizmi olumsuz yönde etkilemektedir.	4,42	0,72	0,33	0,78
Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler.	3,58	1,16	0,23	0,79
İpek yolunun tanıtımı ve pazarlaması ile daha fazla sayıda turist bölgeye çekilebilir.	4,20	0,91	0,49	0,78
Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır.	4,57	0,72	0,37	0,78

Araştırma sonuçlarının analizleri sırasında ortaya çıkan bulguların daha verimli şekilde yorumlanabilmesi açısından anket soruları aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

Bölgesel yeterlilik ile ilgili sorular

İlin turizm açısından mevcut durumunun net bir şekilde belirlenebilmesi için bu gruptaki sorular ile Bitlis ilinin turizm faaliyetleri açısından yeterli ve üstün yönleri ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Bitlis ili rekreasyon alanları ve ören yerleri ile turizm faaliyetleri için özendiricidir.
2. Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyondur.
3. Bitlis ilinin coğrafi konumu ve iklimi turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için elverişlidir.
4. Bitlis ilinin yöresel yemekleri turizm açısından olumlu etki yaratacaktır.

Bölgesel yetersizlikler ile ilgili sorular

Bu gruptaki sorular ile Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişimini sınırlayan öncelikli faktörlerin neler oldukları ve ilde turizm faaliyetlerinin gelişimini olumsuz yönde etkileyen etmenler ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Bitlis ilindeki alt yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.
2. Bitlis ilindeki üst yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.
3. Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır.
4. İl genelinde fiziksel alt yapının yetersiz kalması turizm gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir
5. Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir
6. Bakanlığın 2023 turizm stratejisinde açıklanan turizmde markalaşan kentler arasında Bitlis'in yer almaması il turizminin gelişimi açısından oldukça olumsuzdur.
7. Bitlis ilinin kent kimliğinde turizm ikinci planda kalmaktadır.

8. Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.
9. Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir.

Geliştirme potansiyeli ile ilgili sorular

Bu gruptaki sorular ile Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi için önem arz eden konular ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Bitlis ilinde turizmin gelişebilmesi için daha çok tanıtım yapılmalıdır.
2. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için yeni projelere ihtiyaç vardır.
3. Yöre halkının konukseverliği turizm hareketlerine olumlu katkı sağlayacaktır.

Koordinasyon ve planlama ile ilgili sorular

Bu gruptaki sorular ile Bitlis ilinde turizm faaliyetleri ile ilgili koordinasyon ve planlamada ki aksayan yönlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1. İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır.
2. Turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması sonucu, alınan kararların uygulanamaması turizmi olumsuz yönde etkilemektedir.
3. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.

Turizm işletmelerinin sayısal yeterliliği ile ilgili sorular

Bu gruptaki sorular ile ildeki turizm işletmelerinin talebi karşılayacak doğrultuda olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Bitlis ilindeki konaklama işletmelerinin sayısı turizm faaliyetleri için yeterlidir.
2. İldeki konaklama tesisleri nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uyum göstermemektedir.
3. Bitlis ilinde turizm yatırımları eksiktir.

Turizm hizmet kalitesi ile ilgili sorular

Bu gruptaki önermeler ile Bitlis ilindeki turizm işletmelerinin hizmet kalitesi hakkında katılımcıların görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahiptir.
2. Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterlidir
3. Bitlis ilinde turizm faaliyetleri açısından yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi yeterlidir.

Ulaşım ile ilgili sorular

Bu gruptaki sorular ildeki ulaşım imkanlarının turizm faaliyetlerine olan etkileri hakkında katılımcıların görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır. Ulaşım imkanlarının turizm faaliyetlerinin gelişimi açısından önemi göz önünde tutularak bu konuda katılımcıların görüşleri anket sonunda katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorular ile daha ayrıntılı biçimde alınmaya çalışılmıştır.

1. İldeki doğal tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması için ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.
2. Van'dan Bitlis'e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis'e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.
3. İle yakın olan Van ve Muş havaalanları turizm faaliyetleri açısından verimli şekilde kullanılamamaktadır.
4. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur.

Tanıtım ile ilgili sorular

Bu gruptaki önermeler ile Bitlis ilinde turizmin geliştirilebilmesi için gerekli olan tanıtım faaliyetlerinin ne derece etkin olduğu hakkında katılımcıların görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır.

2. Bölgede turizmin geliştirilebilmesi ve tanıtım için sektör ve yerel yönetimler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları arasında sıkı bir iş birliği gerektirir.

Turistik ürün çeşitliliği ile ilgili sorular

Bu gruptaki önermeler ile Bitlis ilinde var olan ve oluşturulabilecek turistik ürün çeşitleri hakkında katılımcıların görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için dağ\yayla\kültür\din turizmi türleri geliştirilmelidir.
2. Alternatif turizm türlerinin geliştirilebilmesi ve yöre turizmindeki etkinliğinin arttırılabilmesi için yeni projeler geliştirilmelidir.
3. Bitlis ilinde eko turizm için elverişli turistik ürün çeşitliliği ve çekim merkezi mevcuttur.
4. Bölgede tekne turu, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi destekleyici turistik ürünler geliştirilmelidir.
5. Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn: Selçuklu eserleri maketleri, ahlat bastonu, ceviz vb.)
6. Rakiplere karşı avantaj sağlanabilmesi için alternatif turizm kapsamında ürünler de geliştirilmelidir.
7. Van gölünde deniz-kum eksenli sporlar yapılabilir.
8. Bölgeye olan turizm talebi daha çok tarihi ve kış turizmine yöneliktir.
9. İpek yolunun tanıtımı ve pazarlaması ile daha fazla sayıda turist bölgeye çekilebilir.
10. Küresel iklim değişikliğinin meydana getireceği sıcaklık artışı kış turizmi açısından Bitlis ilinin turizm potansiyeline olumlu etki yapacaktır.

Güvenlik ile ilgili sorular

Bu bölümde turizm faaliyetleri kapsamında ile gelen turistlerin konaklamaları ve seyahatleri esnasında herhangi bir güvenlik sorunu ile karşılaşmış ve karşılaşmadıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Güvenlik ihtiyacının turizm faaliyetleri üzerindeki etkisi göz önünde tutularak anket sonundaki açık uçlu sorularda bu konudaki görüşleri katılımcılara daha ayrıntılı şekilde tekrar sorulmuş ve görüşleri alınmıştır.

1. Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler.

Bu sorularla ilave olarak ankete katılan kişilerin görüşlerini daha ayrıntılı biçimde alabilmek için katılımcılara 5 adet açık uçlu soru yöneltilmiş ve Bitlis ili turizm arzı ile ilgili sorulara yönelik görüşlerini ayrıntılı biçimde belirtmeleri istenilmiştir. Bu sorular aşağıda sıralanmıştır.

1. Bitlis iline havaalanı yapılması, bu bölgedeki turizm faaliyetlerini nasıl etkiler?
2. Sizce bölgeye gelen turistlerin kullanması gereken ulaşım yolu hangisi olmalıdır. Neden?
3. Bölgenin mevsimlere göre farklı turizm arzı var mıdır? Bu arz nasıl talebe dönüştürülebilir?
4. Bitlis ilinin ve bölgenin turizm faaliyetleri açısından yeterince güvenli olduğunu düşünüyor musunuz? Bu konuda ilave olarak yapılacaklar şeyler var mıdır, lütfen belirtiniz?
5. Sizce Bitlis ilinin turizm açısından geliştirilmesi için anket soruları dışında yapılması gerekenler nelerdir? Düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?

3.6. Araştırmanın Bulguları

Araştırmada elde edilen anket verileri SPSS15,0 (Statistical Package for the Social Sciences Software) programına girilerek analizleri yapılmış ve sonuçlar bu programdaki analiz yöntemleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

3.6.1. Demografik Bulgular

Araştırma örneklemini hakkında bilgi vermek amacıyla demografik veri toplama ölçeği ile toplanan veriler bu bölümde frekans ve yüzdeleri ile ele alınacaktır.

Tablo 14. Katılımcıların cinsiyet durumuna göre dağılımı

Cinsiyet	n	%
Bay	120	82,8
Bayan	25	17,2
Toplam	145	100,0

Tablo 14.'de araştırmaya katılan kişilerin cinsiyet durumuna göre dağılımları gösterilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılan kişilerin %82,8'lik kesimi yani 120 kişisini erkekler, %17,2'lik kesimini yani 25 kişisini bayanlar oluşturmaktadır. Bu rakamlardan görüldüğü üzere ankete katılan kişilerin büyük bölümünü erkek katılımcılardan oluşturmaktadır.

Tablo 15. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim	n	%
Lise	18	12,4
nlisans	11	7,6
Lisans	98	67,6
Lisansüstü	18	12,4
Toplam	145	100,0

Tablo 15'de araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımları gösterilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılan kişilerin %12,4' lise eğitimi, %7,6'sı nlisans eğitimi, %67,6'sı lisans eğitimi ve %12,4' lisansüstü eğitim almıştır.

Tablo 16. Katılımcıların meslek gruplarına (kamu – zel) göre dağılımı

Meslek	Frekans	%
Özel sektör	44	30,3
Kamu sektörü	101	69,7
Toplam	145	100,0

Tablo 16'da araştırmaya katılan kişilerin meslek gruplarına göre dağılımını kamu ve özel sektör olarak sınırlandırılmış Şekilde gösterilmektedir. Bu tabloya göre katılımcıların %30,3'n özel sektör çalışanları, %69,7'sini kamu çalışanları oluşturmaktadır. Tablodan da anlaşıldığı gibi ankete katılan kişilerin çoğu kamu personelidir.

Tablo 17. Katılımcıların mesleki tecrübelerine göre dağılımı

Mesleki tecrübe	n	%
1 yıldan az	9	6,2
1–4 yıl	38	26,2
5–9 yıl	33	22,8
10–14 yıl	24	16,6
15 yıl ve st	41	28,3
Toplam	145	100,0

Tablo 17’de araştırmaya katılan kişilerin mesleki tecrübelerine göre dağılımlarına yer verilmiştir. Bu tabloya göre katılımcıların %6,2’sinin mesleki tecrübesi 1yıldan az, %26,2’sinin mesleki tecrübesi 1-4 yıl arası, %22,8’inin mesleki tecrübesi 5-9 yıl arasında, %16,6’sının mesleki tecrübesi 10-14 yıl arasında ve %28,3’ünün mesleki tecrübesi 15 yıl ve üstündedir.

3.6.2. Özel ve Kamu Sektör Yöneticilerinin Bitlis İli Turizm Potansiyeline Yönelik Kanaatlerine ilişkin bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan kişilerin Bitlis ili turizm arz kaynaklarına ilişkin önermeler verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Bu önermelere verilen cevapların daha ayrıntılı biçimde incelenebilmesi analiz sonuçları katılımcılara yöneltilen açık uçlu soruların cevapları ile desteklenmiştir.

3.6.2.1. Bölgesel Yeterlilik İle İlgili Görüşler

Bitlis ilinin turizm açısından yeterliliklerinin incelendiği bu grupta toplam dört önermenin yüzde ve frekans dağılımları incelenmiştir. İlin turizm açısından mevcut durumunun ortaya çıkartılabilmesi ve gelecekte yapılabilecekler hakkında fikir vermesi açısından bu bölümdeki önermelere yönelik analizler önem taşımaktadır.

Tablo 18. Bölgesel yeterlilik ile ilgili görüşler

		Tamamen	oğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Bitlis ilinin coğrafi konumu ve iklimi turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için elverişlidir.	n	39	59	30	12	5	3,79	1,04
	%	26,9	40,7	20,7	8,3	3,4		
Bitlis ili rekreasyon alanları ve ren yerleri ile turizm faaliyetleri için özendiricidir.	n	44	44	35	16	6	3,72	1,13
	%	30,3	30,3	24,1	11,0	4,1		
Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyonudur.	n	86	42	13	4	0	4,45	0,77
	%	59,3	29,0	9,0	2,8	0		
Bitlis ilinin yöresel yemekleri turizm açısından olumlu etki yaratacaktır.	n	75	44	20	5	1	4,29	0,88
	%	51,7	30,3	13,8	3,4	0,7		

“Bitlis ilinin coğrafi konumu ve iklimi turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için elverişlidir” önermesinin frekans dağılımına bakıldığında; Araştırmaya katılan kişilerin

%26,9'u bu önermeye tamamen katılıyorum seçeneğini işaretledikleri, %40,7'si çoğunlukla katılıyorum seçeneğini işaretledikleri, %20,7'si bazen katılıyorum seçeneğini işaretledikleri, %8,3'ü nadiren katılıyorum seçeneğini işaretledikleri ve %3,4'ünün asla katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu durumda Bitlis ilinin coğrafi konumunun ve ikliminin turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için elverişli olduğunu söyleyebiliriz. Bitliste turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi ve turizm talebinin ile çekilebilmesi açısından coğrafi konum ve iklimi önemli etmenlerdir.

“Bitlis ili rekreasyon alanları ve ören yerleri ile turizm faaliyetleri için özendiricidir” önermesinin yüzde dağılımlarına bakıldığında; katılımcıların %30,3'ü tamamen katılıyorum seçeneğini, yine katılımcıların %30,3'ü çoğunlukla katılıyorum seçeneğini, %24,1'i bazen katılıyorum, %11'i nadiren katılıyorum ve %4,1'i de asla katılmıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu durumda Bitlis ilinin rekreasyon ve ören yerleri katılımcılar tarafından turizm faaliyetleri için özendirici görülmektedir.

“Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyonudur” önermesinin yüzde dağılımlarına bakıldığında; araştırmaya katılan kişilerin %59,3'ü tamamen katılıyorum, %29'u çoğunlukla katılıyorum, %9'u bazen katılıyorum ve %2,8'i de nadiren katılıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu durumda Bitlis ilinin kültürü ve tarihi birikimi ile önemli bir turizm potansiyeline sahip olduğunu söyleyebiliriz. Turistler geçmişte yaşamış olan insanların yaşam tarzlarına ilişkin bilgiler edinmek ve günümüzde yaşayan insanların farklı yaşam tarzlarını geleneklerini öğrenme kamacıyla tarihi ve kültürel değerlere sahip yörelere seyahat ederler. Bitlis ili geçmiş medeniyetlerin izlerini taşıyan tarihi dokusu, yapılan kazılar sonucu ortaya çıkartılan tarihi eserleri ve folklorik özellikleri açısından çekiciliklere sahiptir. Sahip olduğu bu çekicilikler ile kültür turizminde önemli bir kent olabilecektir.

“Bitlis ilinin yöresel yemekleri turizm açısından olumlu etki yaratacaktır” önermesinin yüzde dağılımlarına bakıldığında; katılımcıların %51,7'sinin tamamen katılıyorum,%30,3'ünün çoğunlukla katılıyorum, %13,8'inin bazen katılıyorum, %3,4'ünün nadiren katılıyorum ve %0,7'sinin de asla katılmıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu durumda Bitlis ilinin yöresel yemeklerinin turizm açısından olumlu etki yapacağını söyleyebiliriz. Turistler gittikleri yerlerde farklı kültürleri tanımayı amaçlarlar. Bitlis yöresi yemek kültürü açısından zengin ve ilgi çekici bir potansiyele

sahiptir. Bitlis yemeklerini özgün kılan temel özellik ilin coğrafi konumu dolayısıyla, Doğu Anadolu, Kuzeybatı İran Bölgesi ile güneyde Yukarı Mezopotamya arasında olması ve bu coğrafi bölgelerin geleneksel mutfak kültürünün de bir sentezini yansıttığıdır. Yöresel yemeklerin bir özelliği de geçmişte yaşamış medeniyetlerden izler taşımasıdır. Yöre yemekleri lezzetlerinin yanı sıra bu özelliklerinden ötürü turistlerin ilgisini çekecekler ve il tanıtımına katkı sağlayabileceklerdir.

3.6.2.2. Bölgesel Yetersizlikler İle İlgili Görüşler

İlin turizminin etkin bir şekilde gelişiminin sağlanabilmesi açısından Bitlis ilinin turizm açısından yetersizliklerinin ortaya konması gerekmektedir. Bitlis ilinin turizm açısından yetersizliklerinin incelendiği bu grupta toplam dokuz önermenin yüzde dağılımları incelenmiştir.

“Bitlis ilindeki alt yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %4,8’i tamamen katılıyorum, %8,3’ü çoğunlukla katılıyorum, %15,9’u bazen katılıyorum, %27,6’sı nadiren katılıyorum ve %43,4’ü asla katılmıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu bu önermeye katılmamıştır bu da göstermektedir ki Bitlis ilinde alt yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yeterlidir. Ancak katılımcılarla birebir yapılan mülakatlarda alt yapının turizm faaliyetlerinin gelişimi için yeterli olmadığı konusunda görüşler ortaya çıkmıştır. İlin turizm açısından cazibe merkezi olabilmesi için doğal ve kültürel çekicilikler tek başına yeterli olmamaktadır. Bu çekiciliklerin yanında turizm işletmelerinin varlığı da gereklidir. Ancak alt yapı açısından eksikliklerin olduğu bir yöre turizm yatırımları açısından maliyetlerin yüksek olması sebebi ile cazip bulunmamaktadır. Bu durum Bitlis iline yönelik yatırımları engelleyici bir etmen olarak göze çarpmaktadır.

“Bitlis ilindeki üst yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %4,1’i tamamen katılıyorum, 8,3’ü çoğunlukla katılıyorum, %23,4’si bazen katılıyorum ve %31’i nadiren katılıyorum ve %31,1’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılara göre Bitlis ilinde üst yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yeterlidir.

“Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların 63,4’ü tamamen katılıyorum, %22,1’i çoğunlukla katılıyorum, %9,7’si bazen katılıyorum ve %3,4’ü nadiren katılıyorum ve %1,4’ü asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılara göre Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır. Turizm faaliyetlerinin gelişimi için eğlence ve animasyon uygulamalarının artırılması gerekmektedir.

Tablo 19. Bölgesel yetersizlikler ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Bitlis ilindeki alt yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.	n	7	12	23	40	63	2,03	1,17
	%	4,8	8,3	15,9	27,6	43,4		
Bitlis ilindeki üst yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.	n	6	12	34	45	48	2,19	1,11
	%	4,1	8,3	23,4	31,0	31,1		
Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır.	n	92	32	14	5	2	4,43	0,90
	%	63,4	22,1	9,7	3,4	1,4		
İl genelinde fiziksel alt yapının yetersiz kalması turizm gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.	n	93	36	11	4	1	4,49	0,81
	%	64,1	24,8	7,6	2,8	0,7		
Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir.	n	73	46	19	4	3	4,26	0,93
	%	50,3	31,7	13,1	2,8	2,1		
Bakanlığın 2023 turizm stratejisinde açıklanan turizmde markalaşan kentler arasında Bitlis’in yer almaması il turizminin gelişimi açısından oldukça olumsuzdur.	n	81	34	19	3	8	4,22	1,11
	%	55,9	23,4	13,1	2,1	5,5		
Bitlis ilinin kent kimliğinde turizm ikinci planda kalmaktadır.	n	8	9	28	37	63	2,05	1,17
	%	5,5	6,2	19,3	25,5	43,4		
Bitlis ili Doğu Anadolu’yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.	n	76	44	19	4	2	4,30	0,90
	%	52,4	30,3	13,1	2,8	1,4		
Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir.	n	117	21	3	2	2	4,72	0,70
	%	80,7	14,5	2,1	1,4	1,4		

“İl genelinde fiziksel alt yapının yetersiz kalması turizm gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların 64,1’i tamamen katılıyorum, %24,8’i çoğunlukla katılıyorum, %7,6’si bazen katılıyorum ve %2,8’i nadiren katılıyorum ve %0,7’si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu durumda Bitlis ili ve ilçelerinde turizm faaliyetlerinin gelişimi için oldukça önemli olan fiziksel alt yapı olanaklarının yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Turizmden önemli beklentileri olan ilde fiziksel alt yapının turizm gelişimine elverecek derecede iyileştirmesi gerekmektedir.

“Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %50,3’ü tamamen katılıyorum, %31,7’si çoğunlukla katılıyorum, %13,1’i bazen katılıyorum ve %2,8’i nadiren katılıyorum ve %2,1’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu dağılıma göre Bitlis ilinin turizmden daha fazla pay alabilmesi için kendine özgü imaj yaratıp turizmde markalaşması gerekmektedir, bu başarılmadığı takdirde il turizm hareketlerinden yeterince pay alamayacaktır. Sahip olduğu turistik çekiciliklere karşın Bitlis ilinin turizmde markalaşmamış olması doğrusu bir kayıp olarak nitelendirilebilir. Kitle turizmine yönelik talebin alternatif turizm türlerine kaydığı şu günlerde Bitlis ilinin farklılıkları ön plana çıkartılarak ile yönelik turizm talebi arttırılabilecektir.

“Bakanlığın 2023 turizm stratejisinde açıklanan turizmde markalaşan kentler arasında Bitlis’in yer almaması il turizminin gelişimi açısından oldukça olumsuzdur” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %55,9’u tamamen katılıyorum, %23,4’ü çoğunlukla katılıyorum, %13,1’i bazen katılıyorum ve %2,1’i nadiren katılıyorum ve %5,5’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bir önceki önermeyle de ilişkili olan bu önermede Bitlis ilinin turizm faaliyetlerinden daha fazla yararlanabilmesi için markalaşması gerekliliğini ve turizmde markalaşan kentler arasında yer almamasının il turizm gelişimi açısından oldukça olumsuz bir durum olduğunu ortaya koymaktadır.

“Bitlis ilinin kent kimliğinde turizm ikinci planda kalmaktadır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %5,5’i tamamen katılıyorum, %6,2’si çoğunlukla katılıyorum, %19,3’ü bazen katılıyorum %25,5’i nadiren katılıyorum ve %43,4’ü asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu bu önermeye asla katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu dağılımdan da anlaşıldığı gibi Bitlis ilinin kent kimliğinde turizm birinci plandadır. Katılımcıların bu önermeye yönelik yaptıkları açıklamalarda Bitlis ilinin turizm sektöründen büyük beklentileri olduğu doğrultusundadır.

“Bitlis ili Doğu Anadolu’yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %52,4’ü tamamen katılıyorum, %30,3’ü çoğunlukla katılıyorum, %13,1’i bazen

katılıyorum ve %2,8'i nadiren katılıyorum ve %1,4'ü asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergahlarında Bitlis ilinin transit geçiş noktası olduğunu ve bu turlardan yeterince yararlanamadığını söyleyebiliriz. Geçmişte önemli bir ticaret yolu olan 'ipek yolu' üzerinde bulunan ilin bu durumu dikkat çekicidir.

“Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %80,7'si tamamen katılıyorum, %14,5'i çoğunlukla katılıyorum, %2,1'i bazen katılıyorum ve %1,4'ü nadiren katılıyorum ve yine %1,4'ü asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan 145 kişiden 138'i yani %95,2 gibi büyük bir çoğunluğu bu önermeye tamamen ve çoğunlukla katıldıklarını belirterek Van gölü ve Bitlis deresindeki kirliliğin turizm faaliyetleri açısından ortaya çıkartacağı olumsuz sonuçlara dikkat çekmeye çalışmışlardır. Fiziksel alt yapı açısından eksiklikler bulunan ilde kanalizasyon arıtma yapılmaksızın kent dışından Van Gölüne ve kent içinden geçen Bitlis deresine boşaltılmaktadır. Bu durum Van Gölünde ve kentin içinden geçen dereye kirliliğe yol açmakta ve turizm çekiciliği açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca Van Gölüne özgü olan İnci Kefalinin bilinçsizce avlanması ve göldeki kirliliğin artması endemik bir tür olan bu balığın neslini tehlike altına sokacaktır.

3.6.2.3.Geliştirme Potansiyeli İle İlgili Görüşler

İlin turizminin etkin bir şekilde gelişiminin sağlanabilmesi açısından Bitlis ilinin turizm açısından öncelikli olarak yapılması gerekenleri belirlenmesi gerekmektedir. Bitlis ilinin turizm açısından geliştirme potansiyelinin incelendiği bu grupta yer alan üç önermenin frekans dağılımları incelenmiştir.

“Bitlis ilinde turizmin gelişebilmesi için daha çok tanıtım yapılmalıdır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %86,2'si tamamen katılıyorum, %11'i çoğunlukla katılıyorum, %1,4'ü bazen katılıyorum ve %0,7'si nadiren katılıyorum ve yine %0,7'si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu da gösteriyor ki Bitlis ilinde turizmin gelişimi için yapılan tanıtım faaliyetleri yetersiz kalmaktadır. Sahip olduğu turizm çekiciliği ne kadar fazla olursa olsun eğer bu değerler insanlar tarafından

bilinmezse bir anlam ifade etmeyecektir. İl turizminin gelişimi için tanıtım alanında daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Tablo 20. Geliştirme potansiyeli ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Bitlis ilinde turizmin gelişebilmesi için daha çok tanıtım yapılmalıdır.	n	125	16	2	1	1	4,81	0,55
	%	86,2	11,0	1,4	0,7	0,7		
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için yeni projelere ihtiyaç vardır.	n	135	7	2	1	0	4,90	0,40
	%	93,1	4,8	1,4	0,7	0		
Yöre halkının konukseverliği turizm hareketlerine olumlu katkı sağlayacaktır.	n	81	39	14	7	4	4,28	1,01
	%	55,9	26,9	9,7	4,8	2,8		

“Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için yeni projelere ihtiyaç vardır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %93,1’i tamamen katılıyorum, %4,8’i çoğunlukla katılıyorum, %1,4’ü bazen katılıyorum ve %0,7’si nadiren katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğu Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişimi için mevcut projelerin yetersiz olduğu ve yeni projelere ihtiyaç duyulduğu görüşünde birleşmişlerdir.

“Bitlis Yöre halkının konukseverliği turizm hareketlerine olumlu katkı sağlayacaktır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %55,9’u tamamen katılıyorum, %26,9’u çoğunlukla katılıyorum, %9,7’si bazen katılıyorum ve %4,8’i nadiren katılıyorum ve %2,8’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu dağılımdan hareketle Bitlis ilinde yerel halkın konuksever davranışları turizm hareketlerine olumlu katkılar sağlayacaktır.

3.6.2.4. Koordinasyon ve Planlama İle İlgili Görüşler

Bu grupta Bitlis ilindeki turistik arz kaynaklarından verimli bir şekilde kullanımı için gerekli olan koordinasyon ve planlamaya ilişkin faaliyetler ile ilgili sorular yönelik katılımcı cevapları incelenmiştir.

Tablo 21. Koordinasyon ve planlama ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır.	n	14	14	31	49	37	2,44	1,24
	%	9,7	9,7	21,4	33,8	25,5		
Turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması sonucu, alınan kararların uygulanamaması turizmi olumsuz yönde etkilemektedir.	n	78	53	11	3	0	4,42	0,72
	%	53,7	36,6	7,6	2,1	0		
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.	n	52	47	35	8	3	3,94	1,01
	%	35,9	32,9	24,1	5,5	2,1		

“İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %9,7’si tamamen katılıyorum, %9,7’si çoğunlukla katılıyorum, %21,4’ü bazen katılıyorum, %33,8’i nadiren katılıyorum ve %22,5’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan çoğunluğu bu önermeye katılmamışlardır. Bu önermeye katılım dereceleri incelendiğinde Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişmesinde kamu ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki olmadığı görüşü ortaya çıkmaktadır.

“Turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması sonucu, alınan kararların uygulanamaması turizmi olumsuz yönde etkilemektedir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %53,7’si tamamen katılıyorum, %36,6’sı çoğunlukla katılıyorum, %7,6’sı bazen katılıyorum ve %2,1’i nadiren katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu da göstermektedir ki Bitlis ilinde turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması sonucunda alınan kararların kısmen veya tamamen uygulanamaması ilde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

“Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %35,9’u tamamen katılıyorum, %32,9’u çoğunlukla katılıyorum, %24,1’i bazen katılıyorum, %5,5’i nadiren katılıyorum ve %2,1’i asla katılmıyorum şeklinde

görüş bildirmişlerdir. Bu da göstermektedir ki ilde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği mevcuttur.

3.6.2.5. Turizm Hizmet Kalitesi İle İlgili Görüşler

Bu grupta yer alan önermeler ile turizm faaliyetlerinin gelişimi için oldukça önemli olan hizmet kalitesinin yeterli olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla katılımcıların Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personelin eğitim durumu, konaklama tesislerinin ve yiyecek içecek tesislerinin hizmet kalitesi ile ilgili üç önerme hakkındaki görüşleri alınmıştır.

“Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahiptir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %2,1’i tamamen katılıyorum, %2,8’i çoğunlukla katılıyorum, %16,6’sı bazen katılıyorum, %32,4’ü nadiren katılıyorum ve %46,2’si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcı görüşlerinin de açıkça ortaya koyduğu gibi Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahip değildir, bu da ildeki turizm hizmet kalitesini düşürmektedir.

Tablo 22. Turizm hizmet kalitesi ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahiptir.	n	3	4	24	47	67	1,82	0,95
	%	2,1	2,8	16,6	32,4	46,2		
Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterlidir.	n	4	6	22	51	62	1,89	0,99
	%	2,8	4,1	15,2	35,2	42,8		
Bitlis ilinde turizm faaliyetleri açısından yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi yeterlidir.	n	1	10	69	55	10	2,23	1,10
	%	0,7	6,9	47,6	37,9	6,9		

“Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterlidir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %2,8’i tamamen katılıyorum, %4,1’i çoğunlukla katılıyorum, %15,2’si bazen katılıyorum, %35,2’si nadiren katılıyorum ve %42,8’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu bu önermeye katılmadıklarını belirtmişlerdir bu da gösteriyor ki Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterli değildir.

“Bitlis ilinde turizm faaliyetleri açısından yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi yeterlidir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %0,7’si tamamen katılıyorum, %6,9’u çoğunlukla katılıyorum, %47,6’sı bazen katılıyorum, %37,9’u nadiren katılıyorum ve %6,9’u asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu bu önermeye bazen katıldıklarını belirtmişlerdir, bu da göstermektedir ki katılımcıların çoğunluğu ildeki yiyecek-içecek hizmet kalitesi hakkında kararsız kalmışlardır. Bu kararsızlığın sebebi yemeklerin lezzetli ancak yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi açısından yetersiz olmalarıdır. Ayrıca ilde turizm belgeli yiyecek içecek işletmesinin bulunmaması önemli bir eksikliklerdir.

3.6.2.6. Ulaşım İle İlgili Görüşler

Bu bölümde turizmin temel unsurlarından birisi olan ulaşım imkanlarının incelenmesi, mevcut durumun ve ulaşım imkanlarının geliştirilebilmesi için yapılması gerekenlerin belirlenmesi amacı ile katılımcıların görüşleri alınmıştır.

Tablo 23. Ulaşım ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
İldeki doğal tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması için ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.	n	99	32	9	5	0	4,55	0,76
	%	68,3	22,1	6,2	3,4	0		
Van’dan Bitlis’e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis’e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.	n	98	33	9	2	3	4,52	0,84
	%	67,6	22,8	6,2	1,4	2,1		
İle yakın olan Van ve Muş havaalanları turizm faaliyetleri açısından verimli şekilde kullanılamamaktadır.	n	53	41	36	12	3	3,89	1,06
	%	36,6	28,3	24,8	8,3	2,1		
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur.	n	21	45	34	25	20	3,15	1,27
	%	14,5	31,0	23,4	17,2	13,8		

“İldeki doğal tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması için ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi gerekmektedir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %68,3 tamamen katılıyorum, %22,1’i çoğunlukla katılıyorum, %6,2’si bazen katılıyorum, %3,4’ü nadiren katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu önermeye asla katılmıyorum diyen katılımcı bulunmamaktadır. Buna göre ilin sahip

olduğu tarihi ve kültürel değerlerin turizm faaliyetleri çerçevesinde kullanımı için il genelinde ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi gerekmektedir

“Van’dan Bitlis’e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis’e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %67,6’sı tamamen katılıyorum, %22,8’i çoğunlukla katılıyorum, %6,2’si bazen katılıyorum, 1,4’ü nadiren katılıyorum ve %2,1’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bitlis ilinde havaalanı olmaması ulaşım açısından turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Bu olumsuzluğu en az seviyeye indirebilmek için Van havaalanından daha verimli faydalanmanın yolları aranmalıdır. Bu önermeye yönelik katılımcı cevapları incelendiğinde de ortaya çıkmıştır ki Van’dan Bitlis’e yapılacak düzenli deniz otobüsü seferleri ile ulaşım daha hızlı ve konforlu yapılabilecek ve Van gölü kıyı şeridinin manzarası da bu yolculukta turistlere keyif verecektir.

“İle yakın olan Van ve Muş havaalanları turizm faaliyetleri açısından verimli şekilde kullanılamamaktadır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında katılımcıların %36,6’sı tamamen katılıyorum, %28,3’ü çoğunlukla katılıyorum, %24,8’i bazen katılıyorum, 8,3’ü nadiren katılıyorum ve %2,1’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu önermeye katılım derecelerinden de anlaşıldığı gibi Van ve Muş havaalanları turizm faaliyetleri açısından yeterince verimli şekilde kullanılamamaktadır. Bunun iki önemli sebebi vardır. Birincisi Van ilinden Bitlis’e ulaşım sırasında kullanılan karayolu bağlantılarında askeriye tarafından gerçekleştirilen kimlik kontrollerinin sıkıntı yaratması ve zaman kaybettirmesi; ikincisi de Muş Havaalanı ve Bitlis arası karayolu ulaşımında toplu taşıma araçlarında sıkıntılar yaşanmasıdır.

“Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %14,5’i tamamen katılıyorum, %31’i çoğunlukla katılıyorum, %23,4’ü bazen katılıyorum, 17,2’si nadiren katılıyorum ve %13,8’i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu önermeye nadiren katılıyorum ve asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirenlerin sayısının da fazla olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu durumda Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini kısmen olumsuz yönde etkileyebilecek ulaşım problemleri olduğunu söyleyebiliriz.

Bitlis ilinin sahip olduğu turistik çekicilikler ancak turistler oraya ulaşabilirler ise

kullanılabilecektir. Sınırlı zamanı olan turistlerin ulaşım yolu olarak tercih ettikleri yol hızlı olması avantajına sahip olan havayoludur. Sınırlı zamanları olan turistler bu sayede çok uzun bir sürede erişilebilecek yerlere daha hızlı şekilde ulaşma imkanı bulurlar. Bu açıdan Bitlis iline yapılacak bir havaalanının turizm faaliyetleri üzerinde nasıl bir etkiye sebep olacağını incelemek için katılımcıların görüşleri alınmıştır. Cevaplar incelendiğinde sadece görüş bildirenler olduğu gibi, olumlu ve olumsuz kanaat bildirerek konuyu açıklamaya çalışanlarda vardır.

Katılımcılar arasında kabul gören bir görüş Muş ve Van havaalanlarının bölgeye yönelik talebe cevap verebildiği doğrultusundadır. Katılımcılar turistlerin bu havaalanlarını kullanarak rahatlıkla Bitlis'e karayolu ile ulaşabileceklerini ve bu esnada da doğal güzellikleri ve tarihi eserleri görerek yolculuklarından daha büyük keyif alacakları şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Katılımcılardan büyük bölümümü Bitlis'e havaalanı yapılmasının turizm faaliyetlerine olumlu yönde katkı yapacağını, ilin bu sayede cazibe merkezi haline gelerek daha fazla turist çekeceği ve bu sayede ile yönelik kısa zamanlı turlar düzenlenebileceği görüşünde birleşmektedirler. İle yakın olan Van (150km) havaalanından karayolu ile ulaşım sırasında iki ayrı arama noktasında kimlik kontrolü ve arama yapılmasının zaman kaybettirdiği ve turistlerde kötü bir izlenim bırakacağı şeklinde fikirlerde bildirilmiştir.

Kış turizmi açısından da yapılacak bir havaalanının, kış aylarında turistlerin bölgeye ulaşımını kolaylaştıracağı için önemli olduğu ancak yapılacak havaalanının yerinin emniyetli ve oniki ay iniş sağlayabilecek bir yer olması da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu amaçla Tatvan ilçesi sınırları içerisinde havaalanı yapımı için özel idare tarafından yeterli miktarda taşınmaz kamulaştırması yıllar önce yapılmış ancak havaalanının inşaatı başlamamıştır.

İle 80km mesafede bulunan Muş havalanının da sefer sayısının az olması ve havaalanının konum itibariyle bazı kış aylarında buzlanma nedeniyle uçuşlara kapalı olması de yine bu havaalanının Bitlis'e mesafe olarak yakın olma avantajını ortadan kaldırmaktadır. Bitlis ilinin Ahlat ve Adilcevaz ilçeleri mevkiinde yapılacak bir havaalanında iklim şartlarının daha yumuşak ve kar yağışının daha az olması sebebiyle daha verimli olacağı yönünde farklı kanaatlerde belirtilmiştir.

Ayrıca yapılacak havaalanına olumlu olarak bakanlardan bir bölümü buna gerekçe olarak Bitlis'in Türkiye deki merkezi kentlere uzak olmasını göstermiş ve havaalanının bu açıdan ilin kalkınmasında da önemli rol oynayacağını belirtmiştir.

Katılımcıların bir bölümü de bu önermeye olumsuz bakmakta ve yapılacak havaalanın gereksiz olduğunu ve turizm hareketlerini pek fazla etkilemeyeceği konusunda görüş bildirmektedirler. İlde turizmi canlandırmak için öncelikli olarak yapılması gerekenin havaalanı değil turizm alt yapı olanaklarının geliştirilmesi olduğunu belirtmektedirler. Öncelikli olarak, turizm işletmelerinin sayısının, sunulan hizmet kalitesinin, eğlence ve animasyon olanaklarının artırılması gerekliliğini vurgulamışlardır.

Getirilen önerilerden biri de havaalanının olumlu etki yaratacağı ancak şu an için Van ve Muş havaalanları ile olan bağlantıları iyileştirme politikalarının geliştirilmesi yönündedir.

Turizm faaliyetlerine katılan kişiler tatil için ayırdıkları zamanı verimli bir şekilde değerlendirmek isterler. Çoğu zaman uzak mesafelere havayolu ile ulaşım daha hızlı ve kolay olmaktadır. Ancak bazı durumlarda turistler, tatil sürelerinin elverdiği ölçüde etraflarındaki doğal güzelliklerin keyfini çıkartabilmek ve daha fazla yer görebilmek için kara ve demiryolunu da tercih edebilmektedirler. Bu açıdan Bitlis iline gelmek isteyen turistlerin hangi ulaşım yolunu kullanmalarının daha uygun olduğunun ortaya çıkarılabilmesi için yarı yapılandırılmış soru formu aracılığı ile katılımcıların bu konudaki görüşleri alınmıştır.

Cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük bölümü daha hızlı ulaşım imkanı sunması, güvenli ve konforlu olmasını sebep göstererek havayolu ulaşımının tercih edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Havayolunun tercih edilmesinin daha uygun olacağı görüşünü belirten katılımcıları da kendi aralarında muş havaalanının yakınlığı sebebiyle daha uygun olduğu görüşünde olanlar ve Van havaalanının daha uygun olduğunu belirten katılımcılar olarak ikiye ayırabiliriz. Van havaalanının tercih edilmesi gerektiğini söyleyen katılımcılar bu ilin turizm açısından sahip olduğu değerlerin de görülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Van havaalanından Bitlis'e Van-Tatvan arası çalışan feribotlarla da geçiş imkanı bulabileceklerdir. Van gölü değerlendirilerek göl ulaşımının daha konforlu ve hızlı hale getirilmesi ile hem arama noktalarında kaybedilen zaman ve yaşanan tedirginlik ortadan kalkacak hem de turistler Van gölünün

ve birbirinden güzel saklı koylarının manzarasında zevkli bir seyahat gerçekleştireceklerdir. Havayolunun tercih edilmesi sebeplerinden biri de bölgedeki iklim şartlarıdır. Özellikle kış aylarında kış turizmi için gelen turistlerin ulaşım esnasında kara yolunu tercih etmemektedirler.

Katılımcıların bir bölümü de tercih edilmesi gereken ulaşım yolunun karayolu olduğunu düşünmektedirler. Buna sebep olarak da yolculuk esnasında etraftaki tarihi ve doğal çekicilikleri daha iyi bir şekilde inceleme imkanı bulabileceklerini belirtmektedirler.

3.6.2.7. Turizm İşletmelerinin Sayısal Yeterliliği İle İlgili Görüşler

Bu grupta yer alan önermeler ile doğal, kültürel ve tarihi değerleri ile önemli turizm potansiyeline sahip olan Bitlis ilindeki turizm işletmelerinin ve turizm yatırımlarının yeterliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 24. Turizm işletmelerinin sayısal yeterliliği ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Bitlis ilindeki konaklama işletmelerinin sayısı turizm faaliyetleri için yeterlidir.	n	6	10	31	38	60	2,06	1,13
	%	4,1	6,9	21,4	26,2	41,4		
İldeki konaklama tesisleri nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uyum göstermemektedir.	n	6	8	16	43	72	1,85	1,09
	%	4,1	5,5	11,0	29,7	49,7		
Bitlis ilinde turizm yatırımları eksiktir.	n	101	22	12	4	6	4,43	1,04
	%	69,7	15,2	8,3	2,8	4,1		

“Bitlis ilindeki konaklama işletmelerinin sayısı turizm faaliyetleri için yeterlidir.” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %4,1’i tamamen katılıyorum, %6,9’u çoğunlukla katılıyorum, %21,4’ü bazen katılıyorum, 26,2’si nadiren katılıyorum ve %41,4’ü asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu da gösteriyor ki il genelindeki konaklama tesislerinin sayısı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yeterli değildir. Yeni projeler ve yatırımlar ile bu sayının artırılması gerekmektedir.

“İldeki konaklama tesisleri nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uyum göstermemektedir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %4,1’i

tamamen katılıyorum, %5,5'i çoğunlukla katılıyorum, %11'i bazen katılıyorum, 29,7'si nadiren katılıyorum ve %49,7'si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Buda göstermektedir ki Bitlis ilindeki konaklama tesisleri nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uyum göstermektedir. İl genelinde turizm işletmeleri sayıca az olmasına karşın bu işletmelerde ki doluluk oranı ve turistlerin kalış süresi ülke ortalamasına göre düşük kalmaktadır. Bu durum ildeki konaklama işletmelerinde nitelik ve nicelik açısından bir eksiklik oluşturmamaktadır.

“Bitlis ilinde turizm yatırımları eksiktir.” önermesinin yüzde frekans dağılımına bakıldığında; katılımcıların %69,7'si tamamen katılıyorum, %15,2'si çoğunlukla katılıyorum, %8,3'ü bazen katılıyorum, 2,8'i nadiren katılıyorum ve %4,1'i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu önerme katılımcıların %84,9'u tarafından kabul görmüştür. Bu sonuçlara göre katılımcılar Bitlis ilinde turizm yatırımlarının eksik olduğu görüşündedirler. Doğal, kültürel ve tarihi açıdan önemli potansiyele sahip olan ilde turizm yatırımları teşvik edilmeli ve artırılmalıdır. Bu sayede tesis sayısı da arttırılabilecektir ve turizmin ekonomik anlamda olumlu etkilerinden bir olan istihdam yaratıcı etkisi sayesinde işsizlik oranı düşecektir.

3.6.2.8.Tanıtım İle İlgili Görüşler

Bu grupta yer alan önermeler ile Bitlis ilinde turizm amaçlı tanıtım faaliyetlerinin durumu belirlenmeye çalışılmış ve bu amaçla katılımcıların görüşleri alınmıştır.

Tablo 25. Tanıtım ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır.	n	99	34	8	4	0	4,57	0,72
	%	68,3	23,4	5,5	2,8	0		
Bölgede turizmin geliştirilebilmesi ve tanıtım için özel sektör ve yerel yönetimler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları arasında sıkı bir iş birliği gerektirir.	n	115	22	5	2	1	4,71	0,67
	%	79,3	15,2	3,4	1,4	0,7		

“Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %68,3'ü tamamen katılıyorum, %23,4'ü çoğunlukla katılıyorum, %5,5'i bazen katılıyorum, 2,8'i nadiren katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu önermeye asla katılmıyorum

diyen kimse bulunmamaktadır. Bitlis ilinde etkin tanıtım ve pazarlama yapılmaması turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için yeni tanıtım ve pazarlama stratejileri geliştirilmelidir.

“Bölgede turizmin geliştirilebilmesi ve tanıtımı özel sektör ve yerel yönetimler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları arasında sıkı bir iş birliği gerektirir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %79,3’ü tamamen katılıyorum, %15,2’si çoğunlukla katılıyorum, %3,4’ü bazen katılıyorum, 1,4’ü nadiren katılıyorum ve %0,7’si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi ve tanıtımın daha etkin yapılabilmesi için yerel yönetimler, özel sektör, ticaret odaları ve sivil toplum örgütleri birlikte çalışmalıdır.

Tarih, kültür ve inanç turizmi açısından da önemli bir potansiyele sahip olan ilde arzı talebe dönüştürebilmek için, kamu ve özel sektörün işbirliği içinde olması, yeni tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi, medyanın ülke genelinde olumlu tanıtım yapmasının sağlanması ve yöreye yönelik cazip fiyatlı turların düzenlenmesi şeklindeki katılımcı görüşleri öne çıkmaktadır. Ayrıca katılımcılar; bölgedeki güvenlik sorunu, bürokratik engeller ve yerel yönetimlerin olaya yaklaşım tarzının turistlerin bölgeye akışını engeller nitelikte olduğunu ve bölge halkının turizm faaliyetleri hakkında bilinçlendirilmesi gerektiğini görüşünü belirtmişlerdir.

3.5.2.9.Turistik Ürün Çeşitliliği İle İlgili Görüşler

Bu grupta yer alan önermeler ile Bitlis ilinde mevcut olan ve geliştirilmesi mümkün olan turizm türleri hakkında katılımcıların görüşleri alınmıştır. Ayrıca bu bölümde ilin turistik ürün çeşitliliğinin ayrıntılı biçimde belirlenebilmesi amacı ile katılımcılara yöneltilen ‘Bitlis ilinde mevsimlere göre farklı turizm arz imkanları mevcut mudur?’ şeklindeki soruya yönelik katılımcı cevaplarına yer verilmiştir.

Bu grubun ilk önermesi olan “Turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için dağ\yayla\kültür\din turizmi türleri geliştirilmelidir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %76,6’sı tamamen katılıyorum, %21,4’ü çoğunlukla katılıyorum, %1,4’ü bazen katılıyorum, 0,7’si nadiren katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar arasında bu önermeye asla katılmıyorum şeklinde görüş bildiren kimse yoktur. Bu dağılımdan da anlaşıldığı gibi Bitlis ilinin sahip olduğu turistik arz kaynaklarını verimli şekilde değerlendirebilmesi, doğal ve kültürel çevrenin korunabilmesi ve yerel halkın da

turizmden pay alabilmesi için yalnızca kış turizmine bağlı kalınmamalı dağ, yayla, kültür, inanç turizmi türleri geliştirilmelidir.

Tablo 26. Turistik ürün çeşitliliği ile ilgili önermeler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için dağ/yayla/kültür/din turizmi türleri geliştirilmelidir.	n	111	31	2	1	0	4,74	0,51
	%	76,6	21,4	1,4	0,7	0		
Alternatif turizm türlerinin geliştirilebilmesi ve yöre turizmindeki etkinliğinin artırılabilmesi için yeni projeler geliştirilmelidir.	n	124	14	6	0	1	4,79	0,58
	%	85,5	9,7	4,1	0	0,7		
Bitlis ilinde eko turizm için elverişli turistik ürün çeşitliliği ve çekim merkezi mevcuttur.	n	34	42	22	26	21	3,29	1,38
	%	23,4	29,0	15,2	17,9	14,5		
Bölgede tekne turu, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi destekleyici turistik ürünler geliştirilmelidir.	n	116	19	7	1	2	4,70	0,72
	%	80,0	13,1	4,8	0,7	1,4		
Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn: Selçuklu eserleri maketleri, ahlat bastonu, ceviz vb.)	n	51	45	29	13	7	3,83	1,15
	%	35,2	31,0	20,0	9,0	4,8		
Rakiplere karşı avantaj sağlanabilmesi için alternatif turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir.	n	98	33	10	3	1	4,54	0,77
	%	67,6	22,8	6,9	2,1	0,7		
Van gölünde deniz-kum eksenli sporlar yapılabilir.	n	108	24	9	4	0	4,63	0,73
	%	74,5	16,6	6,2	2,8	0		
Bölgeye olan turizm talebi daha çok tarihi ve kış turizmine yöneliktir.	n	72	48	18	4	3	4,26	0,93
	%	49,7	33,1	12,4	2,8	2,1		
İpek yolunun tanıtımı ve pazarlaması ile daha fazla sayıda turist bölgeye çekilebilir.	n	66	52	18	8	1	4,20	0,91
	%	45,5	35,9	12,4	5,5	0,7		
Küresel iklim değişikliğinin meydana getireceği sıcaklık artışı kış turizmi açısından Bitlis ilinin turizm potansiyeline olumlu etki yapacaktır.	n	30	34	36	15	30	3,13	1,41
	%	20,7	23,7	24,8	10,3	20,7		

“Alternatif turizm türlerinin geliştirilebilmesi ve yöre turizmindeki etkinliğinin artırılabilmesi için yeni projeler geliştirilmelidir” önermesinin yüzde dağılımına

bakıldığında; katılımcıların %85,5'i tamamen katılıyorum, %9,7'si çoğunlukla katılıyorum, %4,1'i bazen katılıyorum, 1,4'ü nadiren, %0,7'si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu da göstermektedir ki ilin sahip olduğu alternatif turizm imkanlarının değerlendirilebilmesi için yeni projeler geliştirilmelidir.

“Bitlis ilinde eko turizm için elverişli turistik ürün çeşitliliği ve çekim merkezi mevcuttur” önermesinin frekans dağılımına bakıldığında; katılımcıların %23,4'ü tamamen katılıyorum, %29'u çoğunlukla katılıyorum, %15,2'si bazen katılıyorum, 17,9'u nadiren katılıyorum ve %14,5'i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılım dereceleri incelendiğinde araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğuna göre Bitlis ili eko turizm için elverişli çekim merkezlerine sahiptir ve ilde eko turizm kapsamında turistik ürün çeşitlendirmesi yapılabilir. Ancak bu önermeye katılmayanların ve karasız kalanların sayısı da oldukça fazladır.

“Bölgede tekne turu, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi destekleyici turistik ürünler geliştirilmelidir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %80'i tamamen katılıyorum, %13,1'i çoğunlukla katılıyorum, %4,8'i bazen katılıyorum, 0,7'si nadiren katılıyorum ve %1,4'ü asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu dağılıma göre Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini destekleyici turistik ürünler geliştirilerek il turizm açısından daha cazip hale getirilmelidir.

“Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn; Selçuklu eserleri maketleri, ahlat bastonu, ceviz vb.)” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %35,2'i tamamen katılıyorum, %31'i çoğunlukla katılıyorum, %20'si bazen katılıyorum, %9'u nadiren katılıyorum ve %4,8'i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Selçuklu eserlerinin maketleri, ahlat bastonu, Urartulara ait eserlerin taklitleri vb. gibi turistik hatıra eşya üretilmesi ilin tanıtımına da olumlu yönde etki edecektir. Üretilen hatıra niteliğindeki eşyalar yerel halkın ticari bir kazanç elde etmesini sağlayacak hem de satılan bu ürünler ile yörelerinin turistik anlamda tanıtımını sağlanabilecektir.

“Rakiplere karşı avantaj sağlanabilmesi için alternatif turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %67,6'sı

tamamen katılıyorum, %22,8'i çoğunlukla katılıyorum, %6,9'u bazen katılıyorum, %2,1'i nadiren, %0,7'si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bitlis alternatif turizm kapsamında turistik ürün geliştirerek rakiplerine üstünlük sağlayabilecek ve bölgeye yönelik turizm talebini kendine çekebilecektir.

“Van gölünde deniz-kum eksenli sporlar yapılabilir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %74,5'i tamamen katılıyorum, %16,6'sı çoğunlukla katılıyorum, %6,2'si bazen katılıyorum, %2,8'i nadiren katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılara göre turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında Van gölünden daha fazla yararlanılabilir. Bu kapsamda deniz-kum eksenli sporların geliştirilmesi mümkündür ve turizm faaliyetlerine olumlu etki yapacaktır.

“Bölgeye olan turizm talebi daha çok tarihi ve kış turizmine yöneliktir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %49,7'si tamamen katılıyorum, %33,1'i çoğunlukla katılıyorum, %12,4'ü bazen katılıyorum, %2,8'i nadiren, %2,1'i asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bitlis ilinde çeşitli turizm türlerine yönelik turizm arzı mevcut olmasına karşın turizm talebi tarih ve kış turizmi alanında yoğunluk göstermektedir. İlin tanıtımı yapılırken Turistlerin ilgisi diğer turizm türlerine de çekilmelidir.

“İpek yolunun tanıtımı ve pazarlaması ile daha fazla sayıda turist bölgeye çekilebilir” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %45,5'i tamamen katılıyorum, %35,9'u çoğunlukla katılıyorum, %12,4'ü bazen katılıyorum, %5,5'i nadiren, %0,7'si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcı görüşlerinin de gösterdiği üzere geçmişte önemli bir ticaret yolu ve günümüzde de turizm açısından çekiciliği olan ipek yolunun tanıtım ve pazarlaması etkin yapılarak daha fazla sayıda turist Bitlis iline çekilebilecektir. Bu kapsamda ilde bulunan tarihi hanlardan biri olan El-aman Hanın restorasyon çalışmaları devam etmektedir. İlde kış şartlarının çok çetin olması sebebiyle özellikle Rahva da çok kısa mesafe aralıklar ile birkaç han inşa edilmiştir. Turistik çekicilik oluşturan bu gibi tarihi eserlerin günümüzde restorasyon çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. İpek yolu turizmi kapsamında ilde ki tarihi han kervansaraylar birer mola noktası olarak turistlerin konaklamaları için turizme açılabilirler.

“Küresel iklim değişikliğinin meydana getireceği sıcaklık artışı kış turizmi açısından Bitlis ilinin turizm potansiyeline olumlu etki yapacaktır” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %20,7’si tamamen katılıyorum, %23,7’si çoğunlukla katılıyorum, %24,8’i bazen katılıyorum, %10,3’ü nadiren, %20,7’si asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar arasında bazen katılıyorum diyerek kararsız kalanlar ve asla katılmıyorum diyerek iklim değişikliği sonucunda meydana gelecek sıcaklık artışının kış turizmi açısından Bitlis iline olumlu katkı yapmayacağı aksine bu sebeple kış turizmi yatırımlarında azalma gözlenebileceği şeklinde görüş bildirenlerde mevcuttur.

Bölgede mevsimlere göre farklı turizm arzı mevcut mudur şeklindeki soruya yönelik cevaplar incelendiğinde; katılımcıların büyük bölümü kış turizmi ve kültür turizmi için yeterli potansiyel olduğu ancak turistik alt ve üst yapı imkanlarının geliştirilmesi ile daha çok tanıtım ve reklam yaparak bu potansiyelin talebe dönüştürülebileceğini belirtmişlerdir.

Kış turizmi için önemli bir merkez olan nemrut kayak tesisinin ulaşım ve konaklama imkanlarının geliştirilmesi ve termal turizm imkanında göz önünde bulundurularak bölgeye yönelik yeni ve etkin turizm plan ve politikaları geliştirilmelidir. Uygun konaklama tesisleri ve turlar olursa kış turizmi, kayak, tırmanış, doğa yürüyüşü su sporlarının yapılabileceği ve alternatif turizm olanaklarının geliştirilmesi gerekliliği de öne çıkan görüşler arasındadır.

Katılımcılardan bazıları da Van Gölü ve Bitlis dersindeki kirliliğe dikkat çekmektedirler. Van gölünün temiz tutulması ve çevresine tesislerin yapılması yaz turizmi için aktif hale getirilmesini sağlayacaktır.

Yaz ve bahar aylarında turistler kültür, tarih ve inanç turizmi kapsamında bölgeye gelebileceklerdir. Kültür turizmi açısından önemli bir çekiciliğe sahip olan ve Kübbetül-İslam olarak adlandırılan Ahlat ilçesinde ki Ahlat Selçuklu mezarlıklarının defincilerden korunmasına yönelik acil önlemler alınması, geçtiğimiz yıllarda Budist tapınağı olduğu ortaya çıkartılan Harabeşehir’in ve Urartu medeniyetine ait eserlerin tanıtımına da gerekli önemin verilmesi gerekmektedir.

3.6.2.10. Güvenlik İle İlgili Görüşler

Bu bölümde Bitlis ilinin turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi açısından yeterince güvenli olup olmadığının incelenmesi amacıyla katılımcı görüşleri alınmıştır. Konunun önemli olması ve ildeki güvenlik durumunun genel anlamda bölgeyi ve ülkeyi de ilgilendiren bir sorun olması sebebiyle katılımcı görüşleri yarı yapılandırılmış soru formu ile daha ayrıntılı biçimde alınmaya çalışılmıştır.

Tablo 27. Güvenlik ile ilgili görüşler

		Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Ortalama	Std. Sapma
Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler.	n	37	43	42	13	10	3,58	1,16
	%	25,5	29,7	29,0	9,0	6,9		

“Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler” önermesinin yüzde dağılımına bakıldığında; katılımcıların %25,5’i tamamen katılıyorum, %29,7’si çoğunlukla katılıyorum, %29’u, bazen katılıyorum, %9’u nadiren, %6,9’u asla katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılanların %55,2’si tarafından Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler ancak katılımcıların görüşleri incelendiğinde bu önermeye bazen katılıyorum şeklinde görüş bildirerek kararsız kalanların sayısının fazla olması da dikkat çekicidir.

Bir bölgedeki turistik çekicilikler ne kadar fazla olursa olsun turistler kendilerini güvende hissetmeyecekleri bir destinasyonu seçmezler. Bu kapsamda Bitlis ilinin turizm faaliyetlerinin gerçekleşebilmesi için yeterince güvenli olup olmadığının ortaya çıkartılabilmesi için katılımcıların görüşleri alınmıştır.

Katılımcıların çoğunluğu; ilde güvenlik açısından bir sorun olmadığını, ilin yeterince güvenli olduğunu ancak bölgede yaşanan terör olaylarından ve medyanın abartılı olumsuz tutumu sebebiyle il hakkında kısıtlı bilgisi olan kişilerde bir ön yargı oluştuğu şeklinde görüş bildirmişlerdir. Olası güvenlik sorunlarının da daha çok kırsal kesimde

olduğu, sorunun sadece Bitlis iliyle ilişkilendirilmemesi ve bu konudaki önyargıların yıkılması için çaba harcanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların azımsanamayacak bir bölümü de ilin yeterince güvenli olmadığını belirterek buna sebep olarak bölge genelinde yaşanan terör olaylarını göstermişlerdir. Terör olaylarının turizme yönelik olumsuz yansımalarının Bitlis'te açık bir şekilde görüldüğü ve Doğu Anadolu bölgesindeki terör olaylarının acilen çözüm bekleyen önemli bir ülke problemi olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle basında yöreye yönelik çıkan olumsuz haberlerin durumu daha da vahim kıldığı görüşü de yine katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Katılımcıların bir bölümü çoğunluktan farklı olarak terör olayına dikkati çekmekten ziyade yerel halkın turistlere karşı tutumuna dikkat çekmiştir. Yerel halkın turistlere sunduğu mal ve hizmetlerde normalin üstünde fiyat biçildiği ve fiyat konusunda bir standardın olmadığı da yine turistlerin güvenini sarsan bir konu olarak katılımcıların belirttiği görüşlerdendir. Bu kapsamda turistlere yönelik olumsuz tutumun giderilmesi ve bölge halkının turistlere bakış açısını değiştirilmesi için halkı bilgilendirici konferanslar düzenlenmesi gelen öneriler arasındadır.

3.6.3. Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösteren Önermeler

3.6.3.1. Cinsiyete Göre Farklılığı Anlamli Sayılabilecek Değişkenler Açısından

Anova Analizi

Bu bölümde seçilen önermelerin cinsiyet değişkenine göre grupların ortalamaları arasında ki önemli farklılıkları ortaya çıkartmak amacıyla anova analizleri yapılmıştır. Bitlis ilinin ulaşım probleminin turizm faaliyetlerine etkisi ve güvenlik ile ilgili olan iki önerme dışında diğer önermelerde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

“Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur” önermesinde erkeklerin katılım ortalaması 3,23 iken bayanların katılım ortalaması 2,76'dır ($p < 0.01$). Bitlis ilinde erkeklere göre turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yokken bayanlara göre vardır. Bu da göstermektedir ki ilde bayanlar seyahatleri sırasında sorunlarla karşılaşmaktadır.

Tablo 28. Cinsiyete göre farklılığı anlamlı sayılabilecek değişkenler açısından anova analizi

Cinsiyet	Bay		Bayan		F	Sig.
	Ort.	Std.S.	Ort.	Std.S.		
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur.	3,23	1,27	2,76	1,20	2,933	,089*
Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahiptir.	1,83	0,97	1,76	0,83	,123	,726
Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler.	3,70	1,14	3,00	1,12	7,828	,006**
Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterlidir.	1,89	0,96	1,88	1,17	,244	,622
Bitlis ilinde turizm faaliyetleri açısından yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi yeterlidir.	2,25	1,08	2,12	1,20	,289	,592
Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır.	4,3500	,94068	4,8000	,57735	5,288	,023

* %90 manidarlık düzeyine göre anlamlı bir farklılık vardır.

** %95 manidarlık düzeyine göre anlamlı bir farklılık vardır.

“Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler” önermesine erkeklerin katılım ortalaması 3,70 iken bayanların katılım ortalaması 3,0’dır. ($p < 0,05$) erkeklere göre Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmekteyken bayanlara göre turistler Bitlis ilinde kendilerini güvende hissetmemektedirler.

3.6.3.2.Kamu-Özel Sektör Ayırımına Göre Farklılığı Anlamlı Sayılabilecek

Değişkenler Açısından Anova Analizi

Bu bölümde seçilen önermelerin kamu ve özel sektör ayırımına göre grupların ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların ortaya çıkartılması amacıyla anova analizleri yapılmıştır.

“Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır” önermesine özel sektör çalışanlarının katılım ortalaması 4,16 iken kamu sektörü çalışanlarının katılım ortalaması 3,85’tir. Özel sektör çalışanlarına göre Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen kurumlar arası koordinasyon eksikliği varken kamu sektöründe çalışanlar açısından böyle bir eksiklik söz konusu değildir. Bu konuda iki tarafın görüşü arasında fark vardır ($p < 0,1$).

Tablo 29. Kamu-Özel Sektör Ayırımına Göre farklılığı anlamlı sayılabilecek değişkenler

açısından Anova analizi

Meslek	Özel sektör		Kamu sektörü		ANOVA	
	Ort.	Std.S.	Ort.	Std.S.	F	Sig.
Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır.	4,61	0,62	4,55	0,77	,204	,652
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.	4,16	0,91	3,85	1,03	2,907	,090*
Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir.	4,66	0,83	4,74	0,64	,429	,514
Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir.	4,32	0,83	4,23	0,98	,286	,593
Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.	4,45	0,76	4,23	0,95	1,966	,163
Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyonudur.	4,61	0,65	4,38	0,81	2,936	,089*
Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn: Selçuklu eserleri maketleri, ahlât bastonu, ceviz vb.)	4,02	1,00	3,74	1,21	1,827	,179
İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır.	2,57	1,30	2,39	1,22	,658	,419
Van'dan Bitlis'e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis'e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.	4,45	0,98	4,55	0,78	,429	,513

* %90 manidarlık düzeyine göre anlamlı bir farklılık vardır.

“Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyonudur” önermesine özel sektör çalışanlarının katılım ortalaması 4,61 iken kamu sektöründe çalışanların katılım ortalaması 4,38’dir. ($p < 0,1$) bu önermede iki grubun görüşleri arasında farklılık vardır. Özel sektörde çalışanlara göre Bitlis ili kültürel ve tarihi birikimi ile önemli bir turizm potansiyeline sahip iken kamu sektöründe çalışanlara göre ise yeterince önemli bir potansiyele sahip değildir. Bu iki önerme dışında kamu ve özel sektör grupları arasında diğer önermelerde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

3.6.3.3. Eğitim Durumuna Göre Farklılığı Anlamlı Sayılabilecek Değişkenler

Açısından Anova Analizi

Bu bölümde seçilen önermelerin katılımcıların eğitim duruma göre grupların ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların ortaya çıkartılması amacıyla anova analizleri yapılmıştır.

“Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır” önermesine lise eğitimi almış olanların katılım ortalaması 3,78; önlisans eğitimi almış olanların katılım ortalaması 3,55; lisans eğitimi almış olanların katılım ortalaması 4,11 ve lisansüstü eğitim almış olanların katılım ortalaması 3,44’tür. (p<0,05) grupların ortalamaları arasında %95 önem sınırına göre anlamlı bir farklılık mevcuttur.

Tablo 30. Eğitim durumuna göre farklılığı anlamlı sayılabilecek değişkenler açısından anova analizi

Eğitim	Lise		Önlisans		Lisans		Lisans Üstü		F	Sig.
	Ort.	Std.S.	Ort.	Std.S.	Ort.	Std.S.	Ort.	Std.S.		
Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır.	4,56	0,86	4,64	0,50	4,56	0,76	4,61	0,50	,056	,983
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.	3,78	0,94	3,55	0,69	4,11	0,96	3,44	1,25	3,286	,023**
Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir.	4,44	1,04	4,91	0,30	4,79	0,52	4,50	1,15	2,099	,103
Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir.	4,22	0,88	4,27	1,01	4,31	0,90	4,00	1,14	,549	,650
Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.	3,72	1,32	4,18	0,75	4,41	0,80	4,33	0,84	3,162	,027**
Bitlis kültürü ve tarihi birkimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyonudur.	4,11	0,96	4,64	0,67	4,45	0,77	4,67	0,49	1,875	,137
Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn: Selçuklu eserleri maketleri, Ahlat bastonu, ceviz vb.)	3,39	1,20	3,36	1,50	3,95	1,08	3,89	1,18	1,883	,135
İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır.	2,83	1,34	2,91	0,83	2,29	1,26	2,61	1,14	1,774	,155
Van'dan Bitlis'e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis'e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.	4,22	1,17	4,64	0,67	4,56	0,79	4,56	0,86	,906	,440

** %95 manidarlık düzeyine göre anlamlı bir farklılık vardır.

“Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır” önermesine lise eğitimi almış olanların katılım ortalaması 3,72; önlisans eğitimi almış olanların katılım ortalaması 4,18; lisans eğitimi almış olanların katılım ortalaması 4,41 ve lisansüstü eğitim almış olanların katılım ortalaması 4,33’tür. (p<0,05) grupların ortalamaları arasında %99 önem sınırına göre anlamlı bir farklılık mevcuttur.

Bu iki önerme dışında eğitim durumuna göre gruplar arasında diğer önermelerde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bu iki önermenin farklılığın hangi eğitim durumları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testi sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 31. Hangi eğitim durumları arasında farklılık olduğunun belirlenmesine yönelik anova analizi

Bağımlı Değişken	(I) eğitim	(J) eğitim	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.	
Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.	Lise	Önlisans, lisans ve lisansüstü açısından fark yok				
	Önlisans	Lise, lisans ve lisansüstü açısından fark yok				
	Lisans	Lise	0,33	0,25	0,62	
		Ön lisans	0,57	0,31	0,35	
		Lisansüstü	0,67	0,25	0,08*	
	Lisansüstü	Lise	-0,33	0,33	0,79	
		Ön lisans	-0,10	0,38	1,00	
		Lisans	-0,67	0,25	0,08*	
	Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.	Lise	Ön lisans	-0,46	0,34	0,60
			Lisans	-,68594*	0,23	0,03**
Lisansüstü			-0,61	0,29	0,23	
önlisans		Lise, lisans, lisansüstü açısından fark yok				
Lisans		Lise	,68594*	0,23	0,03**	
		Önlisans	0,23	0,28	0,88	
		Lisansüstü	0,07	0,23	0,99	
Lisansüstü		lisans üstü ile lise, ön lisans ve lisans açısından fark yok				

* %90 manidarlık düzeyine göre anlamlı bir farklılık vardır.

** %95 manidarlık düzeyine göre anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 31'e göre "Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen, kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır" önermesine yönelik katılımcılar arasında hangi eğitim durumları arasında farklılık olduğu incelendiğinde;

Lisans eğitimi almış olan katılımcılara göre Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği varken lisansüstü eğitimi almış olanlara göre böyle bir eksiklik mevcut değildir.

Tabloya göre “Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır” önermesine yönelik katılımcılar arasında hangi eğitim durumları arasında farklılık olduğu incelendiğinde;

Lisans eğitimi almış olan katılımcılara göre Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktayken, lise eğitimi almış olan katılımcılara göre böyle bir durum söz konusu değildir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bitlis ilinin turizm arz kaynaklarının belirlenmesi, turizm potansiyelinin ortaya çıkartılması için yapılması gerekenlerin, sorun ve eksiklerin ortaya çıkartılması amaçlanan bu çalışmada Bitlis ilinin sahip olduğu doğal verileri, tarihi eserleri, kültürel özellikleri, mevcut turizm işletmeleri ve ilde yapılabilecek turizm çeşitleri incelenmiştir.

Araştırma kapsamında; Bitlis ilinin turizm açısından yeterlilikleri ve yetersizliklerinin ortaya çıkartılabilmesi, ilde geliştirilmesi gereken konuların ve turizm çeşitlerinin neler olduklarının saptanabilmesi, turizm işletmelerinin sayısının ve hizmet kalitesinin, ulaşım imkanlarının, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin, koordinasyon ve planlamaların yeterli olup olmadığının saptanabilmesi için katılımcıların görüşleri analiz edilmiştir.

Sonuç olarak anket sorularına verilen cevapların analizleri yardımı ile ortaya çıkan durum Bitlis ilinin coğrafi konumu ve ikliminin turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi açısından elverişli olduğu, rekreasyon ve ören yerleri, kültürel özellikleri ve tarihi eserleri ile turizm faaliyetleri açısından çekici bir destinasyon olduğu yönündedir.

Bitlis sahip olduğu doğal, kültürel, tarihi, sosyal değerleri, iklimi, coğrafi şekillerinin oluşturduğu turistik arz potansiyeli nedeniyle çok sayıda turizm çeşidi ve turistik ürün çeşidine sahiptir. İlde turizm faaliyetlerini destekleyici turistik ürünler geliştirilmesi içinde yeterli potansiyel olduğu saptanmıştır. Ülkenin en büyük gölü olan Van gölüne kıyısı bulunması sayesinde su sporlarının gelişimi için de uygun bir potansiyele sahip olan ilde ayrıca özel ilgi turizmi türlerinden bir tanesi olan kuş gözlemciliği içinde turistleri bölgeye çekecek doğal ortam ve kuş türü çeşitliliği bulunmaktadır.

Sanayileşme anlamında ülkenin geri kalmış illerinden biri olarak nitelendirebileceğimiz ilin turizm faaliyetlerinin yaratacağı olumlu ekonomik etkiye ihtiyacı vardır. Tabi bunun için öncelikle turizm yatırımını bölgeye çekebilmek için tanıtım faaliyetlerine önem verilmesi, ilin kendine özgü bir imaj yaratarak turizmde markalaşan kentler arasına girmesi sağlanmalıdır. Yerel halkın içerisinde turizmin olumlu getirilerinin farkında olan ve turistlere hoşgörülü ve misafirperver davranan kişiler dışında yabancı turistlere karşı müslüman olmamaları sebebiyle olumsuz tutum sergileyen kişilerde mevcuttur.

Araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi Bitlis ilinde turizm yatırımlarının az olduğu ve ildeki konaklama işletmelerinin sayısı ve hizmet kalitesinin yetersizliği, ilde havaalanı bulunmamasının olumsuz getirisi olan ulaşım imkanlarının oluşturduğu olumsuzluklar göze çarpmaktadır. Turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi açısından önemli bir eksiklikte ilde eğlence ve animasyon uygulamalarının sınırlı olmasıdır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer önemli konuda Bitlis ilinin Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergahlarından yeterince yararlanamadığı ve çoğu zaman turistlerin konaklama yapmadan transit geçiş yaptıkları bir destinasyon olarak kaldığı şeklindedir. Geçmişte kervanların konaklaması için günümüze kadar gelmiş birçok görkemli kervansaray inşa edilmiş olan ilde bu gün turistlerin konaklamayı tercih etmiyor olmaları konaklama tesislerinin yetersiz olmasından ve konaklama hizmet kalitesindeki eksikliklerden kaynaklanmaktadır.

İlde turizm faaliyetlerinin gelişimini engelleyen sorunların başında;

- İldeki turizm yatırımlarının ve tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olması,
- Kurumlar arası koordinasyon eksikleri,
- Kamu ve özel sektör arasında verimli bir ilişki olmaması,
- Turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması ve alınan kararların kısmen veya tamamen uygulanamaması,
- Turizm yatırımlarının, tanıtım ve pazarlama çalışmalarının yetersiz kalması,
- Turizm sektöründe çalışan personelin yeterli eğitime sahip olmaması ve bu durumun hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilemesi,
- Van gölü ve Bitlis deresindeki kirliliğin gün geçtikçe artması ve yerel halkta turizm bilincinin oluşmamış olması,
- Yerel halkın turistlere yönelik olumsuz tutum ve davranışları,
- Tur güzergahlarından yeterince yararlanılamaması,
- Bölgede yaşanan terör olayları sebebiyle il ve yöre hakkında ön yargılar oluşması gelmektedir.

Bitlis İlinin de turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi için alınması gereken tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Bitlis ilinin sahip olduğu turistik arz kaynaklarını verimli şekilde değerlendirebilmesi, doğal ve kültürel çevrenin korunabilmesi ve yerel halkın da turizmden pay alabilmesi için öncelikle tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve turizmde markalaşan kentler arasında yer almak için gerekli planlamaların yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda kamu ve özel sektörün işbirliği içerisinde çalışmasının sağlanması sağlanmalıdır.

İlde turizm faaliyetlerinin gelişimi için yürütülen projelerin uygulanabilmesi ve yeni projeler geliştirilebilmesi için öncelikle finansman sorununun çözülmesi gerekmektedir. Uluslararası kuruluşlardan temin edilecek fonlarla gerekli alt yapı çalışmaları gerçekleştirilebilecektir. İldeki turizm politikalarında sürekliliğin sağlanması ve alınan kararların uygulanması için kurumlar arası koordinasyon eksikliklerinin giderilmesi ve turizm işletmelerinin nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

İlin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel değerlerin turizm faaliyetleri çerçevesinde kullanımı için il genelinde ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi, turizm alt ve üst yapısının geliştirilmesi, turizm hizmet kalitesini arttırıcı önlemler alınması ve eğlence ve animasyon uygulamalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Turistik çekicilik oluşturan tarihi eserlerin restorasyon çalışmalarına ve tarihi Bitlis evlerinin orijinal dokusunun korunmasına önem verilmesi gerekmektedir.

İle yönelik tur organizasyonlarının artırılması ve mevcut turlarda transit geçiş noktası olmaktan kurtarılması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu amaçla aslına uygun olarak restore edilen kervansarayların 'İpek Yolu Turizmi' kapsamında değerlendirilerek konaklama tesisine dönüştürülmesi il turizmine olumlu katkı sağlayacaktır.

İlde turizm faaliyetlerini destekleyici turistik ürünler geliştirilerek il, turizm açısından daha cazip hale getirilmelidir. Turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyele sahip olan ilde Selçuklu eserlerinin maketleri, ahlat bastonu vb. gibi turistik hatıra eşya üretilmesi ilin tanıtımına olumlu yönde etki edecektir. Hatıra eşya üretimi tanıtıma katkı sağlayacağı gibi yerel halk içinde gelir kaynağı olacaktır.

Yöreye ait el sanatları, yöresel yemekler, halk oyunları, halk müziği gibi folklorik unsurlar ile ilgili halk eğitim kursları düzenlenerek bu öğelerin gelecek kuşaklara aktarımı sağlanmalıdır. Ayrıca düzenlenecek kurslar ile halka turizm bilinci kazandırılmalıdır.

Deniz-kum eksenli sporların geliştirilmesi mümkündür ve turizm faaliyetlerine olumlu etki yapacaktır. Ayrıca dağ, yayla, kültür, inanç turizmi türleri ve rakiple karşı avantaj sağlanabilmesi alternatif turizm imkanlarının değerlendirilmesine yönelik olarak yeni projeler geliştirilmesi gerekmektedir. Turizm acentaları ve medya ile işbirliği gerçekleştirilerek, yapılacak festivaller ve şenlikler ile yerli ve yabancı turistlerin dikkati Bitlis'e çekilmeye çalışılmalıdır.

Bitlis ilinin sahip olduğu turistik çekicilikler turistler oraya ulaşabilirler ise kullanılabilir. Sınırlı zamanı olan turistlerin ulaşım yolu olarak tercih ettikleri yol hızlı olması avantajına sahip olan havayoludur. Bu açıdan ile yapılması planlanan havaalanı turizm gelişimi için önemli katkı sağlayacaktır.

Turizm sektörü diğer sektörlerle kıyasla çok daha kırılgan bir sektördür. Bir bölgedeki turistik çekicilikler ne kadar fazla olursa olsun turistler kendilerini güvende hissetmeyecekleri bir destinasyonu seçmezler. Özellikle basında çıkan olumsuz haber Bitlis iline yönelik ön yargıların gelişmesine sebep olmaktadır. Öncelikle bu ön yargıların giderilmesine yönelik yapılması gerekenler planlanmalı ve turistlerin ilde kendilerini güvende hissedecekleri ortam yaratılmalıdır.

Bitlis ili ile ilgili bilimsel çalışmalara önem verilmeli ve üniversitelerin araştırma yapması ve bölgeye ve dolayısı ile Bitlis iline daha fazla önem vermeleri sağlanmalıdır. Bitlisin iklimi, tarihi, coğrafi yer şekilleri, kültürel yapısı bitki ve hayvan türleri el değmemiş bir cevheri barındırmaktadır. Bunlara bilimsel araştırmaların yönelmesi durumunda ortaya çıkacak sonuçların yayınlanması bitlisin turizmine de katkı sunacaktır. Ayrıca Bitlis ilinin dünyadaki benzer kentlerle karşılaştırılması yapılarak turizm açısından gelişmiş olanlar alınıp özgün modeller geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

ADİYAMAN, Geylani (2008), “Ahlat'taki Mezar Taşları Konuşuyor”, http://www.medyatext.com/V1/Pg/NewsCityDetail/NewID/44359/CatID/17/CityCode/13/CityName/Bitlis/CountryID//ahlat_taki_mezar_taslari_konusuyur.html 24.09.2008

AYMANKUY, Y. ve M. Sarıoğlan (2008), “Kongre Turizmi”, Editörler: HACIOĞLU, N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım s.239-253.

BELLİ, Güzin ve Oktay Belli (2008), “Evliya Çelebiye Göre Bitlis Bölgesi Yemekleri”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu Notları*.

BELLİ, Güzin ve Oktay Belli (2007) “Bitlis Bölgesinin Geleneksel Mutfak Kültürü ve Yemekleri”, Editör: BELLİ Oktay, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.441-461, Ankara.

BATMAN, Orhan., S.Ç. Oğuz (2008), “Kültür Turizmi”, Editörler: HACIOĞLU N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım s. 189-208)

BOZOK, D. ve G. Yılmaz (2008), “Eko Turizm” Editörler: HACIOĞLU, N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım, s.111-136.

BUĞDAYCI, Ahmet (2001), “Van Gölünün Efendisi Süphan Dağı”, *Atlas Dergisi*, Sayı 102 s.72-82.

CAN, Emre (2001) “Bir Efsane Yaşıyor”, *Atlas Dergisi*, Sayı 98, s.16-17.

ÇAKICI, Celil ve S. Harman (2006), “Kuş Gözlemciliğinin Önemi, Türkiye’de Kuş Gözlemcilerinin Profili”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, s.161-168.

ÇELEBİ, Cesim (2004), “Geleneksel El Sanatlarımızdan Bir Örnek : Harik”, *Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Dergisi*, Sayı 13, s. 37-39.

DAĞLI, Yücel ve S.A.Kahraman (2001), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 4.kitap, yky Yayınları, İstanbul.

DEMİR, Cengiz (2008), “Milli Parklar ve Turizm”, Editörler: HACIOĞLU N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım s. 83-110.

DEMİRAYAK, Filiz (2001) “Yeter ki Gel Turizm”, *Yeşil Atlas Dergisi*, Sayı:4 s.134-135.

DEMİRKOL, Ş., S. Karaman, S. Şahin (2008), “İnanç Turizmi”, Editörler: HACIOĞLU N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Dağıtım s. 209-238.

DENİZ, Orhan (2007) “Van Gölü Kıyılarının Mavi Tur Alanı Olarak Değerlendirilmesi”, Editör: BELLİ Oktay, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.421-441, Ankara.

ELMASTAŞ, Necmettin (2007) “Bitlis İlindeki Göller ve Faydalanma Şekilleri”, Editör: BELLİ, Oktay, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.429-440, Ankara.

ERDOĞAN, Nazmiye (2003), *Çevre ve Eko Turizm*, Erik Yayınevi, Ankara.

GÜLHAN, Görkem (2007), *Doğal ve Kültürel Değerlere Sahip Alanlarda Turizm Potansiyellerin Saptanması ve Değerlendirilmesi Selçuk ve Çevresi Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

<http://www.haberler.com/adilcevaz-kultur-ve-ceviz-festivali-renkli-haberi/> Adilcevazda Ceviz Festivali 24.09.2008.

İÇÖZ, Orhan(2003), *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

İÇÖZ, Orhan ve Metin Kozak (2002), *Turizm Ekonomisi*, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

KARABAŞ. Mehmet N.(2008), “Bitlis’in Sosyo Ekonomik Durumu İle İlgili Kısa Bir Değerlendirme”, *Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Dergisi*, Sayı 15, s.14-16.

KARAŞİN, Abdullahim, Şahabettin Öztürk (2007) ‘Bitlis El Aman Hanı Sağlıklaştırma Çalışmaları’, Editör: BELLİ Oktay, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.171-177, Ankara.

KAYAOĞLU, Celal(1967), *Bitlisi Tanıtım*, Ankara.

Kent Haber(2006), “Harabeşehir de Budist Tapınağı”

http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2006/Eylul/11/Haber_164458.aspx
17.06.2008

Kent Haber(2004), “Bitlis Hanları”, <http://www.kenthaber.com/IIIDetay.aspx?ID=514>
17.06.2008

KILIÇ, Orhan (2002), “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki Tarihi ve Kültürel Varlıkların Türk Turizmi Açısından Değerlendirilmesi” *T.C. Turizm Bakanlığı- Geleceğimiz Turizm- II. Turizm Şurası Bildirileri*, I. Cilt. s.196 Ankara.

KURDOĞLU, Oğuz (2003) “Eko Turizm Hayata Bakmak” , *Yeşil Atlas Dergisi*, Sayı: 6, s.94-99.

METİN, Erhan (2008), “Kent Müzelerinin Turizm Sektörüne Katkısı” Editörler: AVCIKURT, C., H.Necdet, S. Karaman, A. Köroğlu, *Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri*, s.175-178.

NTV(2008), “Ölenlere Helva 3 Bin Yıl Önce de Dağıtılıyormuş”

<http://www.ntvmsnbc.com/news/450542.asp#storyContinues> 20.09.2008

NTV(2007), “Dünyanın Bitki ve İklim Arşivi Van Gölü’nde”

<http://www.ntvmsnbc.com/news/418685.asp#storyContinues>, 06.09.2007

OLCAY, Cezmi (2008), “Bitlis Halkoyunlarının Türkiye’deki Yeri ve Önemi”, *Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Dergisi*, Sayı 15, s.90-91.

ÖZEN, Metin (2006), “Elazığ- Van Hattında Kuş Peşinde”, *Yeşil Atlas Dergisi*, Sayı 9, s.74–81.

ÖZGÜÇ, Nazmiye (1998), *Turizm Coğrafyası Özellikler-Bölgeler*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

ÖZTÜRK, Şahabettin ve Ü. Can Karakuş (2007) “Geleneksel Bitlis Evlerinden Bir Örnek; Mehmet Ali Meriç Evi”, Editör: BELLİ Oktay, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.177-186, Ankara.

ÖZTÜRK, Şahabettin (2004), *Bitlisin Su Mimarisi*, Bitlis Valiliği Kültür Yayınları No: 12, Bitlis.

SEFERBEY, D., N. İzmirlioğlu ve S. Güzel, (2005), *Bitlis İli Çevre Durum Raporu: 2000–2005*, T.C. Bitlis İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Bitlis.

SEVİN, Veli (2001), “Evrenin Kralları Urartu”, *Atlas Dergisi*, Sayı 98, s.90–106

SÖNMEZ, M. Remzi (2007), *Bitlis İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı*, T.C. Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bitlis.

SÖNMEZER, Şükrü (2007) “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Bitlis”, Editör: BELLİ Oktay, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm

Müdürlüğü Yayınları, s.223-231, Ankara.

T.C. Bitlis İli Çevre ve Orman Müdürlüğü (2006), *Sulak Alanlarımız*, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Bitlis.

T.C.Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Turizm Aktiviteleri”,
<http://www.bitliskulturturizm.gov.tr/Default.aspx?F6E10F8892433CFF445139E278E0>,
20.12.2008

T.C.Bitlis Valliği, “Bitlis Rehberi”, <http://www.bitlis.gov.tr/Anasayfa/> 10.09.2008

T.C. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, “Bitlis İli Tabiat Anıtı Kayıtları”, <http://www.milliparklar.gov.tr/mpd/ta/tanitlar.asp> 17.06.2008

T.C. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, “Sulak Alanlar”,
<http://www.milliparklar.gov.tr//dkoruma/kbab/pylsm/transfer/arsiv/sulakalan>
28.11.2007

TİYENŞAN, Eker Nejla (2005), *Bitlis Folklorü ve Örnekleri*, Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı Yayınları No:3, Ankara.

TÖREHAN, Serdar (2007), *Bitlis*, T.C. Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları No:14, Trafik Matbaacılık, Ankara.

Turizm Gazetesi (2007), “Ahlat’taki Mağara Evler Destek Bekliyor”,
<http://www.turizm gazetesi.com/news/news.aspx?id=34679>, 17.06.2008

Turizm Gazetesi (2007), “Bitlis Kalesi’ndeki Kazılarda Çok Sayıda Tarih Eser Bulundu” ,www.turizm gazetesi.com/news/news.aspx?id=39029 10.08.2008

Turizm Gazetesi(2007), “Nemrut’taki Telesiyej Yaz Mevsiminde de Hizmet Verecek”,
<http://www.turizm gazetesi.com/news/news.aspx?id=36004> 10.08.2008

TÜRKSOY, A. ve E.Ö.Yürük (2008) , “Özel İlgi Turizmi” Editörler: HACIOĞLU, N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım, s.255–275.

TÜRSAB, “1618 Sayılı Yasa ve Yönetmelikler”,

<http://www.tursab.org.tr/content/turkish/uyeler/mevzu/BIRLIKMEV.asp>,20.09.08

UNUR, Kamil (2000), *Av Turizminin Hukuksal Açıdan İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2.

ÜLKER, İsmet (1992), *Dağ Turizmi*, T.C. Turizm Bakanlığı, Ankara.

ÜRYANOĞLU, Habibe (2008), “Bilgi Çağında Bitlis Ekonomisine Bir Temas”, *Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Dergisi*, Sayı 15, s. 86–87.

YENİPİNAR, Uysal (2002), “İnanç Turizmi ve Anadolu”, T.C. *Turizm Bakanlığı-Geleceğimiz Turizm- II. Turizm Şurası Bildirileri*, I. Cilt sf:73,Ankara.

ZENGİN, Burhanettin (2008), “Yayla Turizm”, Editörler: HACIOĞLU N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım s. 137-162.

ZENGİN, Burhanettin (2006), *Türkiye Genel ve Bölgeler Turizm Coğrafyası*, 2. Baskı, Sakarya Kitabevi.

EK: ÖZEL VE KAMU SEKTÖR YÖNETİCİLERİNİN BİTLİS İLİ TURİZM POTANSİYELİ İLE İLGİLİ KANAATLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Sayın Katılımcı;

'Bitlis İlinde Turizm Arz Kaynaklarının Belirlenmesi' İsimli yüksek lisans tez çalışmasına destek verdiğiniz için teşekkür ederiz. Bu anket yüksek lisans tezinin araştırma kısmı olup, anketler ve sonuçları hiçbir şekilde üçüncü şahıslara verilmeyecektir. Ankette son dört soru açık uçlu sorular olmak üzere toplam 48 soru bulunmaktadır. Ankette yer alan soruların problemlerin etkin bir şekilde ortaya konması için içten cevaplamanızı saygıyla rica ederiz.

Prof. Dr. Muhsin HALİS
Sakarya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sakarya

E. Ceren Uluer
Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans

Anket Soruları-1

1. Cinsiyetiniz? Erkek Kadın
2. Yaşınız? 18-24 25-29 30-49 50 ve üstü
3. Eğitim durumunuz? İlköğretim Lise Önlisans Lisans Lisansüstü
4. Mesleki Tecrübeniz? 1 yıldan az 1-4 yıl 5-9 yıl 10-14 yıl 15 yıl ve üstü
5. Mesleğiniz?

Anket Soruları-2	Bu tabloda yer alan önermelere ne ölçüde katılıyorsunuz?				
	Tamamen	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla
Bitlis ili turizm potansiyelini belirlemek açısından aşağıda bir dizi önerme yer almaktadır. Sizden Bitlis ilinin ilgili önerme ile belirtilen alandaki potansiyelini göz önüne alarak bunların ne kadar gerçek olduğuna dair katılımınızı belirtmeniz istenmektedir. Bunun tablonun sağ tarafındaki değerlendirme gösterge çizelgesini kullanarak bu önermeler ne düzeyde katıldığınızı işaretlemeniz istenmektedir. İlgili önermenin karşısındaki kutucuğa katılımınızı işaretleyiniz.					
1. Bitlis ilinin coğrafi konumu ve iklimi turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için elverişlidir.	5	4	3	2	1
2. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir ulaşım problemi yoktur.	5	4	3	2	1
3. Bitlis ilindeki alt yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.	5	4	3	2	1
4. Bitlis ilindeki üst yapı turizm faaliyetlerinin gelişimi için yetersizdir.	5	4	3	2	1
5. Bitlis ili rekreasyon alanları ve ören yerleri ile turizm faaliyetleri için özendiricidir.	5	4	3	2	1
6. Bitlis kültürü ve tarihi birikimi ile önemli turizm potansiyeline sahip bir destinasyondur.	5	4	3	2	1
7. Bitlis ilindeki konaklama işletmelerinin sayısı turizm faaliyetleri için yeterlidir.	5	4	3	2	1
8. Bitlis ilinde turizmin gelişebilmesi için daha çok tanıtım yapılmalıdır.	5	4	3	2	1
9. Bitlis ilinde turizm sektöründe çalışan personel yeterli eğitime sahiptir.	5	4	3	2	1
10. Bitlis ilinde konaklama hizmet kalitesi yeterlidir.	5	4	3	2	1
11. Bitlis ilinde turizm faaliyetleri açısından yiyecek içecek işletmelerinin hizmet kalitesi yeterlidir.	5	4	3	2	1
12. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için yeni projelere ihtiyaç vardır.	5	4	3	2	1
13. Bitlis ilinde turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen kurumlar arası bir koordinasyon eksikliği vardır.	5	4	3	2	1
14. Rakiplere karşı avantaj sağlanabilmesi için alternatif turizm kapsamında ürünler de geliştirilmelidir.	5	4	3	2	1

15. Turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için dağ\yayla\kültür\din turizmi türleri geliştirilmelidir.	5	4	3	2	1
16. Bölgede tekne turu, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi destekleyici turistik ürünler geliştirilmelidir.	5	4	3	2	1
17. Van gölünde deniz-kum eksenli sporlar yapılabilir.	5	4	3	2	1
18. Bitlis ilinde turizm yatırımları eksiktir.	5	4	3	2	1
19. İldeki doğal tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması için ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.	5	4	3	2	1
20. Alternatif turizm türlerinin geliştirilebilmesi ve yöre turizmindeki etkinliğinin artırılabilmesi için yeni projeler geliştirilmelidir.	5	4	3	2	1
21. İldeki konaklama tesisleri nitelik ve nicelik olarak günümüz turizm anlayışına uyum göstermemektedir.	5	4	3	2	1
22. İle yakın olan Van ve Muş havaalanları turizm faaliyetleri açısından verimli şekilde kullanılamamaktadır.	5	4	3	2	1
23. Van'dan Bitlis'e yapılacak deniz otobüsü seferleri ile Van havaalanından Bitlis'e ulaşım daha hızlı yapılabilecektir. Bu durum turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.	5	4	3	2	1
24. Bitlis ilinin yöresel yemekleri turizm açısından olumlu etki yaratacaktır.	5	4	3	2	1
25. Bitlis ilinin kent kimliğinde turizm ikinci planda kalmaktadır.	5	4	3	2	1
26. Bitlis ilinde eğlence ve animasyon uygulamaları sınırlıdır.	5	4	3	2	1
27. Bitlis ili Doğu Anadolu'yu kapsayan tur güzergâhlarından yeterince yararlanamamaktadır.	5	4	3	2	1
28. Küresel iklim değişikliğinin meydana getireceği sıcaklık artışı kış turizmi açısından Bitlis ilinin turizm potansiyeline olumlu etki yapacaktır.	5	4	3	2	1
29. Bitlis ilinde eko turizm için elverişli turistik ürün çeşitliliği ve çekim merkezi mevcuttur.	5	4	3	2	1
30. Bitlis ilinde turistik hatıra eşya üretimi bakımından zengin bir potansiyel mevcuttur. (örn: Selçuklu eserleri maketleri, ahlat bastonu, ceviz vb.)	5	4	3	2	1
31. Yöre halkının konukseverliği turizm hareketlerine olumlu katkı sağlayacaktır.	5	4	3	2	1
32. Van gölünün ve Bitlis deresinin atıklarla kirletilmesi ve kara göl avcılığının bilinçsizce yapılması turizm faaliyetlerinin geleceğine olumsuz etki edecektir.	5	4	3	2	1
33. Bakanlığın 2023 turizm stratejisinde açıklanan turizmde markalaşan kentler arasında Bitlis'in yer almaması il turizminin gelişimi açısından oldukça olumsuzdur.	5	4	3	2	1
34. İl genelinde fiziksel alt yapının yetersiz kalması turizm gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.	5	4	3	2	1
35. İl turizminin gelişmesinde kamu sektörü ve özel sektör arasında uyumlu ve sıkı bir ilişki vardır.	5	4	3	2	1
36. Bitlis ilinin kendine özgü imaj yaratıp marka şehir olamaması turizmden daha fazla pay almasını engellemektedir.	5	4	3	2	1
37. Bölgede turizmin geliştirilebilmesi tanıtım için sektör ve yerel yönetimler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları arasında sıkı bir iş birliği gerektirir.	5	4	3	2	1
38. Bölgeye olan turizm talebi daha çok tarihi ve kış turizmine yöneliktir.	5	4	3	2	1
39. Turizm politikalarında sürekliliğin sağlanamaması sonucu, alınan kararların uygulanamaması turizmi olumsuz yönde etkilemektedir.	5	4	3	2	1
40. Turizm faaliyetleri çerçevesinde Bitlis iline gelen turistler kendilerini güvende hissetmektedirler.	5	4	3	2	1
41. İpek yolunun tanıtımı ve pazarlaması ile daha fazla sayıda turist bölgeye çekilebilir.	5	4	3	2	1
42. Bitlisin turizminin önemli sorunlarından biri etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılamamasıdır.	5	4	3	2	1

Anket Soruları-2

Aşağıdaki sorular için ilave kâğıt kullanmanızı tavsiye ederiz. Bu araştırma konusu için fikirleriniz değerine inanıyoruz. Bu nedenle anket formunda yer alan boşluk alanla kendinizi sınırlandırmamanızı ve sorulara mümkün olduğunca aydınlatıcı yanıtlar vermenizi rica ediyoruz.

43. Bitlis iline havaalanı yapılması, bu bölgedeki turizm faaliyetlerini nasıl etkiler?
44. Sizce bölgeye gelen turistlerin kullanması gereken ulaşım yolu hangisi olmalıdır. Neden?
45. Bölgenin mevsimlere göre farklı turizm arzı var mıdır? Bu arz nasıl talebe dönüştürülebilir?
46. Bitlis ilinin ve bölgenin turizm faaliyetleri açısından yeterince güvenli olduğunu düşünüyor musunuz? Bu konuda ilave olarak yapılacaklar şeyler var mıdır, lütfen belirtiniz?
47. Sizce Bitlis ilinin turizm açısından geliştirilmesi için anket soruları dışında yapılması gerekenler nelerdir? Düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

E. Ceren ULUER, 22 Eylül 1984 tarihinde Lüleburgaz'da doğdu. İlkokulu Kütahya da, ortaokul ve lise eğitimini ise 2002 yılında Kocaeli Anadolu lisesinde tamamladı. 2006 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl yine Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2007–2008 eğitim-öğretim yılında Bitlis Eren Üniversitesi Ahlat Meslek Yüksek Okulunda sözleşmeli öğretim görevlisi olarak görev yaptı.